Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/peregrinisquidoo0000guil

David Fleming
Umile ossequio al R. P. Bucceroni
da parte dell'Autore.

EX BIBLIOTHECA ROMANAE EPHEMERIDIS

ANALECTA ECCLESIASTICA

N. 22

DE CONIUGIO CLANDESTINE INITO

IN LOCO EXEMPTO

A PEREGRINIS QUI DOMICILIUM IN LOCO TRIDENTINO

ASSERVANT

DISQUISITIO ALTERA POLEMICE INSTITUTA

A

GUILLELMO ARENDT, e S. J.

ALMA COLLEGE
LIBRARY
Los Gatos, Calif.

Constat Lib. 2,00

ROMAE, 1905

Venale prostat apud Analectorum Editorem

praecipuosque bibliopolas.

ANALECTA ECCLESIASTICA

seu ROMANA COLLECTANEA de Disciplinis speculativis et practicis circa Theologiam - Jus Canonicum - Administrationem in foro contentioso et gratioso - Sacram Liturgiam - Historiam, etc.

Moderator FELIX CADÈNE, Antistes Urbanus. — Scriptores plures numerantur doctrinae copia et nominis claritudine illustres.

Pretium Adsociationis Lib. 25. — Administratio et Directio ROMAE.

Haec Romana Ephemeris, iam ab anno 1893 loco succrevit alterius Ephemeridis *Analecta Juris Pontificii*, cuius ultimus fasciculus in lucem prodierat sub Maii mense 1891. Quid sibi velit, audi:

In 1. parte, *Analecta Nova*, traduntur omnia recentiora documenta quae, sive a Summo Pontifice, sive a Romanis Congregationibus, sive ab aliis Ecclesiasticis Dicasteriis promulgantur;

In 2. parte, *Analecta Vetera*, exponuntur ea vetustiora documenta nondum in lucem edita, quae ius Canonicum, Sacram Theologiam etc., illustrare possunt;

In 3. parte, *Analecta Varia*, exarantur *a)* dissertationes a doctissimis Consultoribus, professoribusque Urbis opportune redactae: *b)* exponuntur solutiones Casuum Conscientiae, necnon et Casuum Liturgicorum qui in Urbe ventilantur: *c)* traduntur notabiliora quae in Curia Romana quotidie fiunt, ne pereant; *d)* fit librorum recensio.

Haec Collectio privata omnino est, sicuti caeterae omnes huiuscemodi generis. Sed quaecumque tradit, e legitimis fontibus haurit, eaque ex Magistri Sacri Palatii *Imprimatur* cohonestat. Qui plura scire cupierit, cum Moderatore verbum faciat, qui sollicite morem gerere haud detrectabit.

INDEX GENERALIS

DECEM PRIORUM VOLUMINUM

ab anno scilicet 1893 ad annum 1902 inclusive

EXHIBENS

SPECULUM ALPHABETICO - ANALYTICUM

omnium quae in elapso praesertim decennio, penes Romanam Curiam edita fuerunt et gesta

CURA ET EXPENSIS

Rmi Dni FELICIS CADÈNE, Urbani Antistitis

Ephemeridis *Analecta Ecclesiastica* Moderatoris

Pretium Lib. 22

Venale prostat apud Editorem eiusdem Ephemeridis *Analecta Ecclesiastica*

Ex hoc **FORMULARIO**, non parva utilitatis copia praesto erit viris sacrae doctrinae peritis, ad hoc ut uno veluti ictu oculi conspicere possint praecipua quaeque, intra elapsum praesertim decennium (1893-1902) edita vel acta in Urbe, circa S. Theologiam, Jus Canonicum, Administrationem in foro contentioso et gratioso, S. Liturgiam, Historiam.

Varia enim argumentorum genera, servato ordine alphabetico, et dein chronologico, et quantum fieri potuit, etiam logico, ita fuerunt disposita et evoluta, ut saepius non sit recurrendum ad signata singulorum voluminum loca.

EX BIBLIOTHECA ROMANAE EPHEMERIDIS

ANALECTA ECCLESIASTICA

N. 22

DE CONIUGIO CLANDESTINE INITO

IN LOCO EXEMPTO

A PEREGRINIS QUI DOMICILIUM IN LOCO TRIDENTINO

ASSERVANT

DISQUISITIO ALTERA POLEMICE INSTITUTA

A

GUILLELMO ARENDT, e S. J.

—

Constat Lib. 2,00

—

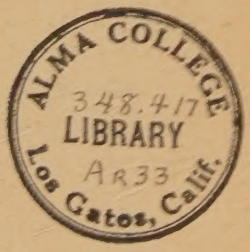

ROMAE, 1905

Venale prostat apud Analectorum Editorem

praecipuosque bibliopolas.

52904

ALMA COLLEGE
LIBRARY
Gift of Class of

APPROBATIO.

Cum opusculum cui titulus: *De coniugio clandestine inito in loco exempto a peregrinis, qui domicilium in loco Tridentino asservant, disquisitio altera polemice instituta*, a Guillelmo Arendt nostrae Societatis sacerdote compositum, aliqui eiusdem Societatis revisores, quibus id commissum fuit, recognoverint et in lucem edi posse probaverint; facultatem concedimus ut typis mandetur, si ita iis ad quos pertinet, videbitur.

In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas et sigillo Societatis nostrae munitas dedimus.

Romae, die 10 Octobris 1904.

L. ✠ S.

Aloisius Caterini, S. I.
Praep. Prov. Rom.

Imprimatur: Fr. Albertus Lepidi, O. P. S. P. Ap. Magister.

Imprimatur: Josephus Ceppetelli, Patr. Constant., Vicesger.

Roma, 1904. — Tip. Editr. Romana, via della Frezza, 59-61.

Index synopticus.

Introductio . . . . . *Pag.* 5

§ I. Interpretationis comprehensivae et extensivae definitio. . . . . » 8

§ II. **Prima difficultas**: Testimonium Benedicti XIV in opere *de Synodo dioecesana*. — **Responsio** . . . » 11

§ III. **Secunda difficultas**: Lex capitis *Tametsi* est PERSONALIS. — Duplex adversarii excursus . . . » 18

§ IV. **Prima responsio**, auctoritate antiquorum innixa. — Verus status quaestionis . . . . . » 22

§ V. **Altera responsio**, rationibus intrinsecis innixa. — I. NATURA INHABILITATIS . . . . . » 27

§ VI. Adversarii instantia: SINGULARITAS huius legis Tridentinae. — **Responsio**. II. Vera eius indoles » 34

§ VII. III. ANALYSIS DECRETI TRIDENTINI . . . . . » 38

§ VIII. IV. Oppositae explicationis repugnantia . . . » 45

§ IX. Formalis difficultatis secundae solutio. — Aliae obiectiones . . . . . » 50

§ X. Urbani VIII responsa: — **Tertia difficultas**: incompetentia S. Congregationis. — Defectus promulgationis. — **Responsio**. . . . . » 55

§ XI. PRIMI URBANIANI RESPONSI ANALYSIS. — I. Obligatio personalis in eo statuta. — II. FRAUS in genere; — obiectiva, subiectiva . . . . . » 66

§ XII. Explicatio adversarii decreto Urbani non consona » 75

§ XIII. Conclusio confirmatur. — ANALYSIS SECUNDI URBANIANI RESPONSI . . . . . » 79

§ XIV. Adversae explicationis **solutio**. — Analysis conclusio. . . . . » 87

§ XV. Quatuor anteactae disputationis **conclusiones**. — **Duo corollaria**: QUALIS PRAESUMPTIO admittenda. Solvuntur obiectiones . . . . . » 89

§ XVI. **Ratio decidendi** in Congregationibus observata » 103

§ XVII. Instantia adversarii praepedita. . . . . » 105

§ XVIII. **Instructiones S. Officii** mihi non refragantur. — Conclusio totius dissertationis . . . . . » 112

Introductio.

De casu in hoc titulo proposito, controversia a tribus saeculis, variis sub aspectibus plus minusve agitata, quinquaginta abhinc annis ardentius exarsit et, postquam a non paucis scriptoribus sive in aliis ephemeridibus, sive in tractatu de matrimonio, in uno alterove sensu fuit discussa, etiam in hisce *Analectis*, ultimo quadriennio decurrente, semel atque iterum, mihi (1) atque alteri (2) materiam praebuit disserendi. Otiosum ideo quispiam aestimabit tertio me in ea disputatione immorari, quam vel ex natura sua insolubilem iudicaverit vel in qua autumaverit nihil disceptantibus superesse nisi ut spem arripiant fore ut *codificatio* iuris a regnante Pontifice nuper indicta, definitivo oraculo tantae tamque diuturnae liti finem tandem aliquando imponat. Hunc quidem exitum et ego vehementer exopto. Verum dubitare licet utrum in suis elementis intrinsecus inspecta quaestio praesens, omnino exhausta dicenda revera sit, quippe quae, uti scite scribit F. X. Wernz: " attingit principium fundamentale de natura iuridica Decreti *Tametsi*,

(1) *Anal. Eccl.*, Vol. VIII, p. 374 et seq., vel opusc. separatim editum ex biblioth. eiusd. Ephem. N. XI.

(2) *Anal. Eccl.*, Vol. XI, p. 495 et seq., casus moralis in collat. pii coetus S. Pauli, solutus a D. Laur. Janssens, O. S. B.

unde pendet legitima decisio quamplurimarum causarum de personis formae Tridentinae subiectis „ (1). Unde subit suspicio ideo praecise controversiam adhuc vigere, quia partes contendentes alia via quam ex penitiori naturae iuridicae huius Decreti investigatione conclusionem quaesiverint, vel si huic investigationi institerint, *eam vel non plene vel minus accurate perfecerint.* Mihi igitur his cl. canonistae verbis via forte verior ac securior protrahendae inquisitionis indigitatur. Cui operi perficiendo, etiam antequam promissa *codificatio* completa fuerit, utilitate non parva incumbam eaque duplici: prima communis est omni disceptationi in quaestione controversa et fundamentali: ut scilicet principia penitius intelligantur, applicationesque eorum securiores ac faciliores evadant; altera in praesentibus adiunctis huic quaestioni peculiaris et propria, nempe ut melius perspici iam nunc possit qua meliori ratione *codificatio* supradicta litem finitura sit; utrum et quousque alteri litigantium parti assentiendo; an et quousque media via forte incedendo.

Ne statum quaestionis regerere cogar, Lectorem rogo ut praecedentem meam dissertationem recolere velit, quae ceteroquin brevis fuit ac perspicua satis. Praesens autem disceptatio huius plerosque conceptus atque argumenta evolvit, una sola coniectura quam ibi opinando induxeram, immutata, scilicet de *praesumptione iuris et de iure.* Hanc immutavi utpote cui viri docti atque in iure peritissimi, ratione non spernenda suffragari noluerunt. Cetera, inquam, novis penitioribusque argumentis evolvi; atque ipsis difficultatibus quae mihi obiectae sunt a doctissimo viro, inductus sum in viam qua construi ea argumenta

(1) Wernz, *Ius Decretalium*, vol. IV, Romae, 1904, p. 257 not. (153).

oporteret ut clarior meae opinionis probabilitas sin etiam certitudo appareret. Utrum probabilitatem an certitudinem attigerim non ego praeiudicare audeo sed erudito lectori relinquo decernendum. Ratio igitur tractandi quaestionem in hisce novis articulis, imprimis erit polemica, non tamen ita exclusive polemica ut argumenta positiva meae demonstrandae conclusioni simul non suppeditentur.

His praemissis mihi sufficit punctum de quo vertitur, brevissime indicasse.

Relicta opinione quae fraudem in decreto Urbani VIII memoratam *exclusive subiectivam ac dolosam* interpretatur, contendo fraudem *obiectivam* contra legem ab eodem ad invaliditatem matrimonii in casu requisitam, non *sola probatione* domicilii vel quasi-domicilii in loco exempto non acquisiti demonstrari, sed aliud *insuper* probationis elementum adiici oportere, *transmigrationis* nempe e loco Tridentino ad locum exemptum cum fraude obiectiva peractae. Id autem demonstro *analysi* instituta ac *comparatione* capitis *Tametsi* et decreti Urbaniani. Quae analysis ac comparatio efflorescit ex tribus praecipuis capitibus in quibus tota controversia radices suas confixit: primum est utrum Urbani decretum extensivam an comprehensivam interpretationem capitis *Tametsi* praebuerit. — Alterum est de natura *inhabilitatis* capite *Tametsi* indictae personis quae domicilium habent in loco Tridentino. — Tertium est de natura fraudis *obiectivae* contra legem admissae, deque ea quam Urbanus requisivit ut matrimonium invalidum iudicaretur.

Cetera quae disputantur a me, his tribus accedunt, difficultatum solvendarum causa.

Duo advertenda supersunt: primum est me casum illum unice spectare in quo fraus obiectiva ex parte *utriusque* nubentis intercesserit, non

vero disputo de casu in quo ex *alterius* tantummodo parte haec fraus adfuerit. Eo sensu igitur indifferenter *peregrinum* vel *peregrinos* dico.

Alterum est ut lectorem moneam ne miretur me consodalem meum in eadem Societatis Iesu religione, impugnare adversarium. Ea enim omnino obiectiva concertatio est, in materia liberae disputationis, in veritatis consequendae proventum; ex qua concertantes, apud nos, maiori etiam amicitia coniuncti discedere consueverunt. Ceterum nemo mihi eam libertatem denegabit qua adversarius ipse in ultimo suo edito volumine, sicut in praecedentibus, utens, maximam sibi laudem a praecipua nostrae Societatis ephemeride theologica nuperrime comparavit (1).

§ I.

Interpretationis comprehensivae et extensivae definitio.

In primo totius disputationis limine iuvat ad confusionem conceptuum arcendam, sensum perspicue determinare quo *extensivam* a *comprehensiva* distinguo interpretationem. Utriusque definitionem mutuo a Wernz, vol. I, Introd., p. 153, 154, cui definitioni accedo cum aliis multis ibi in nota (52) citatis. " *Extensivae* (interpretationes sunt) quae, *ultra* id, quod proprio et communiter usitato sensu verborum attento, in lege continetur, *novi* aliquid statuunt...; *comprehensivae*, quae a proprio et communiter usitato sensu verborum legis non recedunt „. Quibus verbis discrimen inter utramque interpretationem desu-

(1) Cfr. recensionem IV voluminis, *De matr.*, F. X. Wernz, in III fasc. currentis anni, pag. 593-594, ephemeridis Oenipontanae cui nomen: *Zeitschrift fuer Kath. Theologie:* « Gilt ihm kein Ansehen der Person, sondern der Blick ist nur der Sache zugewendet und dem echtem Ideal des wahren Gelehrten - der Wahrheit ».

mitur imprimis ex parte *materiae* sive *obiecti* de quo interpretatio statuit, in comparatione ad *obiectum* de quo lex cuius interpretatio fit, statuit: utrinque quidem ex parte interpretationis atque ex parte legis, obiectum, uti per se patet, debet esse *connexum:* secus quomodo posset dici *interpretatio huius* legis? Atque hoc convenit interpretationi tum *extensivae* tum *comprehensivae.* Differunt deinde in eo quod *extensiva novum* quid statuit quod, licet *connexum* cum legis obiecto, neque ipsum est, neque ulla ratione eius pars; *comprehensiva*, quae *novum* huiusmodi *non* statuit.

Deinde *norma certa* praesto nobis adesse debet qua legis obiectum adaequate significatum in ea determinare valeamus: hanc autem habemus praecipue in " proprio et communiter usitato sensu verborum „, uti in definitione dicitur. Sensu legis *expresso* ita determinato, inspiciendum venit quid lex *formaliter implicite*, quid *virtualiter implicite* contineat in eis quae expresse dicit: formaliter implicite contentum intelligo vel particulare in universali, vel constitutivum intrinsecum sive materiale sive formale in toto explicite significato, vel etiam proprietates eius naturales, vel tandem ea quae in significatione verborum intelligi necessario debent ne contradicatur aliis legislatoris statutis quibus expresse non derogatur. Virtualiter implicite contentum intelligo id quod ratiocinio non explicativo tantum quod valet ad formaliter contenta eruenda, sed *deductivo* ex lege *concluditur* ope praemissae quae ab alio iure a legislatore servando *non habeatur* (1). Quo posito, interpretatio legis qua formaliter implicite contentum in ea,

(1) Haec mea explicatio a regulis *theologicae* obiecti *fidei* interpretationis mutuata, a nemine, uti reor, reiicietur, quippe quae regulis iuris adaequate quadrat: sicut pro fidei obiecto interpretando, norma est omne *revelatum*, ita pro iuris obiecto omne statutum iuridicum.

explicatur, erit *comprehensiva;* altera, qua virtualiter contentum *concluditur*, erit *extensiva.*

Porro non raro contingit leges humanas esse *obscuris* verbis expressas: quo in casu interpretatio poterit esse vel *comprehensiva* vel *extensiva* iuxta datas definitiones cum annexa explicatione. prout indiguerimus ratiocinio *explicativo* tantum vel etiam *deductivo* ut obscuritas legis delucidetur.

Idem dicito de legis interpretatione, quae verbis dubii atque ancipitis sensus exprimitur. Quo tamen in casu magna circumspectione procedendum: fieri enim potest rationem huius ambiguitatis in lege provenisse ex solida et certa probabilitate duarum opinionum oppositarum, quarum neutra sit a verbis legis in se, uti in definitione dictum est, perpensis *certe aliena.* Tunc antequam decidatur interpretationem legi datam in sensu alterutrius opinionis, esse vel comprehensivam vel extensivam, diligentissime requirenda sunt omnia indicia quibus cum *certitudine* dignosci possit utrum legislator (quod in potestate eius certe est) alterutram illarum opinionum non adoptaverit sibi, suam ad legem condendam. Quod si *certo* fuerit rescitum, interpretatio legis iuxta eamdem opinionem erit comprehensiva; si certo resciri non potuerit, interpretatio iuxta *alterutram* illarum opinionum erit extensiva, quia neutram *certo* adoptaverat sibi in sua lege legislator. Haec, ni fallor, apprime congruunt iis quae Wernz, l. c. in nota (52), recte advertit de variis ab auctoribus propositis definitionibus. Cf. etiam Wernz, l. c., pag. 154, n. 145, in fine cum nota (54).

Nunc itaque demonstrare mihi incumbit decretum sive responsum Urbani VIII ideo extensivam praebuisse capitis *Tametsi* interpretationem quia, determinato capitis *Tametsi* sensu *iuxta proprium*

et communiter usitatum sensum verborum, decretum Urbani statuit aliquid novi quod neque explicite neque formaliter implicite in capite *Tametsi* continetur. Huius autem rei demonstratio explicatissime efflorescet ex ipsorum solutione argumentorum quibus oppositam conclusionem firmare adversarii enituntur.

§ II.

Testimonium Benedicti XIV in opere de Syn. dioec.

Primo obiicitur auctoritas Benedicti XIV qui de Syn. dioec. l. XIII, c. IV, n. X, docet interpretationem Urbani VIII capiti *Tametsi* datam non esse *extensivam sed comprehensivam*.

Respondeo. Integrum hunc Benedicti locum oculis reponere iuvat. Ipse in eo capite de synodalium decretorum promulgatione agit et de obligatione quam in dioecesim inducunt; idcirco ius *particulare* exclusive spectat, " ab omnibus, uti ait ibid. n. III, observandum qui in constituentis territorio degunt „, cuius *subiectum* sunt " quotquot incolunt episcopi dioecesim, cuiuscumque sint status et conditionis nisi speciali privilegio ab eiusdem subtrahantur iurisdictione „ (Ibid., n. V). N. IX deinde inquirit utrum hi dioecesis *incolae*, dum extra eam peregrinantur, brevi in eam redituri, " absentiae tempore dioecesanis constitutionibus obstringantur censurisque afficiantur in earum transgressores latis „. Dubium autem solvit distinguendo *statutum* loci particulare, a *praecepto*: illud per se et immediate respicit territorium ideoque illum non constringit qui extra ipsum existit; hoc e contra afficit immediate personam eiusque veluti ossibus inhaeret quocumque terrarum ipsa discesserit. N. X tandem ita prosequitur Benedictus:

" Verum praedicta communis assertio limitanda est in illo qui e dioecesi egreditur solo animo declinandi synodalis statuti obligationem : quamvis enim nonnulli doctores etiam hunc a statuti vinculo solutum arbitrantur, melius tamen, eum, in legis fraudem discedentem, legis vinculum secum ferre eoque constrictum manere, defendunt Manuel, *tom. I. Summ., c. 219, n. 12 ;* Vasquez, *in 3. p. q. 98, a. 2;* Rebell., *de obl. iustit. lib. 2, q. 7, sect. 3, n. 16 ;* Laym., *th. mor., l. 1, tr. 4, c. 11, n. 9.* Neque hodie fas esse videtur ab hac sententia recedere, postquam S. Congr. Concilii illegitimum pronunciavit matrimonium, non servata Tridentini forma, ab iis celebratum qui solo animo illud clandestine contrahendi recesserunt a loco ubi Tridentinum est promulgatum, et se ad locum contulerunt, in quo promulgatum non est; quam declarationem sua roboratam auctoritate, Urbanus VIII inseruit Brevi ad Archiepiscopum Coloniensem dato anno 1627, ut narrat Card. De Lugo, *l. 1, resp. mor. dub. 36.* Eidemque declarationi aliae plures consonant decisiones quae ab eadem Congregatione prodierunt, diligenter a nobis collectae et relatae in nostra Instit. 33, n. 8 et seq. Etenim cum neque S. Congregationi, neque Summo Pontifici in animo fuerit novam rogare legem, sed praeexistentem iam a Tridentino indictam explicare ; iam exinde conficitur ex utriusque sententia, qui in legis fraudem e loco se subducit ubi ea viget, sub lege nihilominus comprehensum eiusque nexu devinctum manere. Accedit, quod Clemens X in Constitutione quae incipit *Superna*, edita 21 Maii et publicata 2 Augusti 1670, declaravit posse Regularem in dioecesi in qua ad excipiendas confessiones est approbatus, confluentes ex alia dioecesi, a peccatis in ipsa reservatis, non autem in illa ubi idem confessor est approbatus, absolvere,

nisi eosdem poenitentes noverit in fraudem reservationis, ad alienam dioecesim pro absolutione obtinenda migrasse. Ex quo iterum manifestum fit, dolum et fraudem nemini patrocinari, ad evadendum legis vinculum; eamque fraudem vere ab illo committi qui solo animo legem eludendi, e loco se proripit ubi illa viget „. Sic Benedictus XIV, l. c.

Porro manifestum est ipsum in hoc contextu probare velle discedentem e territorio legi particulari subiecto, eo animo ut legem effugiat, eius vinculum secum ferre; quae sententia aliquorum erat quos citat. Quam ut confirmet, notam declarationem Urbani VIII et alterum Clementis X statutum ita interpretatur ut ea exhibeat tamquam applicationes particulares illius sententiae, perinde ac si illi duo Pontifices supposuissent eam esse generaliter veram et certam, eamque ideo, quasi implicite *canonizassent.* Propterea, ait Benedictus, " neque hodie fas esse videtur ab hac sententia recedere „. — Huiusmodi autem ratiocinatio, ut legitime fluat, duo supponit: primum, quod Urbanus non extensivam capitis *Tametsi* interpretationem his responsis ediderit, sed comprehensivam tantum iuxta generalia iuris principia. Si enim novum in eis ius condi existimasset Benedictus, non potuisset ea exhibere uti meram sententiae illius *de exeunte in fraudem,* applicationem, idque *ad confirmandam certam huius sententiae veritatem:* nimirum si Urbanus novum ius condebat, invaliditas matrimonii in casu, proveniebat ex *novo* legislatoris arbitrio, non vero ex eo quod ipse legislator aestimasset illam sententiam iam antecedenter esse certam et capiti *Tametsi* certo applicandam. Unde Benedicto subtrahebatur fundamentum suprarelatae ratiocinationis, quippe quae consequentia carebat, neque exclusive inducebat conclusionem. Ipse Bene-

dictus hunc suae ratiocinationis sensum prodit, expresse advertens Urbano in animo non fuisse novam rogare legem sed praeexistentem iam a Tridentino indictam explicare.

Alterum datur etiam huiusmodi ratiocinationi suppositum, quod nempe decretum Tridentinum, quantumvis a legislatore supremo atque universali editum, ex peculiari tamen promulgationis ratione a Patribus Concilii apposite constituta, aequiparari omnino debeat legi particulari territorio particulari restrictae. Secus enim invocari nequibat a Benedicto ad suam probandam conclusionem quae erat, uti vidimus, de legibus particularibus territorio limitato restrictis, relate ad quas solas, fraus illa exeundi e territorio earum concipi potest. Sed de hoc altero supposito infra sermo recurret; in praesenti sistere sufficit in primo.

*
* *

Habemus itaque meram Benedicti XIV in eo opere privato, assertionem: Urbanum VIII non extensivam sed comprehensivam edidisse capitis *Tametsi* declarationem. Quam assertionem ipse nulla, aut alia firmat auctoritate, aut probatione. Nos autem in tantum astringimur eam a Benedicto hic traditam accipere, in quantum forte valeat consequentia *exclusiva* ratiocinationis eiusdem superius explicatae. Videamus igitur quanti fecerint Doctores hanc ratiocinandi rationem, numque et ipsi censuerint, sicuti Benedictus hoc loco, *fas non esse ab hac sententia recedere*. Paucos hodiernos citasse sufficit ut mentem communiter. ab antiquioribus etiam, retentam intelligamus (1): « Heic addendum, scribit Ballerini, op. mo. edit. III, I, n. 354, quod monent Salmantic. de leg. 3,

(1) Cfr. ea quae scripsi in praecedenti opusculo, pag. 24, 25 *Interpretationi antiquiorum:* et in *Analectis*, Vol. VIII, pag. 380.

n. 62, 63, qui postquam dixerunt *communissimum* esse inter Doctores, neminem teneri legibus episcopalibus aut municipalibus aut consuetudinibus suae patriae quando est ab hisce absens, addunt: " Et hoc verificatur, etiamsi ex intentione eximendi se a lege ieiunii vel observationis festorum etc., a propria patria exiret; ratio est quia utitur iure sibi concesso „. Quam rationem explicant cap. 2, n. 164, negantes sic fraudem committi. Quia " nullus videtur dolo facere qui iure suo utitur „. *L. 55 Dig. De reg. iur.* — Non peccat ergo qui... » et subiectis aliquibus applicationibus, Ballerini prosequitur: " Hanc doctrinam probat S. Alph., l. 1, n. 152 et clarius l. 3, n. 1046, post plures alios, uti Suarez, Sanchez, Bonacina, etc , apud Laymann, lib. 1, tr. 4, cap. 11, n. 9, et Salm. de leg. cap. 3, n. 63, et Sanch., l. 1. Moral., cap. 12, n. 35 „.

Card. D'Annibale, edit. 2ª, Summ. I, n. 205: " Nec prohibetur quis alio discedere, ea data opera, ut legi se eximat „. Et in nota (47) subiecta, citatis S. Alph. et Salm. subdit: " Haec regula duas EXCEPTIONES patitur in matrimoniis contrahendis et in casibus reservatis: de utraque suis locis „. Alludit nempe D'Annibale responsis Urbanianis et statuto Clementis X in const. *Superna*. Lib. III deinde, n. 327, explicans Urbani responsum primum, " hoc, ait, quia *derogat iuri nostro* et ideo est aliquid odiosum, stricte accipiendum est „.

" Licet semper, scribit Bucceroni, Inst. mor., I, 220, apponere causas *eximentes* (a lege) et probabilius etiam *directe* et *proxime*. Causae deobligantes a lege dicuntur apponi directe, cum agentem movet finis sese legis obligationi subtrahendi... Iamvero lex, *per se loquendo,* non facit ut aliquis sibi subditus sit aut subditus maneat, sed eum, qui subditus iam est et manet ad sui observa-

tionem obligat. Ergo, si actione aliunde licita te subtrahas eius dominio, uteris iure tuo, neque agis in fraudem legis. *Per se loquendo*, quia potest lex *hoc etiam praecipere*, ne adeas, v. g. locum liberum et eius vim effugias, ut in matrimonio clandestine contrahendo contra legem Trident. Urbanus VIII ad Archiepiscop. Coloniens. 1627. — Liguori, 152, 157. Struggl, q. 3, n. 20; Elbel, 370-372 „. Cfr. Buccer., ibid. II, 1026, *Matrimonia clandestina.*

Et Lehmkuhl, th. mor., edit. 8ª, I, 141, I: " Peregrinus, quamquam universali lege tenetur, tamen non tenetur lege particulari suae patriae sui territorii, ex quo exiit, modo absit physice et moraliter, siquidem lex per se territorialis est et mediante territorio eius incolas afficit... N.B. A n. I... QUAEDAM EXCEPTIO statuitur pro absolutione a casibus reservatis et pro lege clandestinitatis matrimonii saltem quoad eos qui *in fraudem legis* e suo territorio exierint (quae v. fusius suis locis) „.

Augustino Lehmkuhl tandem suffragatur Fr. X. Wernz, *Ius Decretalium*, in tomo I, edito anno 1898, pag. 115, n. 105: " Constitutionibus Ecclesiae *particularibus* tenentur qui sunt *de territorio*, i. e. vere subditi existunt et *in territorio* versantur. Nam subditi qui tam physice quam moraliter a suo territorio sunt remoti, legibus particularibus sui territorii ordinarie non ligantur: est enim axioma iuris: " extra territorium ius dicenti impune non paretur „. Cfr. cap. 2, de const., I, 2, in Sexto. ». Atque in nota citantur Zech., Praecog., § 137, 138; Reiffenst., h. t. n. 264, 265. — Deinde pag. 116, n. 107: " Peregrini et vagi ubicumque existant, legibus vere *universalibus* Ecclesiae ibidem vigentibus semper manent subiecti. Attamen peregrinus legibus *particularibus sui territorii* ecclesiastici, e quo ad tempus discessit, CERTE NON TENETUR, modo phy-

sice et moraliter vere absit, atque lex particularis subditum ecclesiasticum non ratione *personae immediate* liget. Omnis enim lex ecclesiastica per se et ordinarie est *territorialis*, et nonnisi *mediante territorio* incolas afficit. Cfr. cit. cap. 2, h. t. in Sexto. „

Atque multum protrahi possent citationes analogae tum theologorum, tum canonistarum Benedicto XIV posteriorum.

Porro si iuxta hos Doctores, *peregrinus certe* non tenetur lege *sui territorii*, idque *ordinarie;* si, saltem probabilius est ipsum posse uti iure suo discedendi a territorio sui domicilii, *ut* se eximat a lege territorii huius; si haec est norma *generalis*, cui *exceptiones* statutae sunt duae, nempe circa reservationes casuum et circa matrimonium clandestinum post legem Tridentinam capitis *Tametsi*; profecto a communi imo communissimo Doctorum sensu reprobata est illa Benedicti nostri ratiocinatio, qua exceptiones illae duae, Clementina atque Urbaniana, exhibentur uti ipsam normam universalem perimentes in sua universalitate; sed e contra retinendum est *exceptiones* has normam universalem vere in oppositum *confirmasse*, iuxta principium: *exceptio a regula firmat regulam in aliis.* Cfr. Wernz, l. c., pag. 137.

Ergo illa allegata Benedicti auctoritas ne quidem eiusdem ratiocinatione confirmatur et tantum valet nec plus nec minus, quantum assertio non probata sed mere prolata a viro aliunde doctissimo et peritissimo, praesumi potest esse vera ex praesumptione quod ipse non erraverit.

Ex adverso autem, doctrina haec communiter hodie recepta uti certa vel saltem probabilior, quod nempe responsa Urbaniana sint *exceptiones* normae generali inductae, nobis suppeditat fun-

damentum . *praesumendi* veram esse conclusionem obiectioni oppositam, responsaque Urbani, eo ipso quod uti *exceptiones* normae generalis, legi Tridentinae supervenerunt, *extensivam* eiusdem declarationem existere, non vero *comprehensivam*; sane, intentio legislatoris, uti docet Wernz, I, pag. 136, cognoscitur ex *comparatione* et *connexione* totius legislationis canonicae: ergo statutum Tridentinum capitis *Tametsi* prout vim localem habet, interpretari debemus, iuxta *normas generales* statutorum localium, nedum iuxta *exceptiones* earum, nisi in ipso statuto Tridentino vel expresse vel aequivalenter exceptio normae generalis notificetur. Atqui in capite *Tametsi* prout vim localem habet, nihil, ne a longe quidem innuitur de iis qui in fraudem legis e territorio Tridentino peregrinarentur in territorium exemptum. Ergo, donec exceptio noviter statuta non foret, vis localis dispositionis Tridentinae iuxta normam generalem statutorum localium, nulla admissa exceptione, explicanda erat: atque exceptio quando a legislatore decreta fuit, capiti Tridentino *extensiva* declaratione supervenit.

§ III.

2ª difficultas: Lex capitis *Tametsi* est personalis. Duplex adversarii excursus.

Haec equidem de lege hac quatenus *unica sua promulgatione statuto locali aequiparata fuit;* quae vis eius localis " non est vere controversa „, ait Wernz, IV, pag. 260, ab initio notae. Idcirco omnes adversarii in has nostras conclusiones convenirent atque ab illa Benedicti XIV mera assertione, uti diximus, discederent, nisi effugium autumarent sibi aperiri ex vi *personali* huius legis, quam, ut ait Instructio S. Officii, 14

Dec. 1859, " adaequate loquendo, localem et *personalem* esse in confesso est apud omnes „. Nimirum " Concilium Tridentinum non tantum praescripsit *formam substantialem* contractus matrimonialis, sed etiam *personas* aliter contrahentes directe reddidit inhabiles „ (1). Ergo decretum Tridentinum, ex tenore suo expresso, non potest reduci ad legem mere localem sed eo ipso quod personale *etiam* est, efficit ut ille cui semel promulgatum fuit, e territorio suo peregrinans personalem suam non exuat inhabilitatem. Ergo si eo animo peregrinatur in locum non Tridentinum, ut ibi clandestine nubat, localem quidem decreti vim effugiet non vero personalem. Ergo ex solo iam tenore Tridentini decreti expresso, invalide peregrinus iste nubet. Ergo responsum Urbanianum evidenter non est nisi comprehensiva, nedum extensiva legis Tridentinae interpretatio. Fraus enim quam Urbanus ab isto peregrino committi contra legem declaravit, dum eam effugere voluit saltem obiective, perinde ac si lex esset mere localis, fraus haec iam solo legis Tridentinae tenore praepedita existebat, quippe quo lex ipsa *etiam* personalis ideoque ossibus fugientis inhaerens, proclamabatur. Ecce itaque effugium quo conclusio prima adversariorum, in medium iterato reducitur. Antequam autem hanc secundam perpendamus obiectionem, duplex rectificandus est veluti excursus quo verus controversiae status perturbari posset.

***

Primo nempe ut obiectioni maior extrinseca concilietur auctoritas, haec ipsissima asseritur esse *aperta* etiam Benedicti XIV doctrina in loco superius recitato: " *status* alicuius *personae* est

(1) Wernz, IV, pag. 259, in nota 155.

diiudicandus secundum ius *loci* cui manet adscripta, licet extra illum versetur; ergo parochianus, quamdiu *manet parochianus* paroeciae Tridentinae, ligatur lege Tridentina etiam in loco *exempto*, nisi ibidem obtineat domicilium vel quasi domicilium. Idem aperte docet Benedictus XIV, de Syn. dioec. l. XIII, cap. 4, n. 10 . . . . . „ (1). De huiusmodi enthymematis valore, in se spectati, mox sermo recurret. Quod autem ipsum doceat et per ipsum suam confirmet assertionem in citato loco Benedictus XIV, haec est benevola quidem erga Benedictum, sed gratuita omnino affirmatio. Benedictus equidem in eo capite n. IX distinguit praeceptum ossibus personae inhaerens a statuto subditum afficiente, mediante territorio. Sed n. X referens duas sententias DD. de eo qui animo declinandi *statutum* synodale, non vero *praeceptum* sibi personale, e territorio peregrinatur alio, adducit responsum Urbani et decisiones appellat S. Congregationis Concilii ut inde deducat generaliter sententiam benigniorem non esse, iuxta ipsum, amplius tutam, in casu generali illius qui exit e territorio ut a *statuto* non vero ut a praecepto personali se subducat. Et in referendo responsum Urbani, dicit quidem ipsum fuisse Tridentini decreti non extensivum sed mere declarativum; at ne a longe quidem innuit se in vi *personali* decreti Tridentini fundare hanc suam assertionem; imo si fundasset eam in vi *personali* huius decreti, incohaerentius adhuc, exinde deduxisset generalem illam reprobationem sententiae illius benignioris, quam paucis ante lineis restrinxerat ad *statuta localia*, in oppositione ad praecepta *personalia*. Ergo prorsus inepte citatur hic Benedictus. Sed hoc transmisso, procedamus ad ulteriora.

Alter excursus controversiae statum pertur-

(1) Wernz, IV, pag. 259, in nota 155.

bans, consistit in aequivoca interpretatione quorumdam verborum opusculi mei anterioris: in eo enim ad calcem paginae 15 scripseram; " Secus (si nempe inhabilitas capite *Tametsi* promulgata, iam ante Urbani declarationem, sequebatur incolam territorii Tridentini, in locum exemptum peregrinantem ut in eo nuberet), deveniendum tandem foret ad interpretationem legis Tridentinae quae supponeret posse valere *obligationem non promulgatam:* profecto lex Tridentina cap. *Tametsi* non est adeo singularis ut sit absurda! „ Porro per haec verba significabatur promulgationem capitis *Tametsi* IN DOMICILIO HUIUS PEREGRINI FACTAM non posse valere ad hanc inhabilitatem inducendam quae eum extra domicilium *transeuntem* per locum exemptum sequeretur, quia demonstrare in antecedentibus intenderam (ac puto adhuc me satis demonstrasse) caput *Tametsi* ex se solo hunc casum non includere, ideoque *per ipsius solius promulgationem* hunc casum inhabilitatis *non promulgari;* si igitur praetenderetur talem peregrinum esse vi promulgationis illius capitis in patria, inhabilem etiam in loco exempto, idem asseri ac si assereretur *posse valere obligationem non promulgatam.*

Id equidem in illa nota brevius expresseram quia autumabam primam partem mei opusculi quantumvis generalia quaedam explicantem, non fore perfunctoria paginarum revolutione legendam. Porro huic meae animadversioni W. sequentem subiicit responsionem: " Quae Arendt, l. c., pag. 6 et seq., 15 in nota 1, opponit partim... partim non fundatis innituntur omnino suppositionibus. Nam nulli canonistae vel iuristae in mentem venit deducere obligationem personalem ex promulgatione extra territorium Tridentinum NON FACTA, sed ex publicatione in propria paroecia rite peracta; et ex *tali* promulgatione

non posse deduci obligationem *quoque personalem*, haec est utique vera absurditas iuridica. Cfr. S. C. Inq., 14 Dec. 1859; Wernz, votum in causa Parisien. 1899; in *Anal. Ecclesiast.*, tom. VII, pag. 199, n. 70 et seq. (et citantur alii quinque scriptores recentes) „.

Mihi itaque impingitur praecise oppositum eius quod dixeram: casusque noster confunditur cum casu inverso, incolae loci exempti qui peregrinatur et nubit in loco Tridentino, quo de casu disceptavit Wernz in illo loco voti quod ipse citat.

§ IV.

Prima responsio auctoritate antiquorum innixa. Verus quaestionis status.

His per transennam animadversis, redeamus ad tramitem nostrum.

Secundo itaque obiicitur: Caput *Tametsi* ex solo suo expresso tenore inhabilitatem statuit etiam *personalem* incolarum loci ubi promulgatur; personalis autem huiusmodi ad matrimonium inhabilitas sequitur hunc incolam quocumque peregrinetur. Ergo si in locum exemptum peregrinatur *ut* in eo nubat, dum in loco peregrinationis effugit legem uti localis est, non subtrahitur eidem, uti personalis est; idque vi ipsius promulgationis factae in loco sui incolatus. Ergo Urbanus VIII idipsum declarans sub *fraudis* nomine, comprehensivam exhibuit capitis *Tametsi* interpretationem.

Respondere primo possem cum Ballerini in op. mor., edit. 3, vol. IV, n. 806, ubi scribitur: inhabilitationem personam sequi sicut umbra corpus, " hoc procedere dumtaxat, quando persona est inhabilitata absolute ac simpliciter et

in individuo per sententiam iudicis: secus vero, si inhabilitatio sit generalis ex lege; tunc enim sequitur naturam legis et consequenter ubi lex non obligat, ibi nec obligat inhabilitatio nec annullatio actus. Ita Sanchez, Barbosa, Engel, etc. (Schmalzgr., l. 4, tit. 3, n. 110) „: Cuius principii applicationem ad legem Capitis *Tametsi* Doctores communissime, a Sanchezio ad Ballerinium, non aestimarunt includere " absurditatem illam iuridicam „ quam hodie nonnulli in ea reperire voluerunt. Id certe praeiudicium constituit satis grave ut horum assertioni adversus tot alios DD. certe non minus perspicaces clausis oculis assentiri non cogamur, sed ulterioribus distinctionibus insistamus inquirendis, quibus dissentientes forte conciliari valeant: neque in praesenti excipiatur vel S. Officium, sua Instructione anni 1859, vel SS. CC. sua praxi litem finivisse: nam hoc praecise in quaestione est ac nunc quaeritur de *modo explicandi* has decisiones quibus nemo inter litigantes refragari intendit.

Quocirca cavendum est ab aequivocatione sive etiam a petitione principii in ipso statu controversiae exponendo (Cfr. Wernz, IV, pag. 257, nota 153). Nam 1) minus accurate dicitur Sanchez cum aliis (qui *alii* sunt gravissimi plerique, etiam post responsa Urbani, usque ad Ballerinium) putavisse decretum capitis *Tametsi* " esse legem *mere localem* „; idque in oppositione ad alios qui docent ipsi " vim legis *localis et personalis* inesse „; sane expressio illa, *lex mere localis* potest ex se duplicem significationem exhibere: alteram, legis quae nullam *personae* inhabilitatem inducat; alteram, legis quae, etiamsi personae inhabilitatem inducit, eam tamen non *inducit* nisi consequenter ad virtutem sive *per virtutem obligandi loco determinato restrictam.* Primo sensu Sanchez et alii illi usi non sunt, quippe quem excludit expressa legis Tri-

dentinae dispositio; hoc vero altero sensu docuerunt inhabilitatem a Concilio personae inductam sequi naturam legis *obligantis in territorio cui restringitur eius promulgatio:* dum e contra adversarii eorum cum ipsis quidem docent legem Tridentinam personae inhabilitatem inducere, legemque hanc non afficere nisi incolas aliquorum locorum ubi promulgata fuit; sed ab ipsis dissentiunt in eo quod censent inhabilitatem hanc personalem *non sequi naturam legis obligantis in territorio tantum cui restricta fuit eius promulgatio,* sed ossibus incolae ita inhaerere ut quocumque eum sequatur donec titulum servaverit incolatus relate ad locum Tridentinum, ad instar *praecepti* personalis de quo Benedictus XIV, loco supra citato, n. IX.

2) Falso simpliciter asseritur conclusionem quae *ex logica consequentia* deducitur ex illa Sanchezii atque *aliorum* doctrina, fuisse " REPROBATAM ab Urbano VIII et Benedicto XIV, l. c. „ (Wernz, ibid.). Iuxta enim communem doctrinam usque hodie a classicis DD. retentam, uti supra vidimus, Urbanus VIII suis responsis *exceptionem* fecit normae generali : at exceptio non reprobat *logicam consequentiam* sui oppositi a norma generali, ideoque nec ratiocinationem qua hoc oppositum deducitur ex norma generali, nec ipsam normam generalem (uti audivimus Benedictum perperam arguentem in l. c. de syn. dioec.); sed exceptio e contra confirmat normam generalem cum suis consectariis logicis in oppositum, suamque exceptio vim accipit a positivo legislatoris arbitrio propter alias aliunde desumptas rationes. — Aliter esset utique si demonstratum fuisset statutum capitis *Tametsi*, non obstante quod fuerit promulgatum in *aliquibus* tantum locis ex voluntate Concilii non autem ubique, ad instar esse *praecepti personalis*, in inhabilitatione quam

statuit, uti paulo ante dixi; si hoc enim iam esset demonstratum, interpretatio Urbani fuisset *comprehensiva*, ideoque *exceptio* normae generalis qua nititur sententia Sanchezii, non fuisset ab Urbano primum inducta sed a Concilii Patribus, qui et *legem* et *exceptionem* legis, sua promulgatione firmassent. Tunc utique Urbanus nihil fecisset nisi *reprobare* conclusionem Sanchezii atque uti a Concilio iam praedamnatam indigitare, non quia damnata fuisset Sanchezii *ratiocinatio* et *deductio eius conclusionis a veris praemissis*, sed quia ipsa *exceptio* fuisset, ultra legem, etiam statuta.

At vero id totum in praesenti controversia agitatur, nedum demonstratum iam est. *Principium* ergo *petit* illa *reprobatio*.

*
* *

Itaque si admissum fuerit ex auctoritate tot et tantorum iurisconsultorum ac theologorum, legem capitis *Tametsi* posse absque iuridica absurditate, haberi uti inhabilitationem personalem quae naturam sequatur legis obligantis tantum in territorio cui restricta fuit eius promulgatio, controversia praesens restituitur in veram suam sedem : responsa Urbaniana legi Tridentinae accedunt uti *exceptiones* noviter statutae contra normam generalem quae regit naturam legis promulgatione sua restrictae ad determinata aliqua territoria ; eidemque Tridentinae legi accedunt uti remedium contra inconveniens quod ex restricta eius promulgatione necessario sequebatur quodque PP. Tridentini toleraverant uti minus malum, ad impediendum maius malum quod promulgatione universali fuisset inductum. Consequenter verum controversiae punctum consistit in quaerendo, 1) quomodo fraus in casu Urbaniano debeat intelligi, utrum subiectiva tantum non sine animo doloso et mala fide, an

obiectiva ; 2) si obiectiva, an admittat, qualemque admittat probationem in oppositum.

Ballerini equidem cum multis aliis ante ipsum hanc fraudem propugnavit esse subiectivam tantum. Quae sententia ex apertissima et certa et constanti et diuturna SS. CC. praxi in declarandis nullis multis matrimoniis, non videtur posse adhuc retineri, uti concludunt Wernz IV, pag. 260, in nota, Palmieri in nova nota tertiae editioni adiecta operis Balleriniani VI, n. 810; ac Card. d'Annibale iam adverterat. Cfr. meum opusc. pag. 19 et sq. — Quamvis non desit qui huic opinioni aliquam solidam probabilitatem attribui posse adhuc censuerit : cfr. *Anal. Ecclesiast.*, vol. XI, pag. 495 et sq., Casus consc. a cl. Laur. Janssens resolutus.

Fraus igitur ab Urbano intellecta fuit obiectiva. Sed si ita est, ulterius inquiri debet utrum *solo facto* matrimonii clandestine initi in loco exempto, a peregrinis titulum incolatus in loco Tridentino retinentibus, fraus committatur; an probandum insuper sit, ut fraus obiectiva contra legem verificetur, peregrinos *eo fine* locum Tridentinum sui incolatus deseruisse *ut* in loco exempto nuptias inirent, quodcumque tandem fuerit motivum etiam extraneum huius transmigrationis (uti v. g. servitium militare evadendum, lex civilis fugienda, etc.). Primum propugnant Wernz et asseclae; hoc alterum nobis arridet. Si primum verum est, probato solo facto matrimonii clandestini, ac servati tituli incolatus in loco Tridentino, nullitas contractus probata consistit; si alterum verum est, insuper ut nullitas probetur, probandus est ille animus: sed si probandus est, admittenda est possibilitas probationis oppositae quae si afferri nequeat a reo, animus ille ei affuisse communibus et humanis praesumptionibus demonstrabitur, sicut facta

interna exterius manifestata in foro demonstrari solent: ita fere v. g. intentio interna faciendi quod facit Ecclesia, ex solo facto baptismi rite collati, iure praesumitur in ministro affuisse, nisi ipse evidenter probet contrarium. Ecce itaque verus status ad quem controversiam meo praecedenti opusculo reduxeram. Nisi quod ulterius etiam processi, cum contentus non fuerim in sola DD. illorum auctoritate de quibus supra, fundare meam solutionem, sed positive et penitius ostenderam nullam iuridicam absurditatem latere in interpretatione quam DD. iidem capiti *Tametsi* tradiderant.

§ V.

Altera responsio rationibus intrinsecis innixa. I. Natura inhabilitatis.

Secundo itaque respondeo:

Ut veritas appareat Sancheziani illius ratiocinii de vi personali legis Tridentinae quae sequitur naturam legis ad locum restrictae, opus est ut analysis instituatur inhabilitatis capite *Tametsi* statutae. Eam sedulo perfeceram in paragrapho prima praecedentis opusculi; cum tamen in ea videre noluerint id quod reapse exprimebatur, atque e contra, uti superius monui, id voluerint videre quod non dicebatur, cogor in praesenti eamdem regerere analysim, eam tamen distinctius evolvendo.

Inhabilitas personae est in genere praedicatorum *hypostaticorum* quae personae resultant tamquam relatio, ex fundamento reali in ipsa existente: hoc autem fundamentum multiplex esse potest:

Vel 1° est *qualitas* ipsi personae physice inhaerens, vel privatio eius: v. g. impotentia

antecedens et perpetua. Haec qualitas personae inesse potest a sola natura; vel etiam ex facto accidere, v. g. ex s. ordinatione unde character sacramentalis imprimatur; ex matrimonio consummato unde idem sanguis in generatos propagatur.

2° Haec qualitas non physice sed moraliter sive intentionaliter, ut aiunt, personae inhaerere potest, quippe quae et ipsa est personae resultans, uti permanens *ius*, *obligatio*, ex actione vel passione eius, i. e. ex eius facto; v. g. ex voto solemniter nuncupato resultat personae qualitas moralis qua divino servitio stabili et publica consecratione mancipatur; ex matrimonio rite inito, vinculum oritur perpetuum. Porro pro diversa habitudine illius qualitatis sive physicae, sive moralis, ad naturam actus ad quem inhabilitas ex ea personae resultat, haec inhabilitas erit vel iure naturali statuta (ut inhabilitas impotentis ad matrimonium ineundum); vel iure divino positivo (uti v. g. impedimentum ligaminis) (1); vel iure humano in iis actibus publicis qui supremo eius regimini subiiciuntur (uti v. g. impedimentum consanguinitatis in 4° gradu).

3° Fundamentum illud inhabilitatis potest esse non qualitas sed *actio* vel *passio*, i. e. merum factum transiens in persona verificatum, quando ipsa actum ponit vel attentat ad quem lege inhabilis facta est, iuxta generalem doctrinam de *relatione* quae fundatur etiam in actione vel passione, uti docet S. Thomas cum Aristotele.

Cum autem relatio naturam participet fundamenti ex quo resultat, si hoc in permanenti subiecti qualitate consistit, ceteris ex parte termini *ad quem* non deficientibus, et ipsa permanenter, qualitate mediante, subiecto inhaerebit; si vero fundamentum constiterit in actione pure

(1) Cf. Wernz, vol. IV, pag. 522, n. 17.

transeunte, et ipsa transeunter subiectum afficiet. Haec igitur etiam de inhabilitate ad actum valide ponendum, quae in genere est *relationis*, vera comprobantur.

*
* *

Porro inhabilitas huiusmodi multipliciter resultare personae potest ex eius actione vel passione: rem restringo ad materiam impedimentorum matrimonium dirimentium:

I. Actio vel passio haec vitiare potest ipsum *consensum* vel 1°) ratione *ipsius*, qualis ad substantiam actus requiritur aut ex natura rei, aut saltem ex lege positiva cui supremum competit regimen huius actus: v. g. simulatio consensus, vis, metus; vel 2°) ratione *obiecti*, quale requiritur ex natura rei ad substantiam actus, tamquam consensus terminus: v. g. conditio alicui ex tribus matrimonii bonis contraria ipsi consensus obiecto apposita.

II. Actio potest vitiare *formam* sive *solemnitatem* actui substantialiter requisitam. Hanc formam actus determinare valet legislator humanus cui actum regere competit, vel eam ita *praecipiendo* ut annulletur actus aliter positus, vel *prohibendo* atque irritando actum aliter positum, vel utroque modo simul. Porro huiusmodi lex praecipiens, prohibens atque irritans, uti praecipiens quidem et prohibens est, subditum *obligatione morali* in *actu secundo* ligat, sicut quaevis alia lex rite promulgata, *antequam* subditus eam violare attentet: sufficit enim ut actualiter ipse *subditus* sit, ut morali legis rite promulgatae ligamine adstringatur; quod si deinde violaverit, reatum culpae incurret. Prout vero *irritans* lex est, ex *forma* actus substantiali statuta, nondum producit in subdito inhabilitatem reapse *in actu secundo* in eo resultantem, quia fundamentum

reale huius resultantiae in eo deest, *actio* nempe ipsius. Antequam igitur actio haec a subdito ponatur, lex in actu *primo* tantum inhabilitatem statuit. Qui actus primus nihil aliud est quam ipsa legis *praecipientis* et *prohibentis* obligatio moralis subditum quidem *actualiter* ligans, sed *virtualiter* tantum *inhabilitans*, donec subditus ipse non producat in se actione sua fundamentum ex quo inhabilitas ipso facto resultet virtute legis promulgatae. Realis enim relatio non consistit nisi statutis omnibus elementis: quae sunt duo distincta subiecta apta, fundamentum in utroque reale, unde ipsa resultat: uno solo ex iis deficiente, ipsa non resultat: in casu subiecta sunt legislator et subditus; fundamenta: in illo, lex irritans et virtualiter inhabilitans rite promulgata; in isto, actio attentans legis irritantis violationem: unde ipso facto illa virtualis inhabilitatio fit actualis ac subditus dum actum ponit, simul inhabilitationis virtute affectus ponit et consequenter actus positus est nullus.

Haec analysis a nemine, uti reor, recusari potest, utpote quae simpliciter evolvit ex principiis communiter receptis notam genericam *relationis* in determinata specie *inhabilitatis* personae ad actum, eamque evolvit iuxta " intrinsecas rationes „ a Suarezio suppositas atque a theologis et canonistis communiter admissas, uti cuique subiectam notam diligenter perpendenti constabit (1).

(1) Quae hic scripta sunt evolvunt doctrinam a Suarezio, de legibus l. v. c. XIX n. 4, sic propositam: « Adverto duobus modis posse irritari actum, primo directe aliquid constituendo et praecipiendo et solum per consecutionem, seu indirecte, prohibendo et irritando; ita videre licet in lege dante formam actui et per consecutionem irritante actum factum sine tali forma. Exemplum optimum est in decreto Tridentino sess. 24 circa contractum matrimonii..... » Aliis subiectis exemplis in materia testamenti, alienationis rerum ecclesiasticarum et electionis, prosequitur:

Exinde igitur fit manifestum legem personam inhabilitantem non ex fundamento qualitatis sive physicae sive moralis ei inhaerentis, sed ex fun-

« Alius modus directe irritandi actum est negativus seu prohibitivus actus cum verbis sufficientibus ad irritandum illum; talis est lex prohibens matrimonium inter consanguineos vel affines intra quartum gradum; et irritans matrimonium clerici in sacris, aut religiosi professi, et similes. Haec autem prohibitio ob triplicem causam seu finem fieri potest..... Aliqui addunt tertium irritandi modum per inhabilitatem personae sicut solent theologi explicare impedimenta matrimonii et professionis et sicut Concil. Trid. expresse declaravit factum ab ipso esse in decreto edito contra clandestina matrimonia. Sed hic modus, licet verissimus sit, in duobus praecedentibus includitur nec potest ab illis separari si respective sumatur. Nam quoties lex irritat actum, reddit subditi voluntatem inefficacem et impotentem ad contrahendum vel transferendum aut acquirendum dominium, vel quid simile, et hoc est inhabilitare actum ad contrahendum vel sic contrahendum. Aliquando enim lex inhabilitat simpliciter personam ad actum aliquem in specie, ut inhabilitat clericum in sacris, vel religiosum professum ad contrahendum matrimonium; aliquando inhabilitat respective tantum, ut ad contrahendum cum consanguinea, vel ad donandum extraneis, aliquando solum inhabilitat ad *sic contrahendum*, ut dixit Conc. Trid. in dicto decreto. Et in his omnibus respective irritatur actus ipse et voluntatis consensus redditur inefficax ad talem effectum faciendum. Per hoc autem et non aliter persona inhabilis fit ad eumdem effectum. Quia sicut actus humani voluntate perficiuntur, ita inhabilitas personae ad tales actus in voluntate spectari debet, quatenus actus eius redditur inefficax. Et e converso non potest actus irritari vel voluntas fieri inefficax quin persona eo ipso inhabilis reddatur cum proportione, ut dictum est. Et ideo nobis sufficit duos illos modos irritationis distinguere, quia interdum distinctam doctrinam requirunt; tertius vero in illis includitur et non habet aliquid speciale quod oporteat declarare ».

Mea explicatio adamussim quadrat iis quae tradit Wernz l. c. vol. IV pag. 341, 346, 347. Hoc ultimo loco in fine notae (14): « Solemnitas Tridentina, ait, non servata quamvis ad inhabilitatem personae reduci possit, tamen *in se* et *principaliter* non est impedimentum quoddam ex *defectu consensus* vel ex inhabilitate personae ». Pag. 341: Impedimentum matrimonii in genere, definit « circumstantiam in consensu vel solemnitate sive forma vel personis contrahentibus, *propter quam* ex *iure* divino vel humano *valida* aut *licita* contractus matrimonialis celebratio *prohibetur* ».

damento actionis vel passionis eius, non aliter personam afficere, antequam ipsa fundamentum suae actionis ponat, quam mera obligatione morali praecepti et prohibitionis quae in solo subiectionis titulo fundatur huius personae sub hac lege. *Talis* autem inhabilitandi *virtus* sequitur necessario naturam huius legis: quae si fuerit universaliter promulgata, subditum ubique obligabit ac inhabilitate in actu secundo inficiet ubicumque ipse actum sub forma prohibita atque irritata, attentaverit; si lex e contra in loco determinato fuerit solum promulgata, in eo solo subditum ligabit, in alio vero nequaquam.

Aliud vero dicendum de inhabilitate per sententiam iudicis statuta, quae in reo convicto, per prius ponit *habitualem poenae* reatum, ex quo

Pag. 346: « Ratione *causae* ex qua *invaliditas* matrimonii sequitur, aliae leges irritantes statuunt impedimenta, quibus proxime et directe consensus matrimonialis irritatur, velut impedimentum erroris vel vis et metus, aliae immediate attingunt *formam* sive solemnitates, aliae directe *personas* contrahentes efficiunt *inhabiles* et *consequenter* consensus a contrahentibus sponsis v. g. a consanguineis datus vel forma sive solemnitas legitime servata carent valore ». — Et in nota (14) hic subiecta: « Divisio illa est optima quae in disputationibus scholasticis adhibeatur: omnia enim impedimenta dirimentia aptissime ad tres classes revocantur: I. Ratione vitii substantialis in *consensu*.... II. Ratione *defectus formae* sive *solemnitatis substantialis* ad quam classem unice spectat impedimentum clandestinitatis a Conc. Trid. institutum. III. Ratione *inhabilitatis* substantialis *personarum* aut *absolutae* sive *physicae* vel *naturalis* (impotentia et actus) sive saltem remote *voluntariae* (ligamen, votum solemne, ordo sacer) aut *relativae* sive ob nimiam *coniunctionem* (cognatio, affinitas, honestas publica) sive ob nimiam discrepantiam (disparitas cultus) sive propter delictum (crimen) omnia reliqua impedimenta dirimentia subsumuntur. — Quod si Gasparri l. c. n. 248 cum D'Annibale alisque v. g., Scherer l. c. pag. 263, tantum inhabilitates ex parte *personae*, non ex parte *consensus* vel *formae* videtur *sensu stricto* dicere *impedimenta dirimentia*, hic *modus loquendi* per se admitti potest, sed simul attendenda est *explicatio* per *intrinsecas rationes* quam tradit Suarez, l. c. n. 4 ». Qui locus est ille a me hic integre recitatus.

tamquam ex *qualitate morali* permanenter reo inhaerente, inhabilitas vi latae sententiae resultat: quae quidem inhabilitas, sicut ipsius fundamentum, habitualis poenae reatus, reum a iudice etiam particulari damnatum, quocumque vagatus fuerit, sicut umbra corpus sequetur. — Similiter lex inhabilitans personam non ex fundamento actionis vel passionis eius, sed ex fundamento physicae vel moralis qualitatis ei permanenter inhaerentis, eam insequitur quocumque vagantem, ac *personalis* erit ad instar *praecepti* quod *personae* immediate fit. Cf. Ben. XIV l. superius citato n. IX. Dico ad instar praecepti, prout praeceptum a *lege* contradistinguitur quae *communitati* fit ac *personas* ligat in quantum *prius* communitatis membra sunt. Ideo *praeceptum* sequitur quidem personam quocumque vagantem, et *lex* illa ratione *qualitatis* inhabilitans, sequitur etiam personam quocumque vagantem, sed alio titulo praeceptum et alio titulo lex illa: praeceptum quia *personam* immediate afficit subditam; lex illa quia inhabilitas quae semel personae ex qualitate ipsi inhaerente resultavit, eam non deserit dum qualitate eadem afficitur. In praecedenti opusculo p. 8, exemplum huiusmodi legis praebui impedimentum consanguinitatis quale pro Indis restringitur.

Iam age, si ita est, ut *lex* territorio limitato sua ex promulgatione restricta, subditum extra territorium hoc prosequatur inhabilitate quam statuit, necesse est ut *vel* inhabilitatem fundet in qualitate in subdito permanente; *vel*, si eam fundet in mera subditi actione vel passione, sibi annexum habeat praeceptum personae immediate iniunctum. Secus personalis ipsa quidem erit quatenus praeter moralem obligationem, etiam *inhabilitatem personae* virtualiter imponit *intra promulgationis territorium;* non vero *personalis* erit

quatenus subditum extra territorium vagantem insequatur sua inhabilitandi virtute, quippe quae in territorii limite cum ipsa lege inanimis cadit; nec subditi humeris, prius quam exiisset, inhabilitatem ipsam in actu imposuerat.

Haec, puto, sunt valde perspicua ac generalia de lege, de praecepto, de personae inhabilitate, principia enucleant atque explicant.

§ VI.

Adversarii instantia: singularitas huius legis Tridentinae. Resp. II. Vera eius indoles.

Atvero instant reponendo legem Tridentinam capitis *Tametsi* esse legem *plane singularem,* ideoque nequaquam iuxta generalia illa principia remetiendam atque explicandam sed ex solo suo tenore, habita ratione potestatis omnino plenae atque universalis a qua processit: " Si Sanchez voluit reducere decretum Tridentinum ad legem *mere* localem, imprimis caput *Tametsi*, legem *plane singularem* a supremo et universali legislatore latam et omnibus parochiis regionum catholicarum destinatam, male aequiparavit aliis quibuscumque legibus localibus et particularibus „. Wernz, vol. IV, p. 259 n. (155).

Hac animadversione trahimur ad analysim capitis *Tametsi* paulo sedulius instituendam, relate ad praesentem quaestionem.

Imprimis adnoto, quoad *singularitatem* illam decreto Tridentino attributam, Benedictum XIV ea impeditum non fuisse, quominus eo usque hoc decretum concilii oecumenici cuicumque legi locali et particulari aequipararet, ut ex interpretatione ab Urbano VIII eidem decreto data concluderet ad eamdem interpretationem *omni legi locali et particulari* adhibendam. Fraudem

enim in decreto Urbani, Benedictus intellexit non tam contra legem ut *personalis* est, admissam, quam contra legem uti promulgatione *restrictam* ideoque conclusit a decreto Urbani interpretante fraudem contra *unam* legem *restrictam*, ad fraudem contra *omnem* legem *restrictam*. Si vero Benedictus fraudem de qua in decreto Urbani, intellexisset esse contra legem praecise qua *personalem*, locus non erat concludendi ad eamdem interpretationem pro *omni* lege *locali*.

Adversarius idcirco hunc Benedictum cuius suffragium prius sibi vindicavit, nunc dissentientem experitur et quidem in uno eodem loco supra recitato. Nisi velit ipse confiteri Benedictum primo ratiocinationis errori quem § II arguimus in eo, alterum etiam adiunxisse. Sed id forte nimium esset. Magis placet igitur respondere Benedictum in hoc ultimo nequaquam errasse, dum scilicet aestimavit caput *Tametsi*, non obstante quod a supremo et universali legislatore processerit atque omnibus parochiis catholicarum regionum fuerit destinatum, ratione tamen restrictae promulgationis cui ex concilii voluntate subiacuit, bene posse et debere *omni* legi locali et particulari quoad vinculum *lege* inductum aequiparari, uti superius iam animadverti.

Sane nulla lex obligationem inducit praeter eam quam promulgat; et si lex quae a legislatore universali procedat, ab eo non omnibus in parochiis promulgetur sed in aliquibus tantum, idque apposita intentione promulgationem restringendi: huiusmodi lex sicut promulgationem ita omne qualiscumque suae obligationis vinculum iis solis restringit parochiis. Etiamsi ex ipso tenore legis expresse appareat eam omnibus regionum catholicarum parochiis esse *destinatam*, hanc destinationem uti *obligatoriam* intelligere oportet in iis solis parochiis quibus *promulgatio*

etiam in eodem decreto *destinatur;* in aliis ad quas promulgatio vel non destinatur vel non perficitur, *obligatio* non destinatur sed ad summum *velleitas* obligandi, non *voluntas* obligandi. Quando igitur dicitur ab adversario decretum Tridentinum esse omnibus parochiis catholicarum regionum *destinatum*, luditur in ambiguo duplicis destinationis: unius quae est mera legislatoris velleitas non obligatoria, quia non promulgata, alterius quae est vera intentio, vera efficax *voluntas* quippe cui promulgatio adaequate respondet (1).

Utique *destinatio illa* ad omnes paroecias regionum catholicarum impedivisset consectarium promulgationis restrictae, saltem pro casu nostro, si decretum capitis *Tametsi* iis saltem quibus promulgabatur. vinculum personale *habitualiter*

(1) Cf. ea quae disseruit Wernz in suo illo voto pro causa Parisiensi 1 Apr. 1898. n. 35, in *Anal. Eccles.* vol. VII, p. 70.

Ex his etiam obvia est responsio difficultati quae mihi a quodam docto viro proposita fuit: « Lex *Tametsi*, aiebat ipse, prout in eo capite enuntiatur, ab initio universalis est, sed deinde ad inconvenientia removenda, obligatio eius limitata est publicatione in singulis parochiis facienda. Quo posito, character huius legis, personalis simul et localis in eo forsitan consistere potest quod, lex promulgata in uno loco characterem resumat legis universalis quo personas quocumque iverint, ligat, donec titulum ipsae servaverint subiectionis erga hanc suam paroeciam ».

Respondeo sane negando suppositum primi asserti: nempe caput *Tametsi* fuisse *duplici promulgatione* editum: una universali, altera deinde particulari: unica fuit eius promulgatio, particularis scilicet quoad utrumque legis characterem, quo nempe ipsa est et localis et personalis. Iamvero obligatio activa legis est effectus formalis promulgationis. Ergo.

Inde sequitur impossibile esse legem in loco particulari promulgatam *resumere* characterem *legis* universalis etc., uti dicitur in difficultate: quomodo resumet ipsa id quod nunquam habuit? Ad summum dici poterit *velleitatem* legislatoris fuisse prius ut faceret legem universalem, quam tamen non fecit sed particularem. Obligatio autem *legis* ex *voluntate* legislatoris *promulgata* oritur non ex *velleitate*, i. e. ex voluntate *non promulgata*.

inhaerens imposuisset vel per modum *praecepti* vel per modum quidem legis inhabilitantis quae fundaretur tamen in *qualitate* subiecto inhaerente. Tunc *singularitas* huius Tridentini statuti in eo constitisset quod fuisset simul et *lex* in promulgatione restricta et *praeceptum* personale; vel *lex* in promulgatione restricta vinculum tamen personale inhabilitatis ex sola promulgatione in subditos resultare faciens. — Atqui 1) caput *Tametsi* fuisse simul *praeceptum* personis impositum, non tantum *legem* communitati cui promulgatur prius impositam et consequenter communitatis membra obligantem, nemo dixit hucusque, nec satis est ut *asseratur* quin ex ipso decreti tenore *apertissime demonstretur;* quod profecto factum haud fuisse de ipso decreto ostendit communissima interpretatio contraria a tribus saeculis apud summos quosque vigens. — 2) Decretum *Tametsi* fuisse legem quae ex *sola promulgatione* vinculum inhabilitatis in subdito resultare faciat neque demonstratur, neque terminis eius congruit, imo repugnare tum ipsis his terminis videtur tum intrinsecae huius inhabilitatis naturae, quod partim iam ostensum est ac mox plenius ostendetur.

Destinatio illa igitur ad omnes paroecias regionum catholicarum *non probatur*, ut minimum dicam, impedivisse consectarium promulgationis restrictae quod locum habet in casu nostro. — Revera et ipsi Patres Tridentini, uti in praecedenti opusculo notatum est, adverterant suam legem non omnibus incommodis remedium ex se sola esse allaturam, unde minoribus permissis ac ulteriori legislatoris providentiae relictis, priora impedire promulgatione legis restricta curaverunt. Cf. Pallav., l. c., l. 22, n. 49, 50, 104, citat. in praec. opusc., pag. 12.

Concludendum itaque huiusmodi singularita-

tem decreto Tridentino competentem qua fuit lex a legislatore universali, ex *velleitate* quidem eius, *universalis*, sed ex voluntate ipsius per promulgationem manifestata, non universalis, huiusmodi inquam, *singularitatem*, si singularitas est (qua de re ambigere licet, ni fallor) (1), non officere quominus decretum idem aequiparetur quoad vinculum *lege* inductum, omni legi locali et particulari.

§ VII.

III. Analysis decreti Tridentini.

Ipsa nunc capitis *Tametsi* verba quae nostrae controversiae referuntur, perpendenda veniunt: " Qui aliter quam praesente parocho vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia,

(1) Sane *singulare* non est decretum particulare et locale procedere a supremo atque universali Ecclesiae legislatore, cui *ordinaria* atque *immediata* competit potestas regendi et pascendi singulas oves et agnos gregis Christi, nedum solos pastores sibi inferiores. Nunc finge casum cuius exempla non adeo rara in iure forte occurrerent, S. Pontificem aliquam legem aestimare fore *optimam* pro tota Ecclesia non tamen ex singularum regionum adiunctis, ubique fore nunc *opportunam:* nonne poterit ipse eam in iis solis locis promulgare ubi bonos effectus pariet neque ulli malo effectui occasionem praebebit, in aliis vero non promulgare ubi consectaria peiora obtentum iri praevidentur? Singularitas igitur legis Tridentinae in eo non est quod Wernz in hoc loco recitato urget pro necessitate salvandi suam conclusionem. Vera potius huius decreti singularitas consistit, uti ipse Wernz alio loco recte docet, vol. IV, pag. 220, in *forma* eius *promulgationis* in singulis paroeciis ex Ordinarii mandato facienda. Atvero huiusmodi singularitas afficit notam *specificam* promulgationis, huic modum singularem tribuendo, notam vero genericam eius relinquit intactam. Atqui ego in ratiocinatione mea, ex *hac*, non ex *illa* arguebam. Certum enim est concilium intendisse praecipue promulgationem quae *non esset universalis* atque id argumento meo sufficit, quomodocumque deinde hanc non universalem promulgationem concilium obtinere voluerit.

et duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat „. Huic autem inhabilitationis atque irritationis decreto S. Synodus in eodem capite praeceptum praemittit ut servetur forma substantialis quam ibi describit. In fine tandem formam illam singularem promulgandi decreti in paroeciis, Ordinariis omnibus praecipit esse servandam.

Si porro tota haec inhabilitans atque irritans clausula paulo diligentius perspiciatur, irritatio contractus apparet indicta consequenter ad personarum indictam inhabilitatem; haec autem indicta inhabilitas adstruitur duplici fundamento quorum primum implicite significatur, alterum valde expresse: primum est *titulus in nupturiente existens* quo *proprium suumque* sibi parochum habeat, illum nempe quem solum S. Synodus praecipit admittendum vel per se vel per delegatum, uti primum contractus publici testem: parochus enim de quo unice sermo est in toto decreto, est *proprius contrahentium* parochus, sicut in prima decreti parte qualificatur. – Alterum fundamentum quod in ipso nupturiente expressissime requiritur est actio eius qua matrimonium contrahere aliter quam forma praescripta attentet: " Qui aliter.... inhabiles reddit „.

Iamvero ratione huius ultimi fundamenti, inhabilitas haec ab ipso concilio agnoscitur pertinere ad eam relationum speciem quam supra explicavi resultare in persona ex passione vel actione ipsius, virtute legis praecipientis atque irritantis.

Primum autem fundamentum a concilio requisitum, titulus nempe in nupturiente existens quo *suum* habeat parochum, est quidem *qualitas* moralis in eo perduraus; est enim domicilium

vel quasi-domicilium in ea parochia, sicut probatum aliunde in praesenti suppono; domicilium porro est *ius* atque *obligatio* erga parochum resultans personae ex facto commorationis cum intentione inibi permanendi saltem per maiorem anni partem, vel etiam perpetuo (1). Titulus igitur ille est sicut omne ius ac obligatio personalis, *qualitas moralis perdurans.*

Nunc a speciali natura istius qualitatis praescindo, neque inquiro num apta sit fundare ex se sola inhabilitatis resultantiam; qua de quaestione supra aliqua dixi et mox reliqua dicam. Sed in praesenti unice concilii mentem in tenore eius decreti indagare volo, illa aptitudine adversariis data non concessa.

Itaque si concilium in ea *sola* qualitate suum inhabilitandi decretum *immediate* fundasset, lis nostra finita esset nec forte unquam incepisset, quia persona, ubi vix domicilium vel quasi-domicilium in parochia Tridentina acquisivit, inhabilitatem sibi ex hoc solo fundamento resultantem *experta* esset eamque inhaerentem sibi secum deferret quocumque extra parochiam Tridentinam per loca non Tridentina peregrinaretur, donec qualitatem domicilii Tridentini non exuisset. Satius erat igitur huic qualitati inhabilitatem ad actum aliter contrahendum *expresse* annectere et omnis evanuisset difficultas. Reapse adversarii rem ita intellexerunt: " *Status* alicuius *personae*, scribit Wernz, vol. IV p. 259, n. (155), est diiudicandus secundum ius *loci* cui manet adscripta, licet *extra* illum versetur: ergo parochianus, quamdiu *manet parochianus* paroeciae Tridentinae, ligatur lege Tridentina etiam in loco *exempto*, nisi ibidem obtineat domicilium vel quasi-domicilium (2) „.

(1) Cf. Wernz, vol. IV, p. 274.

(2) Adverto per transennam, hanc assertionem valere quidem de *praecepto personae* facto, vel de inhabilitate ex *qualitate* resul-

Atvero, uti paulo supra innuebam, tantum abest ut concilium hunc domicilii titulum unicum atque immediatum esse inductae inhabilitatis fundamentum expresserit, ut vocabula *domicilium* ne una quidem vice in toto decreto recurrat, sed neque aequivalenter ipsa eius notio aliis verbis describatur; ut imo in discussionibus a Patribus concilii habitis de *domicilio* nulla mentio facta fuerit, quantumvis, uti narrat Pallavicini, maxima fuerit in hac perpendenda materia diligentia subtilissimumque et PP. et theologorum studium (1). Insuper ex ipsis successivis muta-

tante, in virtute legis inhabilitantis ex huius qualitatis titulo, neutiquam vero de mera *obligatione* morali legis localis uti falso arguebatur in l. c. *de syn. dioec.* ad quam tamen Wernz heic iterum appellat.

(1) Ita Card. Pallavicini, Istoria del Conc. di Trento l. 22, n. 50: « Questi in breve furono i sensi che in quelle disputazioni udironsi per l'una e l'altra sentenza (sui matrimonî clandestini e quelli di figliuoli di famiglia)... introducendosi per ascoltanti con assai di larghezza, oltre ai procuratori, molti principali teologi. Le quali diligenze operarono di poi e che fosse studiato più sottilmente in sì gran questione, e che nel decreto si separasse la parte utile della proposta dalla dannosa, e che anche la parte approvata nella sostanza, s'assettasse nella maniera, con torre in molto il potissimo inconveniente considerato dal Lainez: il cui scritto parere anche prima che a lui toccasse la volta, era corso per le mani e aveva mosso gl'intelletti di molti: dico lo sconcio che parea doverne risultare in quei popoli i quali non accettassero le sinodali costituzioni ».

Reapse triplicem in re nostra mutationem successivam schema decreti ab initio propositum subivit: in primo schemate requirebatur tantum praesentia *trium testium fide dignorum*. Sic Pallavicini l. c. n. 44: « il s. concilio... determina che per innanzi quei matrimoni i quali farannosi occultamente senza tre testimoni, saranno nulli come nel presente decreto gli annulla ». In altero schemate, introducta est inhabilitatis mentio et quidem, quod sedulo notetur, nulla parochiae vel parochi mentione facta, inhabilitas fundata in sola actione nupturientium attentata: (Pallav. l. c. n. 45): « Ordina il S. concilio che tutte quelle persone le quali nel tempo da venire tenteranno di contrarre matrimonio o sponsali senza la presenza almeno di tre testimoni, siano inabili a contrarre

tionibus quibus subiacuit schema decreti primitivum, manifestum fit, uti in subiecta nota ostendo, Patres *prius* in schemate formulam *inhabilitationis* quae hodie in eo legitur introduxisse, *quam* de parocho uti teste necessario admittendo disputarent. Mentio igitur *domicilii* est in schemate approbato, omnino *implicita* in *expressa* parochi proprii mentione, atque inhabilitationi decretae extrinsecus *accidit* potius quam intrinsecus essentialiter pertineat, sicut pertineret *qualitas* inhabilitationis resultantiam *fundans:* ad

tali matrimoni o sponsali: e che però tutte le cose da lor fatte per contrarre il matrimonio e gli sponsali debban esser nulle si come col presente decreto le annulla ». Cardinalis Lorenus proposuit deinde ut requireretur tamquam substantialis *benedictio* sacerdotis unde unus a tribus testibus *sacerdos* esset, sacerdos inquam; ibi enim nondum de parocho cogitatio subierat: (Pallav. l. c. n. 46): « Desiderar egli nel decreto che, oltre alle altre solennità, si rendesse necessaria al valore anche la benedizione del sacerdote, sì che uno de tre testimoni avesse il grado sacerdotale. Se gli eretici volevano che i loro empi ministri benedicesser le nozze, molto più convenire ciò fare nella Chiesa cattolica, nella quale sono i veri ministri di Dio e i veri sacerdoti ». Haec quidem ipse dixerat in sessione diei 24ae Iulii, dum tamen secundum illud schema fuit propositum die 7a Augusti. Tandem in discussionibus quae a 24 Iulii ad 23 Augusti locum habuerunt, post Card. Lorenum, inter multos alios locutus est et Foscararius (Pallav. l. c. n. 49-50) dicens *parochum* testibus esse adnumerandum: « il primo (Foscarinio) aggiunse che, per occorrere efficacemente alla gravezza degli sconci, conveniva che fra i testimoni prescritti fosse ancora il parocchiano ». Cui tamen alter, Cerronius, episc. Almeriensis, contradixit: « non piacergli, ait, che fra testimoni si ponesse per necessario il parroco, ne altresì che si ponessero queste parole desiderate da taluno: *testimoni degni di fede*, perchè ne saria divenuto ambiguo il valore d'infiniti matrimonî ».

Tandem, uti narratur a Pallavicino, in eodem libro n. 104, 105, ad melius arcenda fraudum pericula, statuerunt parochum, non vero notarium, uti testem esse requirendum, atque in fine (Pallav. l. 23, n. 121, 128) maior pars textum quem habemus, approbavit, accedente Pontificis confirmatione.

Haec ex historia a Pallavicino concinnata. Ulteriora forte nosci poterunt ex actorum editione.

summum est conditio sine qua non, praerequisita, sicut paulo infra dicetur.

Mens illa concilii in hoc condendo decreto, clarius adhuc, si fieri possit, elucescit ex comparatione tenoris capitis *Tametsi* inhabilitatisque in eo statutae, cum subsequentibus quinque capitibus eiusdem sessionis, in quibus alia statuuntur vel restringuntur impedimenta talibus formulis ut qualitas vel etiam crimen perdurans in subiecto, unde inhabilitas ipsi virtute legis resultat, expressissime significetur.

Adde ipsam illam parochi *proprietatem* in ambiguo fuisse a concilio relictam: " S. Synodus scribit Benedictus XIV (1), eo decreto praecipit, ut ille solum parochus intersit, cui matrimonium inceuntes subiiciuntur; quis porro intelligendus sit, concilii Patres minime declararunt. Hinc super hac re innumerae prope disceptationes, quarum pleni sunt libri, excitatae fuerunt „. Attamen, uti ipse Benedictus innuit in eodem loco n. IV, rationem subiectionis erga parochum, a concilio intentam, fuisse solum domicilii non vero originis titulum, potest, omnibus perpensis formae praescriptae adiunctis, ex ipsis concilii verbis enucleari; ideo dixi hunc titulum *implicite* tantum in *expressa* parochi mentione contineri.

*
* *

Melius igitur altera interpretatio et menti concilii et decreti terminis, quibus haec mens significatur, respondere aestimata est per tria continua saecula communi sententia a canonistis et theologis de quibus supra diximus.

Nimirum inhabilitas ipsa nupturienti resultans unicum ex parte eius habet fundamentum: *actionem* ipsius matrimonium attentantis sub alia

(1) Instit. XXXIII, n. III. — Wernz, vol. IV, pag. 273, 274 cum notis subiectis.

quam praescripta forma: idque expressissime significatur his decreti verbis: " *Qui aliter quam praesente parocho... et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt*, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit „. Sed ut ex tali fundamento inhabilitas reapse resultaret, praerequirebatur 1° lex formam illam *praecipiens*, quae in praecedenti parte decreti proponitur, ubi, innovatis atque ampliatis Concilii Lateranensis IV statutis, matrimonium in *facie* Ecclesiae ineundum esse praecipitur, eiusque publicatio committitur parocho, simul ac eius celebratio; — 2° requirebatur lex *virtualiter inhabilitans* quam exprimunt ultima decreti verba nunc transcripta. Sed ut lex utramque hanc suae *virtutis* formalitatem in nupturientem actum aliter attentantem reapse exerceret, tamquam *conditio praerequisita* absolute necessaria exigebatur *subiectionis ratio et titulus* in persona nupturiente existens, domicilium scilicet vel saltem quasi-domicilium in paroecia ubi decretum fuisset promulgatum: id autem quod ex primis iuris principiis est manifestum, a concilio etiam fuit praesuppositum neque, ratione etiam habita modi singularis promulgationis a concilio iniuncti, aliter significari indigebat quam designatione *parochi* nupturientis *proprii*. — Tandem inhabilitati ita contractae sequitur actum attentatum esse nullum atque irritum, quod in fine *declarat* concilium: " et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit „ sed non declarat tantum sed lege expressa *virtualiter irritante* confirmat: " prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat „; *eos*, scilicet contractus quos nupturientes aliter quam forma praescripta inire reapse attentaverint. Ipsa ideo lex irritans *virtualiter* irritat, nec contractus *reapse* nullus est nisi fuerit attentatus.

Adverti debet domicilium vel quasi-domicilium, supposita hac decreti interpretatione, in tantum esse fundamentum ipsius inhabilitatis, non eo quod ipsa ex eo immediate resultet in domiciliato virtute legis inhabilitantis (quae est adversariorum sententia), sed *remote* tantummodo, in quantum per prius ex domicilii *facto* immediate resultat domiciliato *subiectio* legibus loci istius; quae subiectio deinde est conditio praerequisita, uti dixi, ut *virtus* legis praecipientis atque inhabilitantis *possit* se exercere in subditum, si quando actum aliter contrahere attentaverit.

§ VIII.

IV. Oppositae explicationis repugnantia.

Haec autem non tantum fuit concilii mens, qualis reapse nunc demonstrata est in eius verbis elucescere, sed si intrinseca rerum natura penitius inspiciatur, nec *potuit* alia esse quam haec ipsa demonstrata. Unde adversa explicatio non solum obvio decreti conciliaris sensui, sed ipsis rerum naturis nequaquam congruere videtur.

Omnes quidem conveniunt concilium suo decreto tria fecisse: 1um, ex potestate *suprema*, quae Ecclesiae competit complendi ac determinandi conditiones contractus matrimonialis, determinasse eius formam substantialem, statuta exclusive illa solemnitate quam scimus; 2um, inhabilitasse personas ad aliter contrahendum; 3um, ipsum aliter initum contractum irritasse. Lex igitur duplex respexit obiectum, contractum et personas: contractum dupliciter, addita forma substantiali, et consequenter irritatione statuta actus ea exuti; personas, inhabilitate eas afficiendo. — Iamvero inhabilitas utpote relatio realis, uti dictum est, in hypothesi adversa resultare personae debet ex

qualitate saltem morali permanenti in ea existente per quam et ipsa realiter ei inest. Sed non ex qualicumque qualitate morali inhabilitas *ad matrimonium* resultare potest, sed talis requiritur qualitas quae aliquam repugnantiam habeat cum causis substantialiter contractum matrimonii constituentibus: unde non pro solo *lubitu* sed etiam iuxta rei naturam, arbitrium iudicis supremi cui regere matrimonium competit, inhabilitationem personae qualitati huius annectere valet: ita v. g. raptus *perdurans* repugnat libertati consensus: inde ex lege Ecclesiae, ex praesumptione periculi lata, raptus inhabilitat raptorem et raptam ad nuptias ineundas, etiamsi haec revera libere consentiat. *Crimen* repugnat bono fidei in matrimonio contracto, unde ad commune reipublicae bonum in coniugiis servandum, statuta est in poenam eius, rei et complicis inhabilitas etc. Quibus exemplis manifestum fit qualitatem ex qua sola inhabilitas vel ex solo naturae iure vel ex iure positivo sive divino sive humano statim resultare statuitur, immediate ipsum inficere contractum in aliqua sua substantiali proprietate sive intrinseca sive etiam extrinseca qualis est forma sive solemnitas requisita.

Unde adversarii ne quidem sibi cohaerent: ex una parte legi Tridentinae praeter virtutem praecepti de forma substantiali coniugio praestituta, virtutem tribuunt *directe inhabilitandi personam;* idque rectissime; sed deinde inhabilitatem personae virtute legis resultantem ita explicant ut eam confundere videantur cum sola habituali subiectione virtuti obligatoriae legis, quae sola ex domicilio resultat personae vi legis promulgatae.

Haec autem subiectio in subdito non est alia erga legem prout formam substantialem praescribit et alia prout directe personam inhabilitat,

sed in persona subdita, dico, una eademque est subiectionis ratio ad virtutem obligatoriam legis, sive sit haec praecipiens tantum, sive etiam inhabilitans et irritans. Unde inhabilitas iuxta adversam sententiam, in persona ante actum attentatum nihil est aliud quam ipsa subiectio virtuti obligatoriae legis. Ergo ante actum attentatum, non est cur in persona subdita distinguatur *duplex legis effectus*, dum tamen eo sensu adversa sententia distinguit illam *duplicem legis virtutem*, quatenus ante actum attentatum, praeter effectum obligationis etiam effectum inhabilitatis legem in subdito parere supponit.

Atqui 1°) domicilium nullam habitudinem secum fert *intrinsecis* contractus matrimonialis proprietatibus, ideo nec domicilii carentia eis ulla ratione repugnat, quod reor esse manifestum; 2°) domicilium in tantum formae contractus substantiali a concilio praescriptae habitudinem dicit, in quantum est titulus subiectionis erga *proprium* parochum, quae subiectio, deficiente titulo, perit. Atqui iterum habitualis haec proprio parocho subiectio in tantum est *habilitas* ad contrahendum sub forma praescripta, in quantum, nec plus nec minus, personam facit *virtuti obligatoriae* legis inhabilitantis subiectam, ideoque illius carentia in tantum est *inhabilitas* in quantum, nec plus nec minus, personam ab hac *virtute obligatoria* subtrahit. Personam autem esse *virtuti obligatoriae* legis *inhabilitantis* subiectam idem non est ac in se habere fundamentum ex quo habilitas iam in *actu secundo* in ea resultaverit, sed tantum efficit ut persona, si actione sua iuxta formam statutam contraxerit, habilis tunc in actu secundo contraxerit; antequam vero sic contraxerit, *possit* tantum *virtute* legis *habilitari:* non autem iam habilitetur: e contrario personam esse virtuti legis obligatoriae subiectam non

est idem ac in se habere fundamentum ex quo inhabilitas iam in actu secundo in ea resultaverit ulla, sed tantum efficit ut persona, si aliter quam praescripta forma contrahat, ipso facto inhabilis in actu secundo contrahat; ante vero quam sub forma irritata contrahat, *possit* quidem inhabilis ea uti, *possit* nempe virtute legis, inhabilitatis resultantiam pati; non tamen eam antea *patiatur*.

Uno verbo subiectio illa habitualis proprio parocho est *conditio sine qua non*, nequaquam *influens* in inhabilitatis resultantiam in persona subdita, non vero fundamentum *ex quo ea resultet:* fundamentum hoc ex parte personae subditae *ex quo* inhabilitas in ea resultat virtute legis, est *actio* qua actus irritatus ab ea attentatur, eaque actio sola. Inhabilitas autem sine reali fundamento in subiecto, realis non est, nulla est.

***

Itaque huic propositioni: " Concilium non tantum praescripsit *formam substantialem* contractus matrimonialis sed etiam *personas aliter* contrahentes *directe* reddidit *inhabiles* (1) „, utpote aequivocae, distinctio adhibenda est ut mens illa adversarii ambigua removeatur: reddidit *inhabiles* inhabilitate immediate resultante in subdito ex sola titulo domicilii parta subiectione *nego*; resultante in subdito ex actu aliter attentato, praesupposita subiectione uti conditione s. q. n. *concedo*. Dixi apposite ambiguitatem ex adversa explicatione introduci, quia verba concilii eam excludunt, nedum permittant: concilium non *simpliciter* subditos proclamat inhabiles, sed inhabiles *ad aliter contrahendum*, imo expresse dicit: " Qui aliter quam praesente parocho... contrahere *attentabunt*,

(1) Wernz, vol. IV, p. 259, n. (155).

eos S. Synodus, *ad sic contrahendum* omnino inhabiles reddit „; qua in propositione, inhabilitas proclamatur in subdito existere in sensu *composito* cum actione attentandi actum suo alia forma, non in sensu *diviso* quam adversa sententia gratuito, imo et irrationabiliter introducit, sicuti demonstratum est.

Manifestum igitur est quod inhabilitas haec a concilio proclamata, eo ipso quod oritur ex subiecti habitudine non ad *intrinsecas* coniugii proprietates sed ad eius solemnitatem substantialem quidem sed ipsi contractui *extrinsecam*, *non potuit* in subdito resultare *nisi ex actione* qua contractum absque ea solemnitate attentaret, antea vero vi legis non resultat in eo, qua subdito, nisi obligatio moralis.

Sed si ita est subditus ille dum, domicilio asservato, extra legis territorium peregrinatur, in tantum virtuti inhabilitanti legis subliceretur, in quantum obligationi morali eiusdem legis subliceretur. Atqui haec subiectio personalis in subdito, etiamsi domicilium non dimiserit, extra territorium cui lex restricte fuit promulgata, evanescit, uti certum est hodie apud canonistas et theologos; imo, uti saltem probabilius est, ne dicam apud eosdem certum, ipsa evanescit quantumvis subditus eo animo exierit ut legis obligationem effugeret; nisi exceptio huic normae generali statuta expresse fuerit. Ergo *personalis* inhabilitas a concilio statuta *talis* est *personalis* subditi *qualitas* quae eum extra territorium *non sequatur*. Ergo responsa Urbaniana quae eam extra territorium peregrinantem subditum obligare definiverunt, uti exceptio normae universali atque ipsi legi Tridentinae superveneruntque ideo extenderunt non vero comprehensive interpretata sunt. Unde et secunda adversariorum obiectio par. III et IV proposita, aequivocatione

duplicis *personalis* qualitatis in subdito dissoluta, evanuit.

§ IX.

Formalis difficultatis secundae solutio. — Aliae obiectiones.

Arduum nunc non est ea ipsa atque alia quae obiiciuntur, in forma diluere: " Concilium Tridentinum non tantum praescripsit *formam substantialem* contractus matrimonialis sed etiam *personas* aliter contrahentes *directe* reddidit inhabiles. At *status* alicuius *personae* est diiudicandus secundum ius *loci* cui manet adscripta, licet *extra* illum versetur. Ergo parochianus, quamdiu *manet parochianus* paroeciae Tridentinae, ligatur lege Tridentina etiam in loco exempto, nisi ibidem obtineat domicilium vel quasi-domicilium ". Wernz, vol. IV, pag. 259, n. (155).

Respondeo: *distinguo* maiorem: *personas* aliter contrahentes *directe* reddidit inhabiles, *praecepto* personali, *nego*, quia gratis asseritur, ut minimum dicam; — *lege: subdistinguo*: lege inhabilitationis fundatae unice ex parte subiecti, in actione eius qua aliter nubere attentet *concedo* maiorem; lege inhabilitationis fundatae, in qualitate morali *domicilii*, iterum *subdistinguo*: tamquam in immediato *inhabilitationis* fundamento, *nego* maiorem; quod domicilium est mera conditio praerequisita, tamquam obligatio moralis, *concedo* maiorem. Distinguo minorem; *status* etc. quoad praecepta personalia vel inhabilitatem fundatam in qualitate physica vel in habituali reatu poenae, *transeat*; quoad inhabilitatem fundatam in mera *actione* subditi: *subdistinguo*: si lex sit universaliter promulgata, iterum *transeat*, sed negatur suppositum; si lex sit particulariter promulgata, iterum *subdistinguo*: vi solius legis,

nego; vi exceptionis, si speciatim et expresse statuatur, *concedo*.

Ergo parochianus etc.... *distinguo* consequens: vi solius capitis *Tametsi*, *nego*; vi exceptionis postea statutae saltem in casu fraudis obiectivae etiam non dolosae, *concedo*.

Obiicitur ulterius: admissa ea sententia, " novum decretum Tridentinum celebrandi nuptias coram *proprio* parocho in *casibus* a PP. Concilii *praevisis* et praesertim in *confinibus* territorii Tridentini factum esset plane *illusorium* ". Respondeo, Patres praevidisse, uti testatur Pallavicino l. c., suam legem non omnia ex se sola posse arcere incommoda: minora, idcirco, quae necessario sequebantur ex speciali promulgationis forma requisita, ut arcerentur maiora, curae reliquerunt posteriorum Pontificum. Ceterum, neque incommodum exaggerari debet: magnum bonum iam erat ut matrimonia clandestina intra tot territoria Tridentina abolerentur: qui voluissent extra illa nubere, vel erant boni, vel mali; si boni, ab abusu satis detinebantur prohibitionibus clandestini coniugii quae usque atque ubique vigebant; si mali erant, plerumque parati fuissent etiam concubinatum matrimonio aequiparare, et tunc remedium facile paratum habebant in coniugio valide ineundo in territorio forte contiguo, exempto: si secus, malitiae eorum, non autem legi abusus imputandus erat. Porro huiusmodi casus tantae malitiae, certe exceptiones erant, non casus universales; hisce autem lege providetur, illis, decretis et ipsis exceptionalibus. Utique forte optimum fuisset, si Patres Concilii non tantum legem condidissent sed ipsa exceptionalia decreta etiam statuissent (1). Atvero in praesenti quaestio est de eo

(1) Recordari iuvat Cerronium Episcopum Almeriensem in mediis discussionibus Concilii animadvertisse gravia incommoda

quod reapse fecerunt: id autem quod fecerunt, potissime dignoscitur iuridica analysi instituta ipsius ab eis conditi decreti, non vero ex eo quod sancire *potuissent*: atque in hac conditi decreti analysi, si omnia iuxta iuris communis normas explicari possunt, revera non apparet ratio cur, ut decretum iam ex se sanciens *bonum* trahatur ad sanciendum *optimum*, adstringamur ad singularitates contra ius commune excogitandas neque necessarias, neque in re comprobatas.

Vitium itaque hic profluit in adversarii ratiocinationem, ex supposito non vero: supponitur enim sola lege Tridentina debuisse omnibus omnino incommodis occurri: inde cum in hac hypothesi, si decretum interpretamur iuxta iuris communis principia, ipsum reperiamus per se solum non omnibus occurrere incommodis quae illa praesertim aetate contingere poterant, sed peioribus tantum, ut salvetur suppositum, vim terminis decreti inferimus qua subtrahi possit normis iuris communis, ipsumque proclamamus ius omnino singulare: quo statuto, arduum non est significationem ipsi attribuere quam volumus terminosque eius ad eam accommodare. Utrum huiusmodi interpretandi processus sit vere iuridicus, alii decernant; mihi autem magis arridet

posse etiam sequi exinde quod parochus proprius et non solum alius quivis testis a nupturientibus statueretur advocandus. Incommodis ergo occasio dabatur in utroque casu; ideoque optimum erat, ut plerumque in humanis, non *omnia* praesentibus praepedire incommoda, quod impossibile est, sed *maiora* pro rerum adiunctis, idque intenderunt PP. Tridentini. Ratio etiam haberi debet gravissimae oppositionis quae ex parte multorum PP. et gravissimorum, legi condendae obiecta est; sive quia eam autumarent excedere Ecclesiae potestatem, sive quia minus opportunam fore reputabant. Qui dissensus in causa *etiam* potuit esse cur cum lege, exceptio simul non firmaretur. Cf. de his Pallav. libr. 22, 23 passim.

alter, quo imprimis assumo decretum iuxta iuris communis definitiones et principia esse intelligendum, quia Concilium expresse non monuit se velle eidem iuri derogare, legem singularem condendo; quam derogationem non admitto nisi in eo in quo reapse video esse aperte factam, in modo nempe promulgationis; hanc tamen tantum admitto quantum reapse valet, iterum iuxta prima iuris principia. Deinde finem decreti ex eo imprimis inquiro quod in ipso authentice significatur: quod ut distinctius perspiciam, acta inedita in historicis documentis consulo, ex quibus invenio Concilii intentum historia manifestatum iis respondere quae in actis authentice editis manifestata sunt. Tandem doctrinalem interpretationem communiter receptam inquiro, unde meam possim, omnibus perpensis, firmare sententiam, de ipsius decreti significatione ac virtute. Posteriores S. Sedis authenticas interpretationes accipio uti comprehensivas vel uti extensivas, prouti et in se sub omni respectu spectatae et comparatae cum ipso decreto Concilii, sese exhibent vel uti comprehensivas vel extensivas, omnia intelligendo iuxta communis iuris principia, neque sino me deflecti a prima decreti interpretatione mihi demonstrata, nisi evidens error iuridicus antea admissus et nunc mihi legitime demonstratus ad eam mutandam me cogat.

Ultimo obiicitur: " Quodsi fraus nemini debet patrocinari, qui dolo sese subducere studet proprio Superiori, id potissimum valet in gravissimo negotio matrimonii coram proprio parocho celebrandi „. Wernz l. c.

Cui animadversioni opponere sufficit Januarii Bucceroni responsionem superius p. 423 transcriptam ex qua sequitur negari posse *suppositum*, in praesenti quaestionis stadio in quo nondum

agitur de exceptione ab Urbano statuta sed de solo decreto Tridentino in se perpenso: intentio quidem subiectiva huius subditi adversus parochum proprium poterit esse peccaminosa ex alio capite; sed medium adhibitum in casu, non est dolosum, cum nemo dolose agat *utendo iure suo* exeundi e territorio, ultra quod ideo praecise *impune non paretur* quia superioris iurisdictio ac virtus obligandi ipsa deficit. Utique, iterum dico, optimum *forte* fuisset si PP. tunc, ultra legem etiam exceptionem Urbani statuissent. Sed quaestio est de eo quod fecerunt; non de eo quod fecissent vel forte potuissent facere, ut etiam huic incommodo iam tunc obviarent.

*
* *

Hucusque igitur thetice simul et polemice verus vindicatus est sensus decreti Tridentini, atque ex intrinsecis rerum rationibus, ex analysi terminorum eius, ex historia vicissitudinum discussionis in sinu Concilii, demonstratum habemus non solum nihil obstare quominus inhabilitatio in eo statuta naturam sequatur legis promulgatione restrictae, iuxta communissimam antiquorum sententiam; sed etiam hanc determinatam inhabilitatem aliter statui ne potuisse quidem. Consequenter eo ipso probatum est decretum capitis *Tametsi* nullatenus, neque explicite, neque implicite comprehendere eos qui in fraudem legis e suo territorio Tridentino mere *peregrinantur* in locum non Tridentinum. Nunc itaque idem probandum est perpensis Urbani VIII responsis.

§ X.

Urbani VIII responsa, 3ª. difficultas: Incompetentia S. Congregationis. Defectus promulgationis. — Responsio.

Primum praeiudicium contra vim extensivam in praecedenti meo opusculo attributam responsis Urbanianis relate ad caput *Tametsi*, in eo repositum est quod a potestate *incompetenti* processissent ac sufficienti caruissent promulgatione haec responsa ut novum ius condere valerent. Ita optimus canonista Argenteanus: " Arduum... erit demonstrare decretum Urbani *extendisse* legem capitis *Tametsi*, cum dictum decretum a S. Congregatione Concilii emanaverit quae non *extendit* sed *interpretatur* leges Tridentinae Synodi; neque Urbanus aliud egerit quam ipsum ratum habere, postulationi non quidem Congregationis (cuius sollicitatio sine dubio deficere non poterat, cum ageretur de *extendenda* lege Tridentina), sed procuratorum Archiepiscopi Coloniensis, qui Pontificiam responsorum ratificationem accipere cupiebat, qua possent ipsa in Synodi dioecesanae statutis inseri. (Cf. constit. Bened. XIV *Paucis abhinc* apud Gasparri de matr. II, allegat. VII p. 525) (1) „.

(1) *Revista Eclesiástica del Arzobispado de Buenos Aires*. 1901, n. 5 p. 264:

« Difícil... será convencer que el decreto de Urbano VIII *extienda* la ley del cap. *Tametsi*, una vez que dicho decreto ha emanado de la Congregación del Concilio, la que no *extiende*, sino *interpreta* las leyes del Tridentino; y Urbano VIII non ha echo más que ratificarlo á pedido, no de la Congregación (cuya solecitud sin embargo, no habria podido faltar tratándose de *extender* la ley Tridentina), sino de los procuradores del Arzobispo de Colonia, quien deseaba la ratificación Pontificia, para incluir el decreto en el sinodo Diocesano. Consúltesi la Constitución de Benedicto XIV *Paucis* en Gasparri, De Matrimonio II, Allegatum VII, pág. 525 ».

Ad primum quod obiicitur, S. Congregationem Concilii competentem non esse ad *novum* ius condendum, sed ad ius disciplinare Tridentini Concilii solummodo interpretandum, interpretatione nempe *comprehensiva;* Urbanum autem nihil aliud egisse quam ratum habere eius responsum, respondeo :

Verum quidem est quod, uti scribit Wernz vol. II p. 754, " potestas interpretandi S. C. C. minime complectitur potestatem legiferam condendi novas leges pro universa Ecclesia „ ; nisi tamen, uti idem auctor prosequitur, " mandatum speciale R. Pontificis praecedat *aut confirmatio in forma specifica sequatur* „. Ergo, sive mandatum speciale praecesserit sive non, dummodo *confirmatio Pontificis secuta fuerit in forma specifica*, haec interpretationem a Concilii Congregatione virtute *ordinariae* eius competentiae datam ita sibi assumit ut vitium incompetentiae, si forte occurrerit, sanare ipsa Pontificis competentia *valeat;* neque oportet Pontificem in hac a se data *specifica* confirmatione, expresse monere, se vitium incompetentiae reapse sanare, praesertin vitium non certum sed dubium : nisi enim Pontifex in hac sua confirmatione specifica expresse dixerit se non alia uti potestate quam ea ordinarie iam communicata Congregationi (quod revera in edenda *specifica* confirmatione nunquam dicit, uti reor, quia tunc *specifica forma* nihil *ordinariae confirmationis formae* adderet, quod implicat), *ipso facto* formae *specificae* in confirmatione adhibitae Pontifex censetur responsum *plenae suae* competentiae attribuere, sive vitium intercesserit sive non.

Quando itaque in obiectione dicitur: Urbanum autem nihil aliud egisse quam ratum habere Congregationis responsum, luditur in ambiguo : hoc verum esset si Urbanus responsum confir-

masset *in forma ordinaria;* non vero si confirmavit *in forma specifica,* quia forma specifica et *valet* vitium competentiae in Congregationis responso sanare, et *solo suo facto* sanat.

***

Ad alterum quod urget Argenteanus canonista: " sollicitatio Congregationis ut confirmationem a Pontifice obtineret, profecto non defuisset, cum ageretur de *extendenda* lege Tridentina „, respondeo id verum esse si eo tempore Congregationi clare et certe constitisset interpretationem ab ipsa datam capiti *Tametsi* esse omnino *extensivam:* tunc utique certo praesumi potest quod haec eius sollicitatio non defuisset. Atvero in re adeo implexa, ut ne hodie quidem extricata plene fuerit, autumare licet hanc habitudinem datae interpretationis ad caput *Tametsi* ut ipsum vel *extenderet* vel *mere explicaret,* S. Congregationis membris tunc temporis non eo usque fuisse undequaque perspectam ut non potuerint etiam errorem in hac re admittere: sane eorum *scientia* praerogativa pontificiae infallibilitatis non gaudet (1), atque existimare potuerunt hanc in specie interpretationem de re esse non *adeo dubia* ut, iuxta Sixti V statutum, non valerent eam tradere nisi, *consulto Pontifice* (2), supponendo eam esse mere comprehensivam (3): ideo

(1) Cf. Wernz, vol. I, pag. 151 not. (47).

(2) Cf. Wernz, vol. II, pag. 753.

(3) Assumo quod docet Wernz, vol. II, pag. 753 not. (244): « Particula « *Nobis tamen consultis* » (quae clausula est adiecta a Sixto V facultati S. Congregationi Concilii attributae interpretandi disciplinaria Concilii Tridentini decreta, *etiamsi dubietas aut difficultas emersisset)* non refertur ad interpretationes casuum qui *ipsis* Cardinalibus sunt de *iure certi,* sed extenditur ad veram et *proprie* dictam *interpretationem* comprehensivam casuum qui ipsis Cardinalibus *de iure* sunt *dubii, non ad interpretationem extensivam* vel *restrictivam* ».

ipsi non postularunt Pontificis confirmationem. Nimirum existimare potuerunt se, in interpretatione capitis *Tametsi tradenda*, uti posse ea sententia quam tunc iam docuerant Paludanus, S. Antoninus, Summa Rosella, Ioannes Andreas (1), scilicet incolam alio peregrinantem legibus *teneri* suae patriae; imo caput *Tametsi* hanc supposuisse admittendam: unde sponte sequebatur interpretationem quam dabant non esse nisi explicationem huius mentis et suppositi PP. Tridentinorum; seque ideo non teneri, sicut in casu dubio, Pontificem consulere.

Neque dicatur hanc hypothesim esse gratuitam: nonne enim ab initio huiusce meae disquisitionis vidimus ipsum Prosperum Lambertinum, expertissimum huius Congregationis Secretarium in eadem ipsa fuisse sententia? Neque ullus altum patiens scandalum, temeritatis me reum proclamet eo quod *errorem* dixerim in hac agendi ratione irrepere potuisse. Nam auctor mihi fuit huius suspicionis ipse Archiepiscopus atque Elector Coloniensis: hic enim cum acceptum a S. Congregatione responsum voluisset in statutis inserere synodi dioecesanae, quamtumvis probe sciret ex constitutione *Impensa* Sixti V ordinariam Congregationi potestatem competere eas revisendi synodos, contentus haud fuit *ordinariae* Congregationis auctoritatis pro hoc in particulari decreto, tutiusque fore sibi existimavit ut confirmationem eius in forma specifica a Pontifice sollicitaret. Cuius facti testis explicitus nobis est ipse Urbanus in Brevi sub annulo Piscatoris

(1) Vide Sanchez, *de matr.* l. III, disp. 18, n. 17-30. Addi possunt ex eodem Sanchez ibid. n. 29 uterque Ledesma, Bartholomaeus et Petrus; Manuel; atque ex Bened. XIV de syn. dioec. l. XIII c. IV, n. X: Vasquez, Rebellus et Laymann. Insuper fundabant hanc sententiam in ipso iure romano; cf. Sanchez l. c. n. 17, 29.

dato, 14 Aug. 1627 ad futuram rei memoriam, quo, huiusmodi *inclinatus* postulatione, responsa supradicta auctoritate apostolica approbavit. Imo non solum Archiepiscopum mihi auctorem habeo illius meae suspicionis, sed ipsum etiam Pontificem qui dum postulationi assentiendum sibi esse iudicavit, motivum eius probe fundatum ac verum sibi compertum fuisse satis ostendit. Tandem huic meae suspicioni suffragatur sententia in scholis atque in aula iampridem communiter recepta, incolam illum alio peregrinantem a legibus *eximi* suae patriae, sicuti ab initio a Wernz atque a multis aliis audivimus doceri uti *certum*.

Exinde praevenitur etiam exceptioni quae desumi forte posset ex dictis ab initio huius disquisitionis, quod si Ecclesia in lege condenda sibi unam adoptaverit ex duabus opinionibus probabilibus, interpretatio legis, iuxta adoptatam opinionem facta, erit comprehensiva. Huic enim exceptioni respondeo factum tercentenarium opponendo, quo, S. Sede sciente, opinio quae supponitur fuisse a Concilio adoptata, et a scholis et ab aula exulare absque ullius reclamatione continuavit, adeo ut vel improbabilis vel parum probabilis evaserit. Haec profecto, quae contradictionem implicare videntur, excipienti non vero mihi concilianda forent, dum e contra si error ille quem tot et tantis indiciis praesumi merito posse demonstravi, locum habuisse tandem aliquando admittatur, omnia cohaerent et plana fiunt : defectum enim competentiae in S. Congregatione adversario eum obiicienti concedo, simul tamen propugno ipsum fuisse per Breve in forma specifica ab Urbano sanatum. Nisi vero ab adversario fuisset obiectum, ego in eo urgendo non institissem, quippe quo pro thesi mea non indigeo : sive enim fuerit S. Congregatio

ex se sola competens ad huiusmodi edendum responsum sive non fuerit, parum mea refert, cum factum habeam quo unice nitor, Breve ab Urbano in forma specifica datum ideoque a iudice, suprema sua utente competentia, pro rei intentae necessitate.

Quod tandem in obiectione subiungitur Urbanum solius Archiepiscopi procuratorum postulationi Breve suum concessisse, id conclusioni meae haud officit imo iuvat: haec enim Archiepiscopi postulatio impedire non valuit quominus Pontifex tanta uteretur in hac sua constitutione, potestate, quantam res ipsa requireret, uti, puto, est manifestum. Deinde ex paulo antea dictis evidens fuit et postulationis et concessionis expressum motivum meae solutioni ac responsioni praebere argumentum. Nisi quod ultimis hisce Argenteani canonistae verbis alia difficultas innui videtur qua ipse Benedictus in constitutione *Paucis abhinc* ad Archiepiscopum Goanum et in suo annexo decreto, aliquatenus angi se fatetur.

Obiici itaque potest Breve Urbani, quantumvis in forma specifica S. Congregationis responsa confirmaret, decretum fuisse particulare pro Coloniensi dioecesi, nedum universale; atque etiamsi universale in suo tenore censeatur, universali promulgatione caruisse.

Ad primum respondeo: postulatorem quidem fuisse unum qui a Congregatione responsa, a Pontifice confirmationem sollicitavit; *res* vero postulata, *responsa* eorumque *confirmatio* fuerunt omnino universalia. Id apertissime constat ex ipsa Benedicti constitutione supradicta in qua et utraque postulatio et responsa et confirmatio Urbani ex archivis authentice desumpta ad verbum referuntur (1). Res postulata erat ut de-

(1) Cf. Bullar. Bened. XIV tom. IV, append. altera, p. 285, 288, in editione romana Hier. Mainardi, 1762. Opportunum est exscerpta

finiretur modus applicandi caput *Tametsi* in quibusdam adiunctis quae ex natura sua frequenter et fere ubique terrarum recurrebant, nedum in

heic transcribere quae apud auctores hodiernos non occurrunt: Ex Constitutione Benedicti, *Paucis abhinc...* : « Sedente fel. rec. Urbano VIII, P. M., Archiepiscopus Coloniensis Elector tria haec dubia proposuit coram Congr. Conc.; « Quaeritur humiliter a S. Congregatione an incolae tam masculi quam foeminae loci, in quo Concilium Tridentinum in puncto matrimonii est promulgatum et acceptatum, transeuntes per locum in quo dictum Concilium non est promulgatum, retinentes idem domicilium, valide possint in isto loco matrimonium sine Parocho et testibus contrahere.

Secundo, quid si eo praedicti incolae tam masculi quam foeminae, solo animo sine parocho et testibus contrahendi, se transferant, habitationem non mutantes.

Tertio, quid si iidem incolae tam masculi quam foeminae, eo transferant habitationem illo solo animo ut absque parocho et testibus contrahant.

Ita autem Congregatio dedit responsum « die 5 Septembris 1626. S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum ad primum et secundum respondit non esse legitimum matrimonium inter sic se transferentes et transeuntes cum fraude.

Ad tertium respondit, nisi domicilium vere transferatur, matrimonium non esse validum ».

Institerunt postmodum Archiepiscopi Coloniensis Procuratores ut Congregationis responsum Pontificio Brevi confirmaretur, siquidem Archiepiscopus Elector cupiebat illud dioecesanae Synodo quam habiturus mox erat, adnectere. Petitioni Urbanus VIII indulsit iussitque expediri Breve; cuius perscriptio autographa, ab eodem subscripta reperitur inter eiusdem Brevia anni 1627. Summa vero eiusdem ita se habet: " Confirmatio resolutionis nonnullorum dubiorum super contrahendis matrimoniis a S. Congr. Conc. emanatae: est iuxta eiusdem Congregationis decretum „.

Et in eadem Constitutione Benedictina, infra: « Mittimus interea Fraternitati Tuae Urbani VIII Breve quod Apostolicae auctoritatis robore confirmamus, iubentes una simul ut confirmationis nostrae documentum asservetur in Actis Congregationis Concilii atque in nostro secretiori Vaticano Tabulario... ; tibique propterea tuisque successoribus mandamus observantiam et implementum huiusmodi Brevis in ista dioecesi... ».

Constitutioni Benedictinae subnectitur in eodem Bullario p. 287. « Decretum. Benedictus Papa XIV. Cum venerabilis frater Archiepiscopus Goanus Apostolatum nostrum consulendum censuerit super quibusdam dubiis respicientibus validitatem matrimoniorum

sola dioecesi Coloniensi, atque ex ipsa legis Tridentinae intrinseca constitutione sponte sua fluebant non vero extrinsecus ipsi accidebant;

quae aliquando a fidelibus illius Civitatis aut dioecesis oriundis, contrahuntur extra ipsius iurisdictionis fines, non servata forma a Sacro Tridentino Concilio statuta, propterea quod eiusdem Concilii decretum de *Reformatione matrimonii* in illius dioecesis finitimis nunquam promulgatum rite fuerit; Nos quidem ad proposita dubia per epistolam nostram eidem Archiepiscopo directam prolixius respondere non detrectavimus; eamque in rem inter alia, usi sumus auctoritate quarumdam litterarum f. r. Praedecessoris nostri Urbani Pp. VIII quae cum a privatis scriptoribus relatae dumtaxat legantur, sed neque communibus bullariis hactenus insertae nec alia solemni ratione publicatae reperiantur, Nos earumdem tenorem cum authenticis huius Apostolicae Sedis regestis collatum subiicimus, qui talis est, videlicet: Urbanus Pp. VIII. Ad futuram rei memoriam. Exponi nobis fecit venerabilis Frater Archiepiscopus Coloniensis, quod habito nuper per eum ad Venerabiles Fratres nostros S. R. E. Cardinales, S. Concilii Tridentini interpretes, recursu super infrascriptis dubiis, videlicet: Primo, an incolae tam masculi quam foeminae loci, in quo Concilium Tridentinum in puncto matrimonii est promulgatum transeuntes per locum, in quo dictum Concilium non est promulgatum, retinentes idem domicilium, valide possint in isto loco matrimonium sine parocho et testibus contrahere? Secundo, quid, si eo, praedicti incolae tam masculi quam foeminae, solo animo sine parocho et testibus contrahendi se transferant, habitationem non mutantes? Tertio, quid, si iidem incolae tam masculi quam foeminae eo transferant habitationem illo solo animo ut absque parocho et testibus contrahant? Iidem Cardinales ad primum et secundum non esse legitimum matrimonium inter sic se transferentes ac transeuntes cum fraude: ad tertium vero dubiorum huiusmodi, si domicilium vere transferatur, matrimonium esse validum responderunt et resolverunt, prout in decreto desuper emanato plenius continetur. Cum autem, sicuti eadem expositio subiungebat, dictus Archiepiscopus responsum seu dubiorum praedictorum resolutionem huiusmodi, pro illius subsistentia firmiori, Apostolicae nostrae confirmationis robore communiri summopere desideret; Nos eumdem Archiepiscopum specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, supplicationibus illius nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, responsum seu dubiorum praedictorum resolutionem huiusmodi, auctoritate Apostolica tenore praesentium approbamus et confirmamus illisque inviolabilis Apostolicae firmitatis robur adiicimus: decernentes illud seu illam necnon prae-

quamvis casus qui in illa dioecesi contigerant *occasionem* postulandae interpretationi dedissent: postulatio ideo erat in suo *obiecto* atque in *forma propositionis*, universalis non vero particularis, a particularibus Coloniensis dioecesis accidentalibus adiunctis omnino praescindens. Propterea casus *similes* qui alibi recurrebant, non erant ideo similes quia accidentalia legi Tridentinae extrinseca alibi sicut in dioecesi Coloniensi per accidens identica reproducebantur, sed potius ideo similes erant quia eadem lex Tridentina et Coloniae Agrippinae et fere ubique, passim casus identicos ex se inducebat.

sentes litteras, valida, firma et efficacia existere et fore suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere: sicque et iuxta illa per quoscumque iudices ordinarios et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, iudicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris die 14 Augusti anno 1627. Pontificatus nostri anno quinto.

« Ut autem de huiusmodi litterarum auctoritate dubitari minime valeat, Nos iterum eas Apostolica auctoritate nostra et praesentis decreti tenore, in omnibus et per omnia approbamus et confirmamus ac novo huiusmodi approbationis et confirmationis robore communitas ad praedictum Archiepiscopum transmittimus; mandantes eidem, ut in occurrentibus casibus circa personas ex ipsius civitate aut dioecesi oriundas, seu alias in causis eiusdem generis ad illius iudicium legitime delatis, iuxta earumdem litterarum continentiam et tenorem decernat, iudicet atque definiat, contrariis quibuscumque non obstantibus.

« Volumus autem ut in nostrae huius approbationis et confirmationis monumentum, praesentis decreti nostri exempla, a nobis subscripta et in actis Congregationis Ven. Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium praedicti Concilii Tridentini Interpretum, necnon in secreto archivo nostro Vaticano reponantur ibique perpetuo asserventur. Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem die XIX Martii MDCCLVIII, Pontificatus nostri anno decimooctavo ».

Ita decernimus et mandamus

Benedictus Pp. XIV.

Similiter *responsa* et in suo obiecto et in forma propositionum a particularibus accidentibus praescindunt, atque universalia eodem modo sunt, tum in S. Congregationis rescripto, tum in Brevi confirmationis.

Intentio deinde tum S. Congregationis in respondendo tum Pontificis in confirmando responso, nullo positivo adiuncto, aut dicto significatur esse restricta ad solos Colonienses obligandos, ideoque intelligi debet tantum patere qua late materia ipsa sinit imo exigit ut pateat, scilicet universaliter, nempe qua late patet iudicandi potestas S. Congregationis Concilii et aliorum respective iudicum, quibus indubie Breve Benedicti cum Urbaniano normam statuit. Id autem non tantum quia responsa *comprehensive* interpretarentur legem Tridentinam ideoque *omnes* obligarent quos iam obligabat ex peracta promulgatione sua haec ipsa Tridentina lex; sed etiam ex se solis prout *authentica* erant a S. Sede tradita atque authentice confirmata *decreta*, quibus inerat *propria ex se obligandi virtus*, sive *comprehensivam* tantum sive *extensivam* traderent capitis *Tametsi* interpretationem (1).

Spectato igitur *tenore* et spectata *materia*, spectata *intentione* Urbani praesertim in suo Brevi, confirmatio responsorum atque ipsa confirmata responsa constituunt *ex se decretum formaliter generale* (2) omnes obligans iudices in Ecclesia, quantumvis ab uno solo postulatum.

* * *

Remanet nunc *promulgatio* de qua dubium ab ipso Benedicto XIV videtur fuisse admissum, atque in altera difficultatis parte opponitur:

(1) Cf. Wernz, vol. I, p. 158, n. 146: *Quamvis negari.*

(2) Cf. Wernz, vol. I, p. 152, n. 143 in fine; n. 144, II, p. 153; p. 154, n. 145.

Ex iis quae a Benedicto in constitutione citata *Paucis abhinc*, § *Exposita Congregationis*, narrantur de huius Urbaniani decreti vicissitudinibus, apparet *publicatione formaliter universali* ipsum caruisse: soli enim electori Coloniensi tunc fuit traditum, nec Romae saltem, aliter publicatum, iuxta ordinariam promulgationis formam. Incassum igitur ceteris omnibus *obligatio*, quam intrinsecus inspectum *in se* gestabat hoc decretum, evasisset, nisi uti narrat Benedictus l. c., a Card. De Lugo atque a classicis auctoribus nonnullis (1) divulgata eius cognitione, in observantiam universalem transiverit, sive uti scribit Wernz vol. I, p. 157, " in Stylum Curiae, ... in praxim et disciplinam communiter vigentem „, *Huic facto universali* non solummodo *tacitus* accessit S. Sedis assensus sed etiam *expressa confirmatio*, authentice data a Benedicto XIV in citata constitutione annexoque decreto. Quibus omnibus simul inspectis plus etiam habemus quam requirebatur ac sufficiebat ad supplendum formalis primae promulgationis defectum. Qua expressa confirmatione authentica completa per *decretum* a Constitutione *Paucis abhinc* distinctum, Benedictus

(1) Notandum sedulo est observantiam illam universalem quae Urbaniani Brevis divulgationem subsecuta est, huius auctoritati potius deberi atque *authenticae* in eo datae capitis *Tametsi* interpretationi, quam ipsius legis Tridentinae auctoritati : scilicet haec observantia dum introducta invalescebat, praescindebat omnino ab eo quod interpretatio Urbani fuerit comprehensiva vel extensiva, sed unice eo nitebatur quod haec a *Pontifice*, supremo in materia hac iudice, authentice profecta fuerat. Quaestio enim de habitudine hac comprehensionis vel extensionis decreti Urbaniani relate ad caput *Tametsi*, recentioris est originis, nec vestigium eius apud Salmanticenses, Lacroix, Ferraris, ad quos Benedictus appellat, occurrit antequam Benedictus ipse in opere de synodo dioec., loco ab initio huius disquisitionis discusso, mere asseruerit et quidem per incidens illam Urbani interpretationem fuisse comprehensivam.

Cf. omnino Salm., Th. mor. tom. II, De matr. Cap. VIII. punct. II, n. 19, 20, 21 ; — Lacroix, L. 6, p. III, n. 712, 754.

insuper speciale Archiepiscopo Goano eiusque successoribus mandatum dat ut decreti Urbani observantiam in sua dioecesi urgeat. Benedictus igitur apprime distinguit expressam a se *universaliter* factam confirmationem Brevis Urbaniani, a speciali et particulari mandato Archiepiscopo directo; imo in hoc non suam confirmationem appellat, sed solum Urbani decretum, quod idcirco ostendit se uti *universale* in se ipso aestimasse nec quidquam ei addidisse quam *formam illam universalis promulgationis* qua hoc Breve caruit a prima sua editione dum postea *obligationem universalem* ex praxi et observantia universali nactum est. Ceteroquin ipse Benedictus ab initio *decreti* hoc idem expresse monet.

Ex his omnibus concludi iure potest nihil in praesenti, responsis illis deesse sive ex parte competentiae, sive ex parte promulgationis, ut responsa eadem authentica censerentur, utcumque, aut comprehensive aut extensive, capiti *Tametsi* accesserint.

§ XI.

Primi Urbaniani responsi analysis. — 1. Obligatio personalis in eo statuta. — 2. Fraus in genere – obiectiva, subiectiva.

Propius accedendum nunc est ad eorum responsorum analysim.

Imprimis latens aequivocationis periculum removendum : " Quo in responso explicando, scribit Wernz (1), OMNES CONVENIUNT *incolas* territorii Tridentini si in locum a capite *Tametsi* immunem absque acquisitione saltem quasi-domicilii *sese transferant in fraudem*, i. e. eo solo animo ut ibidem absque parocho (proprio) et testibus matrimonium contrahant, PROPTER VINCULUM OBLIGATIONIS

(1) Vol. IV, p. 260, nota (156).

PERSONALIS invalidas celebrare nuptias „. *Factum* matrimonii *invalide* sub ista fraude contracti, omnes utique admittunt ac debent omnino admittere quandoquidem in rescripto S. Congregationis cui Urbanus suae auctoritatis robur adiecit imo et ipsum responsum ad tertium in hoc praecise aliis verbis adhibitis explicavit, in rescripto S. Congregationis, inquam, idipsum expresse dicitur (1). At vero ibi expresse non dicitur hanc invaliditatem esse propter vinculum obligationis personalis : id utique omnes admittunt, sed uno sensu adversarii, nos alio, *vinculum obligationis personalis* explicamus. Adversarii hoc vinculum in iam inducta ac resultata personae inhabilitate constituunt ; nos in sola obligatione morali ac subiectione legi formam substantialem praecipienti et virtualiter tantum in actu primo inhabilitanti, uti ex supra disputatis est manifestum. Inde sequitur vinculum *a nobis explicatum*, *exceptione* legi generali, ab Urbano *noviter* statuta, fuisse inductum, non vero in capite *Tametsi* iam comprehensum ; in explicatione vero adversariorum, sequitur inversum.

∴

Hisce ad perspicuitatem praemissis, ad *fraudis* illius analysim veniamus. Equidem de eius definitione regerere non indigeo ea quae in praecedenti opusculo pag. 19,21 (2) ex Reiffenstuel disserta fuerunt. Ex iis satis aperte constitit non illum *in fraudem legis* operari qui contra *explicitam legis* voluntatem agit, sed qui contra *implicitam* eiusdem voluntatem agit. Atqui in hypothesi adversa illius vis personalis in inhabilitate iam *contracta* residentis atque incolae ossibus inhaerentis, haec

(1) Compara verba rescripti et verba Brevis Urbaniani in responso ad tertium, superius in nota transcripta.

(2) Cfr. *Anal. Eccl.*, Vol. VIII, pag. 370.

esset voluntas legis capitis *Tametsi* valde *expressa,* nedum implicita solum. Ergo in hypothesi adversa ne quidem sensus *proprius fraudis* servatur, sed ut possint decreta Urbani asseri *comprehendi* in lege capitis *Tametsi,* ipsis decretis vis infertur ut *fraudem* supponant pro fraude quadam *latiori sensu* intellecta, nedum iuridico et vero.

Praeterea unum tantum diligentissime animadvertendum est quod ab adversario videtur fuisse neglectum: distinguitur equidem fraus in legem *obiectiva* a fraude in legem *subiectiva* uti ab ipso conceditur imo et propugnatur in praesenti controversia. Destrueretur tamen ipse iuridicus fraudis in legem conceptus, si eo sensu fraudis obiectivae *species* ab altera subiectivae distingueretur atque explicaretur ita ut ipse conceptus *genericus* fraudis in legem, in fraude obiectiva non servaretur. Bonifacius VIII dum in c. 88 de R. I. in 6, ait: *certum est quod is committit in legem qui legis verbum complectens, contra legis nititur voluntatem, duo* requirit ut fraus in legem (sive subiectiva sive obiectiva) habeatur: primum est legis vera *voluntas* nedum *velleitas* solum, vera *voluntas* dico, *formaliter implicite* in verborum legis proprio et communiter usitato sensu manifestata et promulgata. Alterum est ut subditus NITATUR in hanc implicitam legis voluntatem: tolle hunc subditi nisum et ipsam *fraudem* tollis reliquumque habes tantum operatum a lege dissonans. *Fraudis* nempe praedicatum *operato* convenit nonnisi *prout a voluntate deliberata procedit:* hic profecto est *genericus* ille fraudis in legem conceptus; estque *iuridicus* quia ab illa Bonifacii regula firmatus (1).

(1) Utique in foro externo in quo non iudicatur de internis, sufficit factum prohibitum probare ut *intentio* contra legem *praesumi* possit, et factum illud est *fraus* contra legem quam *iuridicam* vocant: propterea iura moderna de *fraude* contra legem ne inquirunt quidem, sed de solo facto externo a lege dissono. At in iure

Fraus talis deinde vel erit *mere obiectiva* vel *etiam subiectiva:* erit mere obiectiva si *nisus* ille subditi se dirigat in *opus* quod *ex se* est contra illam implicitam legis voluntatem, quin tamen aliter quam ex *fine operis, intentio* subditi contra eam feratur. *Erit* etiam subiectiva si insuper ex fine etiam *operantis,* ideoque ex dolo saltem praesumpto, *nisus* voluntatis subditi se dirigat in illud opus *quia* est ex se contra implicitam legis voluntatem. Uno verbo, discrimen specificum inter utramque fraudem, obiectivam et subiectivam, desumitur ex maiori minorive *delibera-*

romano et multo magis in iure canonico, conceptus *fraudis contra legem* recipitur, quantumvis haec iura et ipsa de internis non iudicent. In utroque autem hoc iure conceptus fraudis contra legem formaliter distinguitur a mero facto a lege dissono, non solum ratione diversae habitudinis facti ad legis vel *expressam,* vel *implicitam* tantum prohibitionem, sed etiam, uti dixi, ratione *nisus* voluntatis.

Admittunt itaque ista iura, in casibus *fraudis* quos respiciunt, de isto nisu etiam in suo foro sibi esse inquirendum nedum de solo facto externo. Cum autem de internis directe non iudicent, de huius *nisus* existentia inquirent ex factis externis quibus ipse suapte natura manifestatur extrinsecus, quibusque probatis, nisus voluntatis adfuisse *praesumitur* praesumptione *hominis* quae *moralem* fundat certitudinem ex ipsa rerum humanarum natura, uti infra iterum dicam: nisi tamen reus evidentissime probaverit, contrariis ex facto desumptis argumentis, hunc voluntatis nisum sibi defuisse.

Ergo thesis adversarii in tribunali civili moderno admitti forte posset, at in foro ecclesiastico, conceptum *fraudis* propugnat nequaquam iuridicum.

Cfr. egregia quae cl. Carolus Lombardi, defensor Vinculi in S. Congr. Concilii, de hac fraude disseruit in animadversionibus in causam *Parisien. Nullitatis matr.,* 18 Iulii 1903, n. 56, 57 sq. Ubi ipse *ex officio* nullitatem impugnans, distinctionem *omisit* fraudis *obiectivae* statimque ex rectissime evoluta notione *fraudis in genere* transit ad concludendum *subiectivam* requiri fraudem, ut possit inde nullitatem matrimonii in specie facti impugnare, in qua *subiectiva* deerat certo, sed *obiectiva* aderat nec in *transitu* tantum sed etiam in transmigratione admissa, iuxta primum Urbani responsum.

tionis obiecto, non etiam exinde quod in illa voluntatis *nisus desit*, in hac *insit*. Totum hoc, inquam, prae oculis retineatur, quod paulo infra iuvabit: radix enim inde oritur totius dissensus inter me atque adversarium.

***

Praeterea adversarius mecum omnino convenit, uti superius notavi pag. 26, in Urbani decreto, " fraudem illam in legem non esse intelligendam de mala fide et dolo subiectivo „ (1), sed esse intelligendam " de *facto obiective legi contrario*, independenter a *bona* vel *mala fide* „ (2). In modo vero hoc factum explicandi eiusque obiectum determinandi dissentimus. Pro adversario factum hoc est merus domicilii vel quasi-domicilii in illo loco non Tridentino defectus, ex perdurante, in persona peregrini, domicilio loci Tridentini. Pro me factum hoc est *intentio* qua hic peregrinus abiit a loco suo *ut* matrimonium in loco non Tridentino contraheret sive sciente et doloso id animo intenderit sive nesciente animo et fide bona. Ita sane Wernz: " Tota illa fraus ad hoc reducitur quod a *neutro* ex sponsis *sic* se transferentibus posita *conditio* sine qua non ad *validum* matrimonium contrahendum, i. e. *acquisitio saltem quasi-domicilii*, etiamsi fortasse ambo sponsi vel saltem unus ex illis nequaquam propter nuptias celebrandas, sed recreationis vel alterius negotii causa in locum immunem discesserint. Quae sententia illustratur ex responso Urbani VIII ad tertium quaesitum Archiepiscopi Coloniensis, ubi Benedictus XIV in Const. *Paucis abhinc*... iuxta ipsum tenorem verborum supponit intervenisse *aliquam fraudem* i. e. *solo animo* declinandi formam Tridentinam translationem habitationis fa-

(1) Wernz, vol. IV, pag. 260, nota (156).
(2) Wernz, ibid., pag. 261.

ctam esse; nihilominus *valor* matrimonii sustinetur, " *si vere domicilium transferant* „; ergo PRINCIPIUM DECISIVUM non est illa *intentio* sese subducendi capiti *Tametsi*, sed ACQUISITIO DOMICILII, *qualiscumque* fuerit animus „. Haec quidem ibi afferuntur ad probandum non requiri malam fidem atque intentionem se subducendi vel *illi* parocho proprio vel praecise formae a Tridentino Concilio praescriptae, cui *conclusioni* ita restrictae adhaereo; verum in *praemissis* et in ulteriori conclusione, excluditur tamquam principium *invaliditatis decisivum*, *omnis* intentio, omnique intentioni *substituitur solus* domicilii defectus, cui rei assentiri nequeo.

*
* *

Revera, genuinus *fraudis* intellectus de qua una sermo occurrit in toto Urbani decreto, eruendus *in primis* est ex responso ad primum atque ad secundum quaesitum, *deinde* postquam fuit determinatus, illustrandus tantum ex responso ad tertium; atque ita processeram in praecedenti meo opusculo. Atqui in responso Urbani ad primum et secundum, fraus expressissime et exclusive dicitur cadere in *translationem* et in *transitum* eorum qui, *modo* in utroque quaesito *descripto*, se transferunt et transeunt: " Ad 1um et 2um non esse legitimum matrimonium *inter sic se transferentes ac transeuntes cum fraude* „. In responso adeo gravi atque adeo conciso, in quo solutio una duobus distinctis praebetur quaesitis, legislator immerito praesumeretur prolixius ac tautologice fuisse locutus ac duplici expressione unum identicum significasse: nullum igitur hic verbum otiosum. Porro his verbis evidenter fraus exprimitur tota afficere duo, non vero unum tantum: primum est *translatio*, alterum est habitudo *mere transeuntis* in loco immuni. Atqui

iterum modus ille in responsione significatus per adverbium *sic*, in quaesitis descriptus fuerat: primum quaesitum aiebat: " An incolae tam masculi quam foeminae loci, in quo Concilium Tridentinum in puncto matrimonii est promulgatum, transeuntes per locum in quo dictum Concilium non est promulgatum, retinentes idem domicilium, valide possint in isto loco matrimonium sine parocho et testibus contrahere? „ Ergo opus est ut verificatam inveniamus in hac quaesiti descriptione fraudem *in translatione et in habitudine mere transeuntis* in loco immuni. Secus enim, si scilicet in descriptione primi quaesiti verificatam inveniremus fraudem non in translatione sed in habitudine sola mere transeuntis in loco immuni, responsum non fuisset *unum idemque* utrique quaesito, sed responsa *duo* diversa, coniuncta in una enuntiatione, quod ab adversario atque a me respuitur neque communi usui intelligendi huiusmodi enuntiationem congruit. Sane ipse etiam Benedictus XIV, fraudem explicat uti *in translatione* admissam: cf. de Syn. dioec., l. c., n. X; Inst. Eccl., 33, n. XIII. Atque Avanzini in Act. S. S., vol. VII, pag. 557 loquens de " PROFICISCENTIBUS „ qui nullam intentionem habuerint celebrandi nuptias in loco exempto, quo se conferunt, dicit esse " ad nostra usque tempora inauditum „ fraudem in *mero facto* consistere; idque explodi *unanimi omnium theologorum et canonistarum consensu*. Ipse equidem inde concludit hanc intentionem *fraudem* involvere *subiectivam*, dum mihi, uti supra explicatum est, propter rationem constantem decidendi contrariam in CC. admissam, mihi sufficit *obiectiva*. Nihilominus apud *omnes*, fraus igitur intelligitur a *proficiscentibus* iam admissa.

Id confirmatur etiam exinde quod, uti supra notavi ex Card. D'Annibale et Laymann, hoc

primum Urbani responsum *stricte* accipiendum est quia derogat iuri nostro ideoque est aliquid odiosum.

Iamvero si legislator requisierit ad coniugii invaliditatem, fraudem cadere in duo *coniunctim*, *extendimus* intentionem eius, interpretando eius verba ita ut significent fraudem cadere in duo *disiunctive* solum.

Praeterea, ut in paragr. sequenti fiet manifestum, *fraus contra legem Tridentinam* in *solo transitu* ne concipi quidem potest, nisi per prius in transmigratione locum habuerit.

*
* *

Atenim vero etsi in illa quaesiti primi descriptione *translatio* incolae a *suo* Tridentino loco ad locum immunem *explicitis* verbis, sicut in secundo quaesito, non significatur, *implicite* tamen significatur locum habuisse eo quod ambo contrahentes explicite dicuntur *incolae* loci Tridentini et *transeuntes* inesse in loco non Tridentino. Quo posito, ut in hac translatione eorum, obiectiva supradicta *fraus* verificetur, nec tantum *operatum* a lege dissonans, sicut supra pag. 68 explicavi, non sufficit merum factum domicilii non relicti in loco Tridentino, eoque ipso merum factum non suscepti in loco exempto domicilii, sed insuper requiritur omnino *aliqua* saltem *intentio* in incolis illis qua TRANSLATIONEM voluerint *ut* matrimonium inirent extra sui domicilii locum in loco non domicilii, etiamsi non id intenderint animo evitandi parochum *proprium* sive legem cognitam violandi. Si ille *talis* saltem *nisus* voluntatis in eis defuerit, quia v. g. eo abierunt exclusive propter finem *penitus diversum* ne cogitantes quidem de matrimonio, de quo tractare solum coeperunt in loco peregrinationis; nequidem de *fraude in genere* sermo

esse poterit in eorum TRANSLATIONE, reperienda. Consequenter ad hanc *se transferendi* intentionem *ut* matrimonium in loco *non suo* ineant, ipsi intendunt etiam *transitum* in eo loco non suo, *ut* matrimonium ineant ac proinde *fraus in genere* verificatur tum in eorum translatione tum in eorum transitu; haec autem fraus est *mere obiectiva* quia non ex fine *operantis* vel evitare proprium parochum, vel legem cognitam violare intenderunt, sed solummodo ex fine *operis*, voluerunt aliquid (translationem nempe *et* transitum *ut* matrimonium inirent) quod involvit violationem voluntatis implicitae legis.

Si e contra huiusmodi saltem intentio defuerit, operatum eorum a legis voluntate implicita difforme erit, absque tamen *fraude*, inquam ILLA QUAM RESPONSIO URBANI REQUIRIT UT INVALIDUM SIT MATRIMONIUM. Si enim peregrini isti in *suo transitu* tantum, non vero prius in sua translatione, intenderunt matrimonium ineundum, ad summum verificabitur in eis fraus obiectiva in *transitu solo* (quod paulo infra ostendam ne quidem *posse* concedi), dum responsio Urbani exigit ad invaliditatem *fraudem* in translatione *et* in transitu, in sensu composito, non vero disiunctive solum, in translatione *vel* in transitu.

Hoc ultimum confirmatur ex comparatione primi et secundi quaesiti, quibus una eademque adhibita solutio ab Urbano est. Haec duo quaesita, adversario mihi assentiente, in eo solo differunt quod in primo adfuit sola fraus obiectiva, in secundo vero et obiectiva et subiectiva i. e. etiam intentio evitandi parochum vel non servandi legem. Atqui in secundo, haec fraus obiectiva simul et subiectiva adfuit in sensu composito, prius in *translatione et consequenter* in *transitu*, sicuti expresse significatur secundi quaesiti enuntiatione. Ergo etiam in primo quaesito

Urbanus eam in eodem sensu composito vidit, licet non expresse sed implicite significatam, uti praemonui.

§ XII.

Explicatio adversarii decreto Urbani non consona.

Instabit tamen adversarius ad fraudem in translatione *et* in transitu habendam, sufficere merum factum vel retenti solius domicilii in loco Tridentino, vel non suscepti domicilii sive quasi-domicilii in loco non Tridentino. Nam primo ex iam concessis imo a memet propugnatis, illud merum factum in domicilio constitutum *intentionem* necessario includit vel primum solum retinendi, vel alterum non acquirendi ideoque plene verificat definitionem fraudis in genere huiusque obiectivae, nedum *obiecti* tantum fraudis. Secundo etiamsi incola loci Tridentini suum domicilium non eo fine deseruerit ut matrimonium in loco exempto iniret, postea tamen eo ipso quod vult in transitu suo per locum exemptum matrimonium inire, *assumit* translationem alio fine *peractam*, in medium matrimonii ineundi. Aequivalenter ergo, fraus eius in transitu, translationem etiam in obiecto suo includit: quod satis est ut *illa* fraus obiectiva verificetur quam Urbanus requisivit.

Respondeo tamen, *transmisso* primo, falsum esse secundum; ideoque et consequens nego et consequentiam. Ratio cur transmittam primum mox apparebit. Ad secundum: sane assumere nequit iste translationem iam *peractam* ut eam nunc in medium adhibeat: translatio est peracta et desivit in suum terminum qui ipsa haud est: terminus translationis est *praesentia* in loco alio: igitur iste praesentia sua in loco exempto et praesentia tantum utitur ad finem matrimonii

ineundi: alium finem equidem huic praesentiae substituit fini contrario, quem prius habuerat ad translationem adhibendam praesentiamque in loco exempto obtinendam: potest ipse utique mutare finem praesentiae donec ipsa *perdurat*, sed non potest mutare finem quem ad translationem peragendam sibi unice constituerat, quique haud erat ex hypothesi, matrimonium ineundum, cum translatio sit iam *peracta ex fine contrario*: quis enim potest efficere ut praeteritum non fuerit praeteritum? Atqui fraus obiectiva quam determinavit Urbanus tamquam exclusivam invaliditatis rationem, fuit fraus obiectiva ETIAM IN TRANSLATIONE admissa. Fraus igitur admissa nunc in sola praesentia sive *transitu* in loco exempto ut matrimonium ibi ineatur, non *includit aequivalenter* in suo obiecto *translationem* sed eam *praesupponit* factam VEL ob finem matrimonii VEL ob alium finem contrarium. Translatio *ob finem matrimonii*, sola esset translatio *cum fraude obiectiva*, quam exegit Urbanus. Ergo tandem, probata fraude in solo transitu nondum habetur exclusive probata fraus etiam in translatione, nec prius admissa, nec nunc aequivalenter adhibita.

Nihilominus urgebit adversarius: Fraus in *transitu* ab illo incola loci Tridentini admissa, includit *intentionem* retinendi solum domicilium Tridentinum, vel saltem quasi-domicilium non acquirendi in loco exempto ubi nubere vult. Haec autem *intentio* est aequivalenter *intentio* adhibendi etiam translationem localem iam factam ad matrimonium ineundum ideoque in *fraudem* legis obiectivam.

Respondeo, concessa maiore, concessa minore, distinguo consequens quia praesupponitur ipsi alia minor subaudita: . . . ideoque in fraudem legis obiectivam quae sit fraus in *transitu* solo admissa, *transeat* consequens; quae sit fraus in

translatione prius admissa, deinde *et* in transitu *nego* consequens.

Utique fraus obiectiva in solo transitu admissa includeret in suo obiecto non meram praesentiam in illo loco sed praesentiam absque domicilio in eodem vel cum domicilio retento in loco incolatus Tridentino. Urbanus autem non in hoc solo titulum posuit invaliditatis, sed in hoc *et* in fraude obiectiva saltem in transmigratione etiam admissa, sicut dictum est in solutione praecedenti.

***

Ratio etiam suppetit *cur* Urbanus ad invaliditatem matrimonii *fraudem* requisiverit simul *et* in transmigratione *et consequenter* in transitu, non vero in transitu tantum. Sane nisi fraudem *etiam* in transmigratione requisivisset Urbanus, incola ille e loco Tridentino transmigrans, frui poterat in exempto *transitus* sui loco, beneficio legis illius universalis qua statuitur *locum regere actum*, cui non solum *expressa* exceptio statuta non fuerat capite *Tametsi*, sed neque *implicita* quippe quae, uti vidimus et probavimus, ab Urbano condita primum fuit. Ergo matrimonium ab illo incola loci Tridentini, in suo transitu per locum exemptum, initum, nec contra implicitam nec contra explicitam erat legis Tridentinae voluntatem. Ergo Urbanus *ad summum* poterat *praescribere* hunc l. T. incolam etiam alibi in l. n. T., delegatione indigere parochi proprii ad valide contrahendum, non vero in eo illius incolae facto *fraudem contra legem* videre poterat; si autem illud *praescribebat* Urbanus, factum huius incolae l. T. in suo transitu *clandestine* nubentis, non magis *fraus* erat contra legem *Urbani*, sed mera *expressae* voluntatis huius Urbaniani praecepti violatio : *fraus* enim non est nisi contra *implicitam* legis voluntatem.

Ergo matrimonium in *transitu* initum non poterat *ideo* decerni invalidum quia cum *fraude* initum.

E contra, requisita ab Urbano fraude etiam in transmigratione, *consequenter* matrimonium in loco transitus initum fraude illa *obiectiva* inficiebatur contra caput *Tametsi* cui *transmigrantes* subiiciebantur quando fraudem admiserant.

Uno verbo si fraus quaesita fuisset in *solo transitu*, nequidem inveniebatur lex contra cuius *implicitam* voluntatem fraus illa fuisset. Ergo ita decretum suum Urbanus statuere nequivit. Ergo aliter non potuit ipsum statuere nisi eo modo *sensus compositi* quem explicavi.

Hisce etiam praevie soluta est difficultas mihi a docto viro obiecta, a quo altera superius soluta in nota ad paginam 36, iam fuerat proposita: alterum Urbani responsum, censet ipse, potest in sensu *diviso* intelligi, quia *unicum* erat atque *idem* responsum *duobus distinctis* quaesitis faciendum quorum in uno sermo erat de *transitu*, in altero, de *transmigrantibus*: ideo Urbanus edixit matrimonium esse *invalidum* 1°) inter sic (ut in primo quaesito) *transeuntes* et 2°) inter sic (ut in secundo quaesito) se *transferentes;* rationemque addidit invaliditatis utrique casui communem atque in utroque *repetitam*, nempe fraudem contra legem, saltem obiectivam. Porro ex dictis respondeo hanc explicationem conceptui fraudis haud congruere: quia in mero *transitu*, prout ibi contradistinguitur a *transmigratione*, matrimonium clandestinum non esset contra *implicitam* sed contra *explicitam* legis voluntatem in hypothesi adversariorum. Atqui haec non est *fraus* sed aperta legis violatio. Obiiciens igitur, dum vult evitare Charybdim, cecidit in Scyllam.

Analysi *fraudis* ex Urbani responso ad 1um et

2um quaesitum ita completa, concluditur ad eam requiri et quidem essentialiter, ex ipsa *fraudis* definitione, praeter *operatum* a lege dissonans ex conditione domicilii per legem requisita, ETIAM INTENTIONEM adhibendi et *translationem* et *transitum* (sensu explicato) tamquam *media* matrimonii ineundi uti finis obtinendi.

Neque oggeratur hanc requisitam *intentionem* ab Urbano non fuisse expresse significatam ut " *principium decisivum* „ invaliditatis matrimonii in casu, dum sola conditio domicilii, collatis omnibus, fuit expressa, uti ratiocinatur Wernz in loco supra transcripto. Id enim negare possum : nam in termino illo *cum fraude* fuit significata satis haec requisita intentio, sicut expresso nomine *definito*, significata intelliguntur *definitionis* elementa.

§ XIII.

Conclusio confirmatur. — Analysis secundi Urbaniani responsi.

Eadem nunc illa conclusio, cum *fraudis* analysi prius completa ex qua ipsa conclusio fuit deducta, illustratur et confirmatur ex analysi tertii quaesiti, respectivique Urbani responsi.

Uti superius annotavi, dum tertium hoc quaesitum tam in Congregationis rescripto, quam in Brevi Urbaniano identicis verbis exprimitur, responsum enuntiatione variatur in rescripto atque in Brevi: in rescripto: " Ad 3um respondit nisi domicilium vere transferatur, matrimonium non esse validum „. In Brevi autem: " Ad tertium vero dubiorum huiusmodi, si domicilium vere transferatur, matrimonium esse validum responderunt et resolverunt, prout in decreto desuper emanato plenius continetur „. Res tamen hinc indeque aliter expressa, utrinque eadem est.

Rescripti enim enuntiatio duabus propositionibus conditionalibus aequivalet quarum altera in expressione alterius implicite asserta ideo censetur quia in hac expressione conditio negative effertur: duae nempe aequivalentes propositiones sunt: *si domicilium non transfertur, matrimonium est invalidum; si vero transfertur, matrimonium est validum;* istae porro elliptice constringuntur in unam conditionalem, cuius *conditio* sit ipsa conditio negata *unius* e duabus illis aequivalentibus propositionibus conditionalibus, conditionatum vero sit *conditionatum* alterius. Hanc itaque ellipsim fecit S. Congregatio. Sed Urbanus animadvertens priorem ex illis duabus conditionalibus, esse iam in primo responso definitam censuit inutile eam in altero repetere, *habitationemque*, cuius in quaesitis *suppositio* erat evidenter restricta ad significandum *domicilium* omni aequivocatione exclusa, Urbanus in hac significatione so'a intellexit atque alteram solam ex duabus illis conditionalibus, quae in ellipsi fuerat implicita, explicite enuntiavit, quippe quae sola aliquid in primo responso nondum dictum exprimebat. Videamus itaque quid exprimat hoc alterum Urbani responsum propositione conditionali enuntiatum. Conditio quae in eo sub forma passiva effertur, evidenter suapte natura respondet conditioni in tertio quaesito sub forma activa prolatae ideoque significat personas illas simul cum intentione fraudis illius subiectivae, *intentionem habuisse* acquirendi domicilium in loco non Tridentino, atque ipsum revera acquisivisse. Cum idcirco Urbanus edicat matrimonium in ea hypothesi esse validum, eo ipso implicite asserit intentionem acquirendi domicilii praevalere alteri iuxta legis statutum.

Cum autem Urbanus in priori responso iam *universaliter atque absolute* decrevisset fraudem in-

validare matrimonium, altera haec eius assertio non potest ea ratione explicari ut hanc primi responsi universalitatem statim destruat perinde ac si secundum responsum corrigeret primum, sed ea ratione explicari debet quatenus significet fraudem in casu tertio aeque ac in secundo ex se sola iam valere ad invalidandum matrimonium prout erat in secundo responso provisum, posse tamen impediri quominus huic invaliditatis pariat effectum quia *sanari, tolli* ipsa potest ac reapse sanatur ac praepeditur in hac sua efficacia, per alteram *praevalentem intentionem* domicilii vel quasi-domicilii acquirendi, iuxta ipsius legis statutum. Aliis verbis altera haec acquirendi domicilii intentio adeo *praevalet* ut prior non exstitisse reputetur, computetur uti non existens; imo melius, altera ita praevalet ut *fraudis* rationem praesertim *subiectivae* auferat a priore illa intentione, quia iura nullum a mutando domicilio vel a novo quasi-domicilio pro lubitu suo acquirendo prohibent, atque nemo in fraudem legis per se agit, qui utitur iure suo. Re ita explicata, servatur intacta universalitas absoluta sine exceptione primi Urbani responsi et simul servatur secundi responsi veritas, quia domicilium noviter acquisitum tollit ipsam *fraudis* rationem ab illa intentione, qua sublata ipsum, propter restrictam legis Tridentinae promulgationem, matrimonium quantumvis clandestinum sinit esse validum.

*
* *

Neque alio sensu rem hanc intellexisse censendus est Benedictus XIV dum in Const. *Paucis abhinc* scribit: " Huius vero definitionis (Urbani) contextu bene perpenso facile intelligitur matrimonia primo ac secundo loco exposita irrita ac nulla ab eadem Congregatione decerni, EO QUIA FRAUS

INTERCESSIT ; validum autem censeri matrimonium tertio loco positum, in quo, LICET FRAUS INTERCESSERIT, nihilominus is qui matrimonium contrahit, domicilium seu quasi-domicilium adeptus erat eo in loco, ubi matrimonium inivit „. Et similiter in Instit. 33, n. 8, 9 (1). — Quando enim dicit: *licet fraus intercesserit,* prius spectat intentionem illorum nupturientium *in se sola* et relate ad parochum prioris domicilii cui volebant se subtrahere, eamque ideo *fraudem* appellat in SENSU DIVISO ab alia intentione acquirendi domicilii ; atque subaudit alteram incidentem propositionem : in quo casu, licet fraus intercesserit IDEOQUE IUXTA PRIMUM RESPONSUM, MATRIMONIUM DEBUISSET ESSE INVALIDUM ; deinde pergit : NIHILOMINUS (simul cum ea intentione) is qui, etc. : nempe eamdem evitandi parochum intentionem spectat IN SENSU COMPOSITO cum intentione et acquisitione domicilii, ideoque prout binae hae intentiones *concurrunt,* atque dum in eo concursu dicit matrimonium esse validum, eo ipso implicite dicit hanc illi praevalere, illam non computari ad effectum : quod idem est ac a sua fraudis ratione PURGARI, fraudis rationem ab ea *tolli.* Ita nimirum cogimur Benedictum interpretari tum quia ex rerum natura atque definitione haec interpretatio nobis et Benedicto ipsi imponitur, tum ne Benedictus exhibeatur intellexisse destructam in secundo responso universalitatem absolutam primi.

Benedictus itaque in his locis rem et responsa enuntiat non tamen plenius explicat QUOMODO concordari debeant ; id tamen implicite *indicat* dum effectum *fraudis* indicat in primo responso, concursum *fraudis* et *domicilii* indicat in secundo. Porro *domicilium* et *fraudem* nominando, iuxta *definitionem* intelligit, ex qua ego hic deduxi

(1) WERNZ, vol. IV, p. 261, not. (156).

modum quo effectus oppositi in utroque casu obtinerentur.

*
* *

Sequitur exinde Urbanum in suis duobus distinctis responsis, omnibus perpensis et comparatis, duo diversa edixisse; primum: *fraudem obiectivam contra legem Tridentinam, admissam ab incolis loci Tridentini, in sua translatione ad locum non Tridentinum et in suo transitu in eodem loco exempto ut ibi nubant, hanc fraudem etiam solummodo obiectivam, impedire quominus hae ipsorum nuptiae sint validae;* alterum: *hanc admissam fraudem sanari per domicilium vel quasi-domicilium in eo loco exempto ante nuptias acquisitum.*

Sive primum habeatur uti novum ius exceptionale ab Urbano extensive definitum, sive censeatur comprehensiva iuris Tridentini interpretatio, alterum sine dubio est mera capitis *Tametsi* declaratio quae refertur ad fraudem eiusque effectum, in primo responso statutum.

Hoc enim altero responso, nihil statuitur praeter id quod immediate iam sequebatur ex restricta capitis *Tametsi* promulgatione, matrimonium scilicet, quamvis clandestinum, *incolarum* loci non Tridentini, inibi contractum esse validum. Tantummodo declaratur effectum fraudis admissae in primo responso statutum non eo usque se extendere ut illud restrictae promulgationis capitis *Tametsi* consectarium impediatur.

Hisce explicata resultat connexio utriusque responsi: fraus censetur admissa, saltem illa quae obiectiva vocatur, in singulis tribus casibus propositis: in duobus primis domicilium in loco Tridentino solo retentum efficit ut fraus admissa invalidet matrimonium clandestine in loco non Tridentino contractum. In tertio, domicilium in hoc exempto loco acquisitum tollit ab illa inten-

tione evitandi proprium parochum, rationem fraudis ac sinit matrimonium esse validum, sicuti validum erat ante Tridentinum decretum. Definitur ergo *habitudo duplex domicilii ad fraudem* illam ad minus obiectivam: prima habitudo, in primo responso descripta, in eo est quod domicilium sit *obiectum fraudis*, nedum ipsa fraus, quae, uti explicavi, sunt duo valde diversa; altera habitudo, in altero responso descripta, in eo est quod domicilium noviter acquisitum *rationem fraudis tollat;* exinde in primo responso definitur *effectus fraudis*, ut nempe in causa ipsa sit cur matrimonium propter domicilium retentum non possit esse validum; in altero responso declaratur *effectus novi domicilii:* matrimonii validitas.

In casu primi responsi non est *defectus noviter acquirendi domicilii in loco exempto*, qui nullitatem inducit matrimonii; sed est *fraus* admissa circa domicilium Tridentinum *retentum* quae, propter Urbani decretum, inducit matrimonii invaliditatem. In casu alterius responsi est noviter acquisitum domicilium, quod, sublato fraudis effectu, sinit matrimonium esse validum. Non habemus igitur hic unum principium decisivum validitatis vel invaliditatis, prout unum idemque domicilium adest vel deficit: sed habemus duo penitus diversa principia validitatis atque invaliditatis, singillatim constituta ex habitudine diversa alterius et alterius domicilii ad unam eamdemque fraudem obiectivam: unum domicilium est obiectum fraudis, alterum fraudem tollit.

***

Sedulo etiam notanda alia connexionis ratio inter utrumque Urbani responsum. Secundum scilicet supponit iam datum primum in quo absolute edicitur nullitas matrimonii propter frau-

dem illam obiectivam quam explicavi. Propterea ex duobus quae in eo significabantur sub forma quae prius exstabat in rescripto Congregationis, Urbanus, supposita iam data solutione ad unum, expressit tantummodo alterum.

Ergo secundum Urbani responsum *exclusive* spectat hypothesim *fraudis admissae*, cui remedium unicum exhibet, sicuti explicavi. Ergo responsum hoc est hypotheticum, nedum absolute datum perinde ac si fuisset datum solum, primo responso non praemisso. Si ergo matrimonium in casu cui per secundum responsum solutio datur, non acquisito ibi domicilio, est invalidum, id habet non ex *tenore* ipsius secundi responsi, sed ex *praesupposito* eiusdem secundi responsi. Ergo quando ab adversario dicitur, in secundo responso *unicum* medium purgandae fraudis *exclusive* proponi, domicilii vel quasi-domicilii acquisitionem in loco exempto ; atque esse prorsus arbitrarium alia praeter hoc admitti media, id ultro conceditur, sed negatur suppositum me aliud unquam excogitasse medium purgandi hanc *admissam* fraudem saltem obiectivam.

Sed omnino aliud feci : demonstravi nempe 1° quid iuridice importet fraus obiectiva de qua Urbanus in primo suo responso decrevit ; 2° reum aliquando demonstrare posse se *hanc* Urbaniani decreti fraudem non admisisse, ideoque non cadere sub primo Urbani responso et consequenter neque includi in hypothesi secundi responsi. Haec autem duo a me demonstrata non exhibent *aliud medium* purgandi fraudem de qua Urbanus, *admissam ;* sed demonstrant *non fuisse admissam* (1).

Ergo tandem adversarius in citata illa sua

(1) Hisce dissolvitur alia obiecta difficultas a Wernz, vol. IV, pag. 261, fere in ima pagina : « Est igitur, ait, prorsus arbitrarium, si quis praeterea (praeter nempe probationem non acquisiti domicilii in casu) *alia* admittit media ».

animadversione, nullum *novum* contra me profert argumentum sed in medium tantummodo reducit, falso assumpto supposito, ea quae dixerat de fraude relate ad primum Urbani responsum, quae ego hic et in praecedenti opusculo confutavi.

*
* *

Radix et origo huius confusionis in eo videtur posse forte reponi quod responsa duo Urbani videantur ab adversario assumi veluti si *ex se solis* statuerent casum et hypothesim, independenter a quaesitis, quemadmodum fieret v. g. in duabus legibus alicuius codicis. Atvero responsa Urbani data fuerunt determinatis tribus quaesitis nec plus nec minus; nosque ratiocinando deducimus quantum in se valeant pro omnibus casibus identicis vel etiam similibus; atque in hoc maxima rei arduitas. Sed si ita est non fuit Urbanus qui casus constituit atque hypotheses easque in exclusiva quadam disiunctiva, uti videtur ab adversario supponi, ordinavit, sed tres hypotheses a postulante iam constitutas assumpsit Urbanus eisque responsa aptavit: a postulante *subiecta* assumpsit, *praedicata* vero ex sua potestate atque iuxta legem communem et Tridentinam adiunxit. Igitur si ego probavero aliquem casum non esse casum ullius ex tribus illis *subiectis*, eo ipso probatum habuero mea non referre *praedicata* Urbani. Neque urgeant tria *subiecta*, tres casus Archiepiscopi exhibere illam exclusivam atque adaequatam disiunctivam quam adversarius videt in *praedicatis* ab Urbano definitive eis attributis. Nam hoc demonstravi de primo quaesito, esse falsum, ubi ostendi *translationem in fraudem legis obiectivam* in eo non explicite significari sed *posse* etiam in eo implicite intelligi, non autem debere; dum Urbanus eam necessario requirit ad invaliditatem coniugii.

§ XIV.

Adversae explicationis solutio. — Analysis conclusio.

Ex hac instituta analysi apparet adversarii ratiocinationem in tribus deficere: primum est falsum eius suppositum: primum nempe Urbani responsum nuptias in casu invalidas decrevisse propter nudum domicilii acquisiti defectum, nudum *conditionis s. q. n. requisitae* defectum; dum Urbanus nuptias in casu invalidas esse decrevit propter *fraudem* saltem sic dictam obiectivam, quae cadat in domicilium retentum: ista duo aequiparari non possunt nisi supponatur quod falsum est, *fraudem obiectivam* esse *ipsum factum* vel retenti domicilii Tridentino in loco, vel non acquisiti in loco non Tridentino domicilii.

Alterum est quod, etiamsi dicatur ipsum factum domicilii retenti, vel domicilii non acquisiti includere intentionem per quam a persona retinetur, vel omittitur acquiri, ideoque posse haberi ut *fraudem* obiectivam superius definitam; non tamen *illam determinatam* in primo Urbani responso, fraudem ratiocinatio adversarii includit in illo suo mero facto, sed eam limitat in suo obiecto plus quam voluit Urbanus, ideoque Urbani statutum extendit, quod profecto iuridicum non est.

Tertium in quo deficit eius argumentatio est hypothesis et ipsa falsa, quod Urbanus in secundo responso, cum loquitur utique de eadem fraude ac in primo, loquatur de eodem domicilio quod supponat deficere in primo, adesse in secundo. E contra verum est Urbanum loqui in secundo responso de alio domicilio ac domicilium de quo loquitur in primo responso, et insuper de alia diversa habitudine utriusque ad unam eamdem fraudem.

Instituta analysis iuvat etiam ad arguendum primum Urbani responsum fuisse extensivam capitis *Tametsi* interpretationem, iusque exceptionale novum statuisse.

Sane secundum Urbani responsum, uti paulo ante explicavi, ut possit validitatem statuere matrimonii in casu proposito vi iuris communis (quod Tridentina lex capitis *Tametsi* propter restrictam suam promulgationem non mutavit in eo casu), secundum, inquam Urbani responsum implicite nititur principio quod ratio fraudis quae per se inesset in intentione evitandi proprii parochi, *purgatur* sive *tollitur* intentione et facto acquisitionis novi domicilii, quo quis utitur iure suo mutandi parochum vel acquirendi novum quasi-domicilium. Si igitur Urbanus in secundo responso supposuit hoc principium esse adhibendum ad interpretandum caput *Tametsi* in hac parte, immerito iudicatur ipse existimasse, per eamdem legem capitis *Tametsi* in altera eius parte fuisse effectam *non tutam* opinionem illam multorum, quod liceat se subducere iurisdictioni alicuius *ut* eius lex evitetur: quae opinio praecise, ut ab initio nos docuit Bucceroni, nititur in eodem principio, *in fraudem legis non operare qui utitur iure suo.* Secus in existimatione Urbani, caput *Tametsi* supposuisset admissibilem opinionem illam quae hoc iuris principium applicat, in una sui statuti parte, in altera vero non admissibilem, quod implicat contradictionem, si haec opinio habetur uti *in se non tuta*, nedum in quadam sua applicatione tantum. — Urbanus ergo non censuit, sicut postea Benedictus in opere *de Synodo dioec.*, illam opinionem fuisse exercite reprobatam a Concilio. Sed si hoc non censuit, eo ipso censuit casum primi et secundi quaesiti ab Archiepiscopo Coloniensi propositi non esse solo capite *Tametsi* praepeditum, quem neque impli-

cite neque multo minus explicite hoc caput spectabat.

Ergo ipse Urbanus suo primo responso novum ius exceptionale condidit; idque ex comparatione elucet secundi responsi cum primo; quod erat probandum.

§ XV.

Quatuor anteactae disputationis conclusiones. — Duo corollaria — Qualis praesumptio admittenda. — Solvuntur obiectiones.

Ut ad brevem epilogum reducam eas conclusiones quas, medias inter tot difficultatum syrtes, ad portum usque incolumes perducere, Deo iuvante, conatus sum, quatuor uti probata, ni totus fallor, retineri possunt:

Primum est nihil obstare in capite *Tametsi*, imo omnia in eo suffragari, ut inhabilitatio quae in eo personae edicitur, naturam sequatur legis restricte promulgatae eamque ideo extra Tridentinum sui domicilii territorium peregrinantem non liget in loco non Tridentino.

Alterum est Urbanum qui notis suis responsis oppositum huius consectarii decrevit, legem capitis *Tametsi*, iure novo condito, *exceptione* firmasse ideoque extendisse, nedum mere declarasse.

Tertium est Urbanum edixisse in statu huius peregrini sic nubentis fraudem latere obiectivam contra legem, in eo praecise quod *sic* e suo loco ipse *exiverit ut* in loco meri transitus non Tridentino nuberet, unde ex illa sola fraude validitatem nuptiarum eius infici.

Quartum est Urbanum declarasse vi iuris communis ac vi restrictae promulgationis capitis *Tametsi*, posse hanc admissam sanari fraudem, domicilio vel quasi domicilio, in loco illo immuni, ante nuptias acquisito.

*
* *

Ex his porro duo corollaria sequuntur : PRIMUM: comparato mero facto retenti domicilii in loco Tridentino, vel non acquisiti domicilii in loco non Tridentino, cum obiecto fraudis ab Urbano determinato ut matrimonium sit invalidum, evidenter constat hoc illi non adaequate aequiparari, sed obiectum fraudis ab Urbano determinatum continere praeter illud domicilii vel retenti vel non acquisiti factum, aliud factum, in quod fraus cadere debet, ipsam nempe *translationem* ab uno loco in alterum *ut* matrimonium contrahatur. Evidenter etiam constat dari posse merum illud domicilii vel retenti vel non acquisiti factum quin aliud factum, translatio haec tamquam medium intenta fuerit, etiamsi postea adhibita fuerit praesentia ex translatione resultans, ad finem coniugii contrahendi.

ALTERUM COROLLARIUM. Probata fraude obiectiva in ea praesentia atque in eo *transitu* admissa, per probationem domicilii in solo loco Tridentino retenti neque in loco non Tridentino acquisiti, nondum exclusive probata habetur fraus in *translatione* etiam admissa quam Urbanus requisivit. Ad actorem igitur pertinebit eam insuper probare ut matrimonium convincatur fuisse invalidum. In ea autem probatione, quandoquidem de intentione interna agitur quae ex factis externis iuxta communiter contingentia, per praesumptionem et non aliter demonstrata possibilis est, actor ostendere debebit facta praecedentia, concomitantia et sequentia translationem illam ita contigisse ut iam tunc *exclusive praesumere* facerent intentionem internam matrimonii ineundi in illo alio loco, etiam adfuisse. Ex qua probatione si bene constituta fuerit, concludere licet non tantum *praesumi* illam intentionem ad-

fuisse, sed *vere adfuisse*. Nam sumus in humanis, contingentibus, internis et liberis quae *adesse* semper et simpliciter dici solent, quantumvis reipsa non possint nisi *praesumi*. Solus enim Deus intuetur cor. Equidem aliquando huiusmodi interna libera dicuntur solum *praesumi*, sed ideo tantum quia et quando praesumptiones pro una contradictionis parte non ita praesumptiones pro altera perimere valuerunt ut hae solidam adhuc probabilitatem non sibi retinerent, etsi minorem probabilitate illarum: tunc enim illa pars probabilior, quamvis, ut aiunt moralistae, non *unice* probabilior, *praesumitur* tantum in praxi, esse vera, non vero dicitur *esse* pro praxi vera. Si e contra fuerit illa pars *unice* probabilis quia scilicet eius praesumptiones probabilitatem solidam in nulla partis oppositae praesumptione subsistere sivit, illa pars habetur, uti aiunt, *moraliter certa*, ac simpliciter asseritur *esse*, quia in humanis huiusmodi, frustra requireretur maior rei demonstratio. Ita v. g. singuli fideles dicuntur *esse* baptizati; sacerdotes singuli *esse* ordinati, quantumvis de intentione *interna* ministri faciendi quod facit Ecclesia, quae ad validum requiritur sacramentum, nonnisi probationes *praesumptivae* haberi queant. E contra S. Officium decrevit baptisma positive *dubium praesumendum* esse validum ad matrimonium deinde ineundum.

Porro, sicut in casu illo baptismi et ordinationis, non obstante illa probatione vi cuius sacramentum habitum est uti certum nedum praesumptum solummodo, admittitur probatio contraria a ministro facta, ipsum reapse intentione debita caruisse ac contrariam habuisse: ita in praesenti, si nupturiens evidenter demonstrare potuerit se in translatione sua locali exclusive contrariam fovisse intentionem nec de matrimonio ante cogitasse aut tractasse quam in loco exempto

praesens esset, non apparet revera cur prohibeatur audiri, sique adversas praesumptiones fortioribus eliserit, causa decidere debeat. Si vero reus iste intentionem suam modo nunc explicato probare non potuerit, oppositae praesumptiones ita praevalebunt ut matrimonium sic contractum cum tota fraude ab Urbano requisita contractum et consequenter invalidum vere *fuisse*, nedum *praesumendum* solummodo legitime iudicetur.

Si itaque ex *ipsa rei natura*, fraus illa melius demonstrari non possit quam huiusmodi *praesumptivis* argumentis, necesse non erat ut sive Urbanus in suo responso sive Instructiones S. C. Inquisitionis in suis declarationibus " de *praesumptione* verbum haberent „ (1); poterant optime imo debebant dum humano usu loquendi utebantur, matrimonia dicere *esse*, non dicere *praesumi* invalida, verificata in eis fraude tota quam Urbanus requisivit.

*
* *

Apposite nunc dixi; *verificata in matrimoniis* de quibus instituitur iudicium, *fraude tota, quam Urbanus requisivit*, quia ex hucusque disputatis, satis, ni fallor, directis atque intrinsecis argumentis constare mihi videtur, *totam* illam fraudem obiectivam ab Urbano ad coniugii invaliditatem requisitam neque in solo non acquisiti domicilii facto consistere posse, neque consequenter, solo hoc probato, et ipsam totam esse in iudicio comprobatam. Idipsum tamen, in praecedenti meo opusculo, nimia forte indulgentia (si ita dicere

(1) Wernz, vol. IV, p. 261, fere in ima pagina: « Et profecto in allegata Instructione S. C. Inquis. (de qua ego paulo infra sermonem inducam) de *praesumptione* ne verbum quidem habetur sed matrimonia simpliciter dicuntur *esse* non *praesumi* invalida, si *conditio domicilii* non verificetur ».

fas est) seductus, adversariis transmiseram, contentusque fueram asserere ac demonstrare, *admittendam esse probationis contrariae exceptionem*, quod et nunc ex hucusque demonstratis ostensum est necessario sequi. Sed in illo opusculo dixeram ideo hanc probationis contrariae exceptionem esse admittendam, quia in solo facto coniugii clandestine initi ab illis incolis loci Tridentini, in loco non Tridentino, fundabatur, vi primi Urbaniani responsi, *praesumptio iuris et de iure fraudis illius obiectivae* contra legem Tridentinam atque Urbanianam, adeo ut, aiebam, fuerit satis probare illud factum ut fraus praesumi deberet, nisi evidentissime a reo demonstraretur abfuisse (1).

Haec autem explicatio primi Urbaniani responsi, qua intelligeretur in eo constituta praesumptio iuris et de iure, nonnullis haud arrisit atque a Wernz satis acriter carpitur, imo apud ipsum forte in causa fuit cur cetera etiam a me in illo opusculo disputata, uno puncto de fraude *obiectiva* excepto, omni disiicere conatu tentaret; an prospero exitu, alii ex praesenti dissertatione decernent. Equidem hanc meam assertionem ulterius et validius propugnare forte possem aliorum etiam, quibus scio ipsam non displicuisse, auctoritate fulcitus. Atvero ex noviter disputatis in praesenti, alia via conciliandi dissidium mihi aperitur quam libentius nunc prosequar.

Nimirum non alia indigeo praesumptione quam illa quae ex *ipsa rei natura* uti paulo ante dixi, admittitur ab omnibus, nec potest non admitti, ad validam sacramentorum collationem in foro, in theologia atque in rei veritate comprobandum. Utrum ipsa sit etiam *iuris et de iure*, nunc

(1) Cf. cit. opusc. p. ultima et 29, 30, vel in *Analectis*, vol. VIII, p. 382, 383.

non inquiro, nec mea refert in praesenti. Illam deinde qua dico me indigere, aliter *ex iure probare* non cogor quandoquidem non ut *vir privatus* eam mihi *finxi*, sed *ex natura rei probandae* non mihi solum sed omni iuri, omnique iuristae aut theologo, velit nolit, imponitur adhibenda.

Neque amplius, adversariis indulgens, eam fraudis praesumptionem in casu haberi concedo in sola probatione coniugii clandestine initi, domicilio Tridentino retento, vel altero non Tridentino non acquisito : quia antea probavi fraudem obiectivam quae in hoc solo facto continetur, non esse *totam* illam quam Urbanus in suo primo responso ad invaliditatem requisivit. Sed dico nunc probandum esse fraudem obiectivam insuper infecisse ipsam a loco Tridentino ad coniugii locum *transmigrationem :* id autem contendo, natura rei inspecta, non posse aliter demonstrari quam probationibus illis praesumptivis a me explicatis.

*
* *

Mihi opponitur Card. D'Annibale scripsisse se " ut primum „ *praesumptioni* ad rem nostram explicandam recurrere *non audere* (1). Optime quidem sed alia erat illa a Card. D'Annibale excogitata praesumptio iuris et de iure in casu, ab illa quam proposueram ego : utraque quippe de obiecto penitus diverso, sicuti legi potest in meo praecedenti opusculo, p. 28, 29 (2). Quae autem ibi animadvertuntur, ostendunt veram rationem propter quam illa a Card. D'Annibale excogitata praesumptio in iure admitti nequeat; nondum vero demonstratum est in primo Urbani responso *aliquam* praesumptionem iuris et

(1) Wernz, vol. IV, p. 261 in fine,
(2) In *Analectis*, vol. VIII, p. 382.

de iure non fuisse constitutam quemadmodum, v. g. in cap. ult. § *Si quis vero* de cland. desp.; et in Trid. sess. 24, c. 5, de reform. matrim., agnoscunt constitutam praesumptionem *iuris et de iure* coniuges impedimentum *non ignorasse*, in eo quod neglectis denuntiationibus contraxerint matrimonium in gradu prohibito. Sed hoc omittere possum, cum ex una parte, Card. D'Annibale eo in loco (1), alteram sententiam, de fraude *subiectiva* in primo Urbani responso legenda, propugnaret, a qua recedendum esse, cum ipso Wernz potius censui; ex altera vero parte Card. D'Annibale praesumptivas illas fraudis obiectivae probationes quas nunc propugnavi, certo certius non recusaret.

*
* *

Obiicitur etiam " disciplinam vigentem parum favere istis praesumptionibus iuris et de iure „ (2). Hoc omittere possem eadem ratione ac praecedentem difficultatem. Obiter tamen advertere iuvat hanc disciplinae vigentis aversionem inde forte deduci quod Leo XIII illam praesumptionem coniugii initi aboleverit quae in commixtione sponsorum fundabatur in loco a lege Trid. exempto admissa. At, si S. Pontifex hanc abolevit quae gravissima incommoda hodie secum *per se* inducebat, alias quae in iure existunt, uti v. g. illam a me paulo supra memoratam, aut alteram cap. *Litteris.* 12 *De praesumpt.* neque abolevit, neque unquam, puto Pontifices abolebunt. Unde videtur in hac re non tam a praesumptionibus iuris et de iure *generatim* atque *in communi* abhorrere praesentem disciplinam sed a quibusdam *speciatim*. Unde non fluit conse-

(1) *Summula.* Edit. 2. III, 327 (43).
(2) Wernz, ibid.

quentia in hac obiectione adversus conclusionem in praecedenti meo opusculo propositam.

Ad summum quaerere poterunt hodierni *codificatores* iuris, utrum conveniat nunc abolere hanc ab Urbano statutam (in hypothesi quod sit vera illa mea praecedens coniectura) praesumptionem iuris et de iure qua fraus obiectiva probaretur inesse in illo coniugio sic clandestine contracto; annon forte potius conveniat non amplius *fraudis obiectivae* titulum ad invaliditatem in casu illo requirere, sed *merum domicilii defectum*. Sed ipsi viderint.

*
* *

Obiicitur tandem: " Loco *unius* et simplicis *facti* de domicilio, unde facile de *valore* vel *nullitate* constare potest, nova ista theoria, *quomodocumque denique explicetur*, solummodo aperit viam ad incerta matrimonia et prolixas intricatasque disceptationes *de fraude* non commissa. "

Respondeo: 1) non fuisse *novam* theoriam meam quae necessitatem induxerit viamque aperuerit ad incerta matrimonia et prolixas etc. disceptati nes de *fraude* non commissa; sed, parcat mihi bonus Pater, fuisse Urbanum Pp. VIII qui per Breve in forma specifica, solemniter decrevit titulum nullitatis in huiusmodi coniugiis, *in fraude* esse requirendum, et quidem in *fraude* non solum in *transitus* praesentia, sed in translatione *et* in transitu. Atqui probato mero facto *de domicilio*, ad summum solam in *transitus* praesentia fraudem obiectivam adfuisse constat. Ergo theoria mea sub hoc saltem respectu nova haud est sed tam antiqua quam ipsum Urbani responsum iuxta iuris normas, non vero, iure reluctante, explicatum. Ergo potius *novitatis* argui posset sententia ab obiiciente propugnata, quippe quae sibi Urbanianum responsum, non vero Urbaniano re-

sponso semetipsam accommodare praetulit. Ergo prolixae disceptationes, incerta matrimonia, non mihi, sed ad summum Urbaniano statuto logice essent imputanda; et ne Urbano quidem eiusve statuto, quod sapientissimum fuisse omnes facile concedent, illa sunt imputanda incommoda, sed rei naturae: talis enim est natura fraudis ex sua nota generica (quae a fraude obiectiva non abiicitur), ut sit difficillimae probationis quae aliter quam intricata praesumptionibus *humanis* supradictis disceptatione perfici non potest.

Optimum quidem intentum sibi praefixerunt recentiores illi canonistae qui mihi adversam excogitaverunt sententiam, ut lites *simplificarent*, sit venia voci barbarae.

Atvero non aeque constat eos ad optimum finem aeque aptum ac bonum elegisse medium: litis enim ordo haud simplificatur uti oportet, sed melius dicitur perverti, si ab eo probando impeditur, quod legislator voluit ut probaret; si mediis a natura rei atque ab omni iure requisitis ut hoc legislatoris volitum probetur, alia media substituuntur quibus obiectum hoc adaequatum non probatur. Atqui idipsum in sententia adversa contigit, uti tota praestructa mea demonstratio, ni coecutierim, fecit manifestum.

Transmittere equidem possem theoriam in praecedenti meo opusculo, propositam sub eo respectu fuisse novam, quatenus opinabar primum Urbani decretum praesumptionem iuris et de iure statuisse ut ex solo facto sic initi coniugii in loco exempto absque requisito a lege domicilio, praesumeretur id cum fraude saltem obiectiva in transmigratione etiam peractum. At si in hanc *novitatem* deductus fueram, id non tam meo arbitrio, quam logicae deductioni ex adversariorum placitis debebatur: sane a praecipuis adversae

sententiae patronis (1) asseri videbam subiectum quod Urbanus in primo suo responso (prout primo Archiepiscopi Colon. quaesito datur) decrevit nullitate laborare fraudis obiectivae causa, subiectum hoc esse matrimonium initum in loco exempto ab incolis loci Tridentini qui etiam *absque animo nubendi e suo exiverant domicilio*. Id itaque indulgentiori credulitate, a tantae auctoritatis viris assumpseram uti omnino retinendum, neque ulterius probandum: dicebatur enim id " ex verbis ipsis et ex contextu patere „. Clausis idcirco oculis assensum fidei praestiti. Atvero tali quaestionis statu assumpto, statim mihi occurrit quaestio: quomodo ergo *in statu* et *facto* horum peregrinorum adaequate spectata *fraus obiectiva* ab Urbano requisita adaequate verificatur? Ex una parte abiicere non poteram a fraudis obiectivae definitione eius notam genericam; ex altera parte videbam eamdem explicite exclusam ab ipsa facti specie per illos summos viros mihi mutuata: ideo, ut logica salva consisteret, nihil mihi supererat nisi ut ad praesumptionem iuris et de iure recurrerem qua sola praedicatum ab Urbano definitum adaequate in tali facti specie verificari poterat. Huic enim soli praesumptioni iuris et de iure, ius adeo favet, ut *vi eius solius* pro vero habendum esse decernat id quod facta *non* demonstrant vere contigisse, sicuti facti species in casu praesenti ab illis doctis mihi descripta non demonstrabat fraudem obiectivam *etiam in transmigratione* iam admissam. — Possibilitatem deinde exceptionis reo concessi qua, si posset, contrarium evidentissime convinceret, quia neque ius eam respuit, ac praesumptionem *omnem* veritati locum cedere iubet.

(1) Cf. v. g. Gasparri, *de matrim.*, II, n. 985. ab initio. In editione altera anni 1892.

Ecce igitur quomodo, logica duce, non tam mihi quam adversariorum assumpto *novitas* illa accepta debeatur. Hodie tamen ipsum illud assumptum diligentiori trutinae subieci unde viam forte meliorem obtinendae solutionis mihi apertam aggressus sum.

***

Respondeo: 2) veritati non esse consonum quod via per meam sententiam tam hesternam quam hodiernam, aperiatur prolixioribus atque intricatioribus disceptationibus in processu canonico instituendo, quam prolixae atque intricatae sint disceptationes in praesenti statu rerum iam admissae. In omnibus enim istis causis, prout in curiis dioecesanis instituuntur iuxta iuris et constitutionum S. Sedis normas, atque ad S. Congregationem Concilii in secunda instantia cum integris actis deferuntur, iam ad solum factum non acquisiti domicilii in loco exempto vel retenti in loco Tridentino iuridice, probandum, tot quaestionibus, actor, reus, testesque innumeri, qualificati et alii discutiuntur, tot documenta, epistolae et alia iudicialiter compulsantur, relate ad *primum etiam matrimonii ineundi tractatum*, ad tempus transmigrationis, ad loca habitata plus minusve permanenter, etc., ut iisdem probationibus quibus illud de domicilio factum demonstratum est, *iisdem et aliud factum* quod in sententia mea demonstrandum esse volo, *non minus ineluctabiliter et non minus iuridice verificatum evadat.*

Hoc mecum (1) contestari valent omnes iudices

(1) Illi qui in ipsis causis aut instruendis, aut ex alterutra parte defendendis, aut tandem iudicandis non versantur, adeo secura sententia non valent discernere, ex solis actis in annuo *Thesauri* volumine vulgatis, motivum quo iudicialis sententia determinata est, saltem in curia Congregationis Concilii. Nam volumine illo

delegati, omnes vinculi defensores constituti in omnibus orbis terrarum Curiis in quibus huiusmodi causae frequentius occurrunt agendae.

Quod autem dixi de *processu* in S. Congregatione Concilii usu recepto, in altera Supremae Inquisitionis, eadem fere ratione comprobari debet, cum prima causae institutio in Curiis dioecesanis habeatur cuius acta supremo Romano Tribunali deinde remittuntur. Neque inquisitio minus rigorosa certo certius est in hoc Tribunali quam in altero Congregationis Concilii. Nec ratio huius meae responsionis exinde attenuatur quod Congregationes illae " unice inquirunt num saltem *una pars* in territorio immuni acquisiverit *aliquod domicilium* „ (1). Nam. utique si hoc statim fuerit comprobatum, nihil obstabit quominus matrimonium *validum* declaretur, et quidem summarissima illa iudicii forma atque unica sententia, de qua sermo est in decretis S. Officii 5 Iunii 1889, et 27 Martii 1901 (2). At in praesenti difficultate spectantur causae quae sententia *invaliditatis* finiuntur. Porro quoad has, primo quidem casus noster non includitur in concessione facta Ordinariis per illa duo decreta, formam adhibendi summariam absque defensoris vinculi appellatione. Secundo, in hypothesi idcirco domicilii huius in loco immuni, non *evidenter* probati, procedendum erit *ordinaria inquisitione*. Iamvero

eduntur tantum cum folio relationis ex officio a secretario *antea* concinnato, vota consultorum, si fuerint requisita, atque defensoris vinculi animadversiones, quae decimo die ante Congregationem plenariam iudicibus perpendenda et partibus distribuuntur. Porro in hoc decem dierum intervallo advocati adversi sibi mutuo respondere solent novis foliis ac summariis additionalibus ad iudices diribitis, ex quibus causae decisio huiusque motiva non raro dependent. Iamvero haec omnia suppletoria iudicii elementa a quadriennio edita praesto mihi fuerunt.

(1) Wernz, vol. IV, pag. 262 in nota.

(2) Cf. *Analect. Eccles.*, vol IX, pag. 286.

in ea verificatur praecise id quod dixi in solutione difficultatis obiectae, scilicet eadem causae instructione qua inquiritur de hoc domicilio, eadem obtinetur notitia atque iuridica probatio facti illius quod in mea sententia insuper probatum requiro ut fraus tota ab Urbano requisita demonstrata dici possit.

Porro cum ita res se habeat, ipsum obiectae difficultatis suppositum evanescit.

***

Similiter respondetur alteri immediate subiectae difficultati: " Quo domicilio *non* probato, sine ambagibus nullitas matrimonii pronuntiatur neque *ulla fit ulterior inquisitio*, de *alia* fraudis purgatione. „ (1). — Primo quidem negari iterum debet alterum suppositum, in mea sententia scilicet requiri *aliam* fraudis *purgationem:* si fraus intercesserit ab Urbano determinata, nulla alia purgatio possibilis nisi ut, antequam matrimonium clandestine ineatur, domicilium vel quasi domicilium in loco immuni acquiratur. Atvero quaestio est non de *purgatione* fraudis quae exstiterit, sed de *ipsa fraude*, utrum exstiterit et quidem tota quantam Urbanus requisivit ad matrimonii invaliditatem. Statu vero quaestionis ita restituto, concedo factum, quod nempe, domicilio *non* probato sine ambagibus nullitas matrimonii pronuntiatur *sine ulla ulteriori inquisitione:* sed cur hoc? praecise quia in inquisitione *iam peracta* simul ac de facto non domicilii, constitit *reapse* de *facto transmigrationis cum intentione matrimonii ineundi* in loco illo *transitus:* id autem sufficit ad *totam* fraudem obiectivam quam Urbanus requisivit, verificandam. Esto quod consultores vel advocati qui adversarii mei sententiam forte

(1) Wernz, ibid.

sequantur, probationis argumenta eo urgeant ut factum domicilii non acquisiti solum in tuto ponere intendere videantur. Sed consultores et advocati haud sunt iudices: iudices sunt qui et quatenus *sententiam pro tribunali ferunt; motiva* autem sententiae huius iudicialis desumenda sunt ex iis quae in *probationibus* per testes, documenta, etc., *obiective continentur*, nedum per ea solummodo quae consultores aut advocati in iis urgere intenderunt.

Si ergo instructae per inquisitionem iudicialem probationes *reapse etiam factum hoc in mea sententia requisitum demonstrant*, simul ac factum ab adversario in sua solummodo requisitum, *argui nequit* Tribunal in sua iudiciali sententia potius adversarii mei opinioni quam meae favere. Ad summum adversarius sibi fautores habebit illos consultores illosve advocatos. Sed isti non sunt S. Congregatio nec S. Officii nec multo minus Concilii. Idem fere dicendum de summario causae quod a Secretario S. C. C. conficitur ex actis atque ex defensoris vinculi, consultorum advocatorumve orationibus. Si quandoque Secretarius ipse de suo penu, sive *ex officio*, ut aiunt, aliquas adiungit animadversiones (quod tamen in causis matrimonialibus quoad *motiva* vix unquam accidit, cum in actis, in votis, in orationibus simul sumptis omnia haec contineantur; et, si quandoque quoad processus ordinem accidit, nihil *motivis* additur) eae vel eiusdem sunt ut privati doctoris, vel *rationem* referunt *decidendi* in praxi a Congregatione adoptata: qua de re infra dicam nonnulla.

Ex parte quam vinculi defensor agit, nihil deducere pro sua conclusione valebit adversarius, ex pari ratione: in hypothesi enim quae nunc perpenditur, huius defensoris interest ex officii natura, ut in actis et probatis in causa, illius

facti de quo ego in mea sententia, mentionem et probationem delitescere sinat donec advocatus actoris matrimonium impugnantis, eam in propatulo non posuerit.

Manifestum igitur est obiectam difficultatem et supposito falso et inani consequentia laborare.

§ XVI.

Ratio decidendi in Congregationibus observata.

Ab adversario tamen variae causae in Congr. Concilii disceptatae allegantur veluti eius intentioni faventes. Ast infelici delectu, quandoquidem a prima ad ultimam, omnes et singulae meum confirmant assertum: in prima, 28 Aug. 1864 (1), sponsi e suo domicilio in parochiam non suam cum *fraude subiectiva et dolo* transmigrati sunt. In altera, 16 Iunii et 28 Iulii 1866 (2), sponsi ambo *eo fine* e loco Tridentino in Angliam transmigrati sunt *ut* matrimonium ibi inirent: ergo cum fraude *obiectiva* licet cum alio fine *operantis*, in ipsa *translatione* et consequenter in *transitu*. In tertia, quae est illa famosa Alberti et Armandae, 25 Ian. 1873 (3) *inquisitum iuridice* fuit non tantum utrum alter saltem et duobus domicilium vel quasi domicilium Neo-Eboraci acquisivisset, *sed etiam utrum ambo illuc appulissent matrimonii celebrandi causa*. Probatum autem fuit fraudem *obiectivam* Armandam in sua *transmigratione* admisisse, quam neuter, acquisito in illa parochia ullo domicilio, purgavit, eamdemque Armandam in hunc suum *operis* finem traxisse Albertum qui quamvis *itineris causa* e Gallia in Americam transmigrasset, simul animo

(1) Cf. *Acta S. Sedis*, vol. I, pag. 129 seq.
(2) Cf. *Acta S. Sedis*, vol. II, pag. 385, seq., 398 seq.
(3) Cf. *Acta S. Sedis*, vol. VII, pag. 545 seq.

alte repositum iugiter servaverat toto itinerum tempore, et affectum erga Armandam et persuasionem matrimonium posse facilius in illis Americae statibus iniri. Unde finis *operantis* itinerandi scilicet, quem in sua transmigratione habuit, *haud excludebat* finem matrimonium illic ineundi, si quando occasio propitia obtingeret; sed non tantum *ille* finis *operantis hunc* haud excludebat, sed adiuncta *perdurantis affectus, commercii non interrupti* epistolarum, persuasio illa de faciliori matrimonio in America, maxima qua fieri potest praesumptione ostendunt Albertum in ipsa profectione sua fovisse animum nubendi cum Armanda quando et ubicumque posset, ac facilius in America. — Atqui ista profecto satis probant transmigrationem Alberti licet principalius itinerandi causa institutam, *etiam secundario saltem nubendi causa* fuisse productam. Quod sufficere videtur ut in ambobus etiam fraus *tota* ab Urbano Pp. requisita, verificata comprobaretur.

Advocatus quidem Alberti actoris et defensor vinculi praecipue in quaestione domicilii institerunt; non tamen unice et cum aliunde ex actis sufficienter *factum illius fraudis* ex se elucesceret, quaestio consequenter reducebatur ad unicum purgandae ipsius medium demonstrandum: ideo utraque pars in eo institit.

Causa haec itaque mihi ac meae conclusioni in praesenti, potius quam adversarii placito favet.

Aliae causae tum in S. Officio tum in S. Congr. Concilii discussae et iudicatae, ab adversariis, antequam primum meum exararem opusculum, opponebantur, quas tamen in eo pag. 31, 32 ostendi mihi non adversari; nec Wernz in praesenti eas iterum reducit in medium (1).

(1) In hoc ultimo quadriennio causa occurrit in Congr. Concilii 18 Iulii 1903, et 23 Ianuarii 1904 quae nostrum refert casum: duo

§ XVII.

Instantia adversarii praepedita.

Adversarius aliis verbis sed eadem via oppositam sibi sententiam iterum impetere ex iis S. Congregationum responsis conatur. Occasione enim arrepta ex Avanzini assertione in vol. VII, *Actorum S. Sedis*, pag. 559, anno 1872, Quodsi, ait Wernz, l. c., iidem (*Actor. S. S.*) editores, concludunt " *aliis rationibus* innixam S. C. C. sententiam nullitatis in illa causa (Alberti) tulisse „, id quidem suspicantur et asserunt sed morem illum insolitum non probant, atque scite Rosset (*de sacr. matr.*, n. 2095), animadvertit: " Certe nulla alia (ratio) fuit producta in processu; porro *alienum* est a more S. Congregationis ferre sententiam ob rationem, cuius nulla mentio in actis facta sit „.

His obiectis facilis nunc est responsio: si Avanzini hanc suam *conclusionem* probare non curavit, ideo fuit, non quia haec esset mera eius suspicio nullo gravi innixa fundamento; sed quia, uti fert vetus proverbium, *intelligenti pauca*. Verum, factum iam a tricennio protractum, partem scilicet avanzinianae sententiae adversam reapse re-

haeretici Parisienses in Anglia matrimonium iniverunt clandestinum; atvero ipsa facti species meam confirmat sententiam, cum ambo in Gallia de matrimonio ineundo diu tractaverint atque eo fine in Angliam peregrinati fuerint ut ibi in quodam castello quod ad totam sponsi familiam pertinebat nuptias celebrarent: id porro ex actis erat comprobatum unde nihil supererat, nisi ut de domicilio vel quasi domicilio in eo castello habito vel non, unice disceptaretur: de fraude enim obiectiva translationem inficiente iam evidentissime constabat. Idem de causa Parisiensi in S. Officio iudicata, 6 Apr. 1895 dici debet. — Idem de alia Parisiensi 1° Martii 1902 in S. C. C. decisa.

Haec, 1 Martii 1902 refertur in *Analectis Ecclesiast.*, vol. X, pag. 111; alia, 18 Iul. 1903 et 23 Ian. 1904, in *Anal. Eccles.*, vol. XI, pag. 284; tertia tandem S. O. 6 Apr. 1895, in *Anal. Eccles.*, vol. III, pag. 443.

ticitas eius rationes in lucem educere noluisse vel saltem non eduxisse, hoc factum, inquam, ostendit quanto melius fecisset Avanzini, si praemissas etiam suae conclusionis expressius evolvisset. Huic ergo defectui supplere non erit incongruum. Respondeo itaque alienum revera esse non a more tantum S. Congregationis sed etiam ab omni iuridico processu, sententiam ferre iudicialem cuius motivum *in actis* iuridice fundatum ac probatum non resultaret: idque praesertim si agatur de nullitate declaranda matrimonii. Atvero motivum hoc ex *actis* resultare probe potest quin ex orationibus sive consultorum sive advocatorum aeque resultet, praesertim si species facti secum ferat intricatissimam, diu disputatam in scholis, necdum finitam controversiam, sicuti in casu nostro contingit. Si ergo ex *actis* motivum resultaverit inque actis iuridice fundatum exstiterit, quamvis ab oratoribus non expresse evolutum, sententia lata pro nullitate *obiective* respondet tali motivo eique inniti dici potest et debet. Id autem sententiae meae, meaeque conclusioni sufficit, dum adversae sententiae ac conclusioni ratio evanescit ex illis causis arguendi.

Animadversio idcirco clar. Rosset fundata non est: nam ipsa supponit motivum sententiae decisivum *semper et exclusive* apparere ex advocatorum et consultorum orationibus, et vinculi defensoris animadversionibus, quae in *Thesauro* resolutionum S. C. C. publicantur cum folio Secretarii. Atvero in *Actis* quae in illo *Thesauro* non eduntur, haud raro alia insunt elementa in quibus iudices suam fundant sententiam, sicuti superius in nota explicavi.

*
* *

Neque urgeat adversarius non sufficere quod

motivo *sic in actis* contento sententia iudicialis *obiective* respondeat, ut inde *lata a iudicibus ex eo motivo* praedicetur: ut enim *lata a iudice ex eo motivo* fuerit, imprimis necesse est ut a iudice motivum in actis contineri advertatur. Atqui si, nequidem eruditissimi illi consultores, peritissimi illi advocati etc. id adverterint, et quidem ratione vigentis intricatissimae illius controversiae in scholis, nonne eadem ratione ab eo motivo ex actis eruendo et ipsi iudices praepeditum iri dicendi sunt?

Respondeo sane negando consequentiam atque illationem ab illis advocatis et consultoribus ad hos iudices, multiplici de causa:

Primo quidem adverto in facto non stare huiusmodi motivum animadversioni effugere, cum, uti in illa Alberti atque Armandae causa notatum est, ipsa iudicialis inquisitio de eo ream et actorem et testes interrogaverit.

Deinde inter iudices semper nonnulli saltem, sin plerique, peritissimi et ipsi in iure ac theologia inveniuntur, ac diligentissimo singularum causarum studio ad iudicium toties quoties, sive industria propria, sive alicuius peritioris adiutorio accedunt, ac melius quam advocati, unius alteriusve partis favore sunt immunes: nihil igitur impedit quominus quod illi non adverterunt in actis, hi percipiant, etiam relate ad quaestiones in scholis controversas.

Satis autem est iudices *potuisse* illud verum motivum percipere in actis contentum, ut nihil adversarius pro sua conclusione ex eis decisionibus deducere valeat.

Appellare enim debet in ea sua ratiocinatione ad virtutem obligatoriam quae inest *in ratione decidendi a S Congregatione constanter atque uniformiter servata.* Haec autem *ratio decidendi* imprimis erui debet ex comparatione instituta *actorum*

cum sententia: nam in sola proferenda sententia S. Congregationes fere nunquam motivum eius exprimunt. Dum igitur in *actis* motivum aliud probatum obiective includitur praeter illud quod patrocinatores vel consultores evolverunt, nunquam *ratio decidendi* ex uno potius quam ex altero *firmata* fuisse cum *certitudine* dici potest.

Praeterea haec ratio decidendi suam virtutem obligatoriam mutuatur, sicut quaevis legitima consuetudo, ex consensu tacito S. Pontificis *cuius organa sunt Congregationes*, cuiusque solius virtute obligare valent. S. Pontifex autem non censetur rationi decidendi in Congregatione adhibitae consentire nisi in quantum, nec plus nec minus, sententia motivo *obiectivo in actis* correspondet ac proportionatur cum *exclusiva certitudine*, et vice versa, motivum sententiae. Cum vero haec certitudo qualicumque ex titulo deficit, *ratio illa decidendi* ut *obligatoria* invocari nequit, sed refundi debet in *privatam* officialium et iudicum scientiam quae non facit legem.

*
* *

At in specie nostra in qua de validitate agitur iudicanda matrimonii, augetur multum virtus haec obligatoria a Pontifice in organon ipsius derivans. Nam pertinet omnino ad rectum Ecclesiae regimen, ad fidem in subditis tutandam dogmatum quae naturam et proprietates matrimonii christiani constituunt, ad mores in sua integra puritate servandos, ut S. Pontifex ne unum quidem in individuo valide constans ac consummatum matrimonium christianorum decernat esse nullum. Sicut enim *factum* continentiae, in *obiectivo* auctoris sensu, unius propositionis reprobandae in aliquo libro, docetur a theologis ita extrinsecus connexum cum fide dogmatis apud Ecclesiae membra custodienda,

ut dicendum sit sub magisterii infallibilis obiecto comprehendi; ita similiter, sin etiam a fortiori, sententia S. Pontificis de nullitate unius matrimonii in facie Ecclesiae contracti ac deinceps consummati, videtur sub assistentiae divinae obiecto includi posse ac debere (1). Vi igitur huius perennis assistentiae Vicario Christi promissae asserere non ambigo omnino repugnare ut Pontifex *per se ipsum* huiusmodi sententiam ab obiectiva veritate dissonantem uti supremus Ecclesiae gubernator emittat.

Haec autem repugnantia ex assistentia divina derivans *solum factum sententiae* Pontificis prolatae tuetur, non vero per se *motiva* etiam quibus *inductus Pontifex fuerit* ad sententiam proferendam: motiva haec fuerint vera, fuerint errata, hoc in assistentiam divinam refundi nequit, quippe quae via qualicumque *factum* sententiae verae obtinere valet.

Equidem quando Pontifex non per seipsum in forma solemni sententiam nullitatis edicit sed ad eam proferendam ordinariis S. Congregationum organis utitur, assistentia divina organo proferenti sententiam ipsa non transfertur, sed in tantum influit in organi sententiam, in quantum assistentia *Pontifici ipsi praestatur*, quae *ipsum impediat permittere* ne matrimonia valida in Ecclesia declarentur nulla per Congregationes quibus ipse utitur; idque in tantum per assistentiam divinam Pontifex impeditur permittere, in quantum necessarium est pro Ecclesia quidem ut *generatim* et *communiter* matrimonia sint firma,

(1) Sane huiusmodi sententia *ex natura obiecti*, non pure *disciplinaris* censeri debet sed materiam attingit *fidei practicae*, ut ita dicam. Porro Theologi etiam ad *mere disciplinaria* decreta infallibilitatis et assistentiae divinae promissionem extendunt, saltem si haec universalia sint. Cf. v. g. Chr. Pesch *Propaedeuticam*, n. 541, edit. 1894.

pro *singulis* autem coniugibus christianis ut quieta conscientia, primo vinculo declarato nullo, in novo vinculo contracto remanere valeant. Ad effectum autem hisce limitibus constrictum obtinendum sufficit ut Congregationes maxima *humana* prudentia in his edendis declarationibus utantur, qua *periculum* quidem sententiae erratae, fiat remotissimum non vero *possibilitas* ipsa huius erroris arceri debeat. Propterea etiam in iure cautum est ut huiusmodi sententiae nullitatis nunquam eo usque in rem iudicatam transirent ut, si error detegeretur, causae non possent novo subiici iudicio. Nihilominus cum error vel nunquam vel rarissime de facto contigerit, hinc coniuges in iteratis nuptiis coniuncti ea securitate manere possunt qua vix in aliis rebus humanis quietari eos continget: in aliis enim rebus humanis paucissimi sunt qui tanta cautela ac prudentia utantur quanta utuntur Congregationes illae, et tamen in illarum rerum consecutione quiescunt.

Iam vero ut talis effectus obtineatur, necessarium est et sufficit FACTUM NON ERRATAE SENTENTIAE, ex quibuscumque motivis ipsa pronuntiata fuerit: *sufficit* idcirco ut ei motiva ex parte speciei facti vel etiam ex *actis et probatis* obiective *respondeant*, etiamsi animadversa a iudicibus non fuissent.

Idipsum etiam *necessarium* est quia si ne quidem in *specie facti* motiva nullitatis laterent, sententia nullitatis vera esse nequiret; si eadem in *actis* et *probatis* obiective saltem non continerentur, iudices merito insipientiae argui deberent quippe qui motivis omnino erratis vel iuridice non probatis sententiam omnino *per accidens* tulissent veram. In ea autem hypothesi error in motivis existens, non autem in sententia, ad summum refundi in *iudices* deberet ne-

quaquam vero in *Pontificem* quippe cuius imputabilitas salvatur per solum *factum* sententiae speciei facti cum veritate respondentis.

*
* *

Ut igitur totam responsionem paucis constringam : nulla allegatur causa in qua factum transmigrationis adhibitae uti medii ad finem matrimonii ineundi, obiective non contineatur in actis iuridice per testes vel documenta etc. comprobatum. Porro hoc sufficit ut *ratio decidendi* in *solo* facto *domicilii* non acquisiti comprobando constituta non possit ab adversario invocari, sive 1) prout generatim *ratio decidendi conformis et constans* ex tacito Pontificis consensu facit legem ; sive 2) prout speciatim in quaestione nullitatis coniugii christiani, ipsa aliquem influxum remotum et indirectum sibi communicatum habet illius assistentiae divinae supremo Ecclesiae regimini promissae, iuxta paulo superius explicata.

Probatur consequentia *primi :* quia si alterum illud motivum in actis obiective continetur, nunquam cum *certitudine* asseri poterit, omnibus perpensis personarum adiunctis, sententiam fuisse a iudicibus in altero domicilii non acquisiti facto *exclusive* fundatam. Probatur consequentia *secundi :* quia ad salvandum illum supra explicatum influxum, sufficit *factum sententiae* non erratae: *motivum autem decisionis* non refunditur in Pontificem sed in solos iudices quibus ipse utitur. Imo, si ipsa sententia erronea esset, quod aegerrime et rarissime contingere *posset*, nequidem tunc error Pontifici per Congregationem iudicanti esset attribuendus sed soli Congregationi quae profecto infallibilis haud est.

Quae cum ita sint non apparet quomodo vel qua ex parte causae particulares a Congregatio-

nibus decisae mihi ac meae opinioni ulla ratione opponi valeant.

Contrarium dici debet de altera extrema sententia quae fraudem ab Urbano VIII ad coniugii nullitatem requisitam interpretabatur etiam in primo Archiepiscopi Coloniensis quaesito fraudem quidem (et hoc rectissime) sed non tantum obiectivam sed exclusive etiam *subiectivam*, uti late explicatum est.

Qua de re Patri Wernz assentio cum multis aliis ab ipso in praesenti loco citatis.

§ XVIII.

Instructiones S. Officii mihi non refragantur.

Superest tandem ut aliquid dicatur de responsis *doctrinalibus* S. Officii quae ab adversario pro sua sententia adducuntur: de *sententiis* enim eiusdem prolatis in causis particularibus coniugii ex capite clandestinitatis invalidi, pro re nostra, eadem valent quae paulo ante de sententiis in S. C. Concilii prolatis disserta sunt; imo *magis* valent, nec solum *aeque* pro S. Officii tribunali quam pro S. C. Concilii tribunali. Manifestum tamen est me de solis sententiis loqui posse quae publicatae sunt. Sed ex hac parte adversario minor non sum, quandoquidem et ipse in notis sui recentissimi tractatus, *canonistam* agens, solis publicatis iam sententiis utitur, nec nondum publicatis uti *potest* quippe quae sub gravissimo secreti Pontificii sigillo clausae remanent.

In medium porro iterum adducitur 1°, particula Instructionis S. C. Inquisit. 14 Dec 1859 ad Archiep. S. Francisci, quae particula legitur relata in vol. XXVI, *Act. S. S.*, pag. 256, in praecedenti meo opusculo, pag. 17, atque in supplemento Lucii Ferraris a Ian. Bucceroni edito,

pag. 592. — Verum exinde nihil pro adversa mihi sententia deducitur quia ibi S. Officium Tridentinam legem interpretatur ex suppositis iam datis Urbani responsis unde lex Tridentina *personalis* in ea Instructione dicitur expresse eo sensu, quo personalem eam esse *in confesso est apud omnes:* eo sensu igitur de quo retuli et distinxi supra pag. 60 ipsius Wernz verba asserentis *omnes convenire* incolas territorii Tridentini si in locum a cap. *Tametsi* immunem absque acquisitione saltem quasi domicilii SESE TRANSFERANT in fraudem.... propter vinculum OBLIGATIONIS personalis invalidas celebrare nuptias. Quod deinde ista *obligatio* fuerit iam *resultata inhabilitas*, uti vult Wernz, vel fuerit *mera moralis subiectio* legi *virtualiter* inhabilitanti, cui illi peregrini etiam extra *suum* territorium subiacent vi Urbaniani decreti, uti ego probavi: hoc non determinat Instructio, imo mihi potius favere videtur uti resultat ex iis quae notavi l. c. pag. 18. — Ulterius, eo ipso quod haec Instructio appellat ad illam intellectionem capitis *Tametsi* etiam ab Urbano VIII interpretati, " in quam *omnes* conveniunt „, non potest significare nisi casum quo peregrini fraudem admiserint *etiam in translatione* sua, nedum in solo *transitu:* nam tunc temporis (ann. 1859) plerique DD. *non* admittebant matrimonium vi decreti Urbaniani fore invalidum, si in *ista translatione etiam* fraudem (*subiectivam* quam solam intentam ab Urbano volebant) peregrini non admisissent. Propterea caute scripsit ipse Wernz l. c. " omnes conveniunt..... SESE TRANSFERANT in fraudem.... „ Ergo iterum ex illa Instructione, nihil contra meam *hodiernam* explicationem deduci potest (1). Noluit sane huiusmodi

(1) Iis etiam respondetur animadversioni a Dominico Palmieri adiectae in notula ad n. 810, vol. VI, editionis tertiae operis Ballerinianì. Relato ibi textu huius S. Officii Instructionis, additur:

Instructio uni Episcopo directa ipsique fere reservata, dirimere authentice quaestiones disputatas sub S. Sedis oculis apud Doctores catholicos. Reapse Wernz eam nunc affert praecipue ut ex ea *arguat* contra patronos fraudis *subiectivae*, idque in subsidium ac confirmationem primarii sui argumenti, cui subscripsi, desumpti ex constanti et diutina praxi Congregationum solvendi matrimonia in quibus clandestine ineundis sola fraus intercesserat *obiectiva*. Deinde ex ea ipse contra meum praecedens opusculum etiam arguit, cui tamen obiectioni superius satisfeci.

2° In eumdem finem atque eodem fere modo arguitur ex litt. encycl. S. C. S. Officii 7 Iunii 1867, ad Episc. Angliae et Statuum Foederat. Americae Septentrionalis de indiciis ad probandum quasi domicilium. (1) Frustra autem haec Instructio mihi oggereretur, cum ipsa clarissime ab initio definiat *subiecta* de quibus deinde tradit doctrinam a Wernz allegatam, eos nempe territorii Tridentini incolas qui " ad locum se conferunt in quo illud (cap. *Tametsi*) publicatum non est, UT LIBERIUS ibi possint maritali foedere coniungi citra illas difficultates, quibus in patria praepediuntur „. Loquitur ergo Instructio *in hypothesi* fraudis obiectivae iam in ipsa *translatione* admissae. Cum ergo, paulo post, matrimonium *sic* contractum invalidum dicit, neque a *talibus* posse valide iniri in loco exempto, " *nisi* ibi... vere domicilium fixerint, fraudem, si qua intercesserit, purgare

« Haec universalia sunt omnesque afficiunt qui in altero loco domicilium vel quasi domicilium non habent ». — Universalia sunt utique, probata prius fraude saltem obiectiva in transmigratione admissa, de qua sola hypothesi loquitur Instructio: *concedo* assertum; — etiam in hypothesi non probatae fraudis obiectivae in transmigratione admissae, universalia sunt: *nego* suppositum, Instructionem nempe de ea hypothesi loqui, uti hic, in textu demonstravi.

(1) *Act. S S.*, vol. XXVI, pag. 267, 268.

omnino debeant „: per illam conditionem adiectam, “ si qua intercesserit (fraus) „ intelligit, ultra fraudem *obiectivam* quae iam in *subiectis* praesupponebatur, fraudem etiam *subiectivam*, quae potest abesse in istis *subiectis* iam sola fraude *obiectiva* infectis. Nisi enim ita ea verba intellexerimus, dicere cogeremur quod mihi magis etiam faveret, in casu tali non necessario et semper includi fraudem etiam solam obiectivam sed aliquando includi, aliquando non ideoque ultra factum non acquisiti domicilii, debere etiam *probari* fraudem obiectivam et ipsam intercessisse: *conditio* enim illa ita *dubitativa* non apponitur de iis quae semper insunt.

Conclusio totius dissertationis.

Neque alia sunt quae mihi opponantur nisi elenchus auctorum, qui eamdem ac Wernz sententiam dicuntur patrocinari, quorum duos tresve video ipso W. esse antiquiores, alios autumare possum eiusdem praecipue auctoritati fuisse obsecutos. Ceteroquin rationes quas apud illos omnes auctores ipse sibi favere detexit, diligentissimo studio collectas atque ordinatas in propriae sententiae defensionem ac propugnaculum convertere non omisit. Si igitur eius arcem expugnare mihi contigerit, ceteros omnes qui eam forinsecus tuebantur, arma cedere, paulatim saltem, non detrectabunt. Sin autem, te arbitro, erudite Lector, ego omni ex parte victus ac profligatus in hac nostra concertatione fuero iudicatus et convictus, libentissime et ipse adversae sententiae utraque manu subscribam. Non enim respexi personas sed res atque argumenta, veteris memor effati: Amicus Plato, magis amica veritas.

Scripsi, Romae, in die festo S. Augustini E. D., anno 1904.

A. M. D. G.

52904